T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TIRGOVİŞTE (ESKİ CUMA) İLİ VE YÖRESİ AĞIZLARI

GONCA GÜLVODİNA

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ LEVENT DOĞAN

EDİRNE 2018

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gonca GÜLVODİNA tarafından hazırlanan "**Tırgovişte (Eski Cuma) İli ve Yöresi Ağızları** Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca **13.07.2018 Cuma** günü saat **10.00** 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN (Danışman)	Kabul Edildi	
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem ÖZDEN	Kabul edildi	
Dr. Öğr. Üyesi. Bülent HÜNERLİ	Kabul Edildi	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10202935
Yazar Adı / Soyadı	GONCA GÜLVODİNA
T.C.Kimlik No	36772273366
Telefon	5435394087
E-Posta	gncgulvodina@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe ve İngilizce
Tezin Özgün Adı	TIRGOVİŞTE (ESKİ CUMA) İLİ VE YÖRESİ AĞIZLARI
Tezin Tercümesi	DIALECTS IN TARGOVISHTE (ESKİ CUMA)PROVINCE AND ITS TERRITORY
Konu	Dilbilim = Linguistics
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	262
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ LEVENT DOĞAN
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

18.07.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Tırgovişte (Eski Cuma) İli ve Yöresi Ağızları

Hazırlayan: Gonca GÜLVODİNA

ÖZET

Bu çalışmada Bulgaristan'ın Eski Cuma İli ve Yöresinde konuşulan ağızlar tespit edilmiş, bu ağızların STT' den farklı özellikleri saptanmıştır.

Çalışma *"Giriş", "İnceleme", "Metinler", "Sözlük"* ve *"Kaynakça"* bölümlerinden meydana gelmektedir. Tez, son yıllarda artan ağız çalışmaları rehber edinilerek ve bu çalışmalarda yer alan yöntemler izlenerek oluşturulmuştur. Bölgede 17 köy gezilmiş ve 40 metin sesli ve görüntülü olarak derlenmiştir. Derlenen metinlere kaynaklık edenlerin o bölgede doğup büyümüş kişiler olmalarına dikkat edilmiştir. Giriş bölümünde Bulgaristan ve Eski Cuma ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş, derleme yapılan köyler hakkında edinilen bilgiler paylaşılmıştır. Metinler transkripsiyonlu olarak incelenmiş ve Türkiye Türkçesi'yle karşılaştırılmıştır. Bölgeden derlenen metinler üzerinde *ses ve şekil bilgisi* incelemeleri yapılarak bölgenin Türkiye Türkçesinden farklı ses ve şekil özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sözlük bölümünde bölgenin yerel söz varlığında kullanılan sözcüklerin gözler önüne serilmesi amaçlanmıştır. Kaynakça bölümünde tezin oluşturulması aşamasında yararlanılan eserlerin künyeleri verilmiştir.

Sonuç olarak bu incelemedeki amaç Türkiye Türkçesi ve Balkan ağızlarına katkı sağlamaktır. Yapılan incelemeler ışığında bölgeye hakîm olan ağız özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış, bölgenin yerel söz varlığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Eski Cuma, ses ve şekil bilgisi, ağız özellikleri, sözlük.

Thesis Title: Dialects in Targovishte (Eski Cuma) Province and Its Territory

Prepared by: Gonca GÜLVODİNA

ABSTRACT

In this study dialects in Targovishte (Eski Cuma) Province and its territory have been identified and compared differences of such dialects from Standard Turkey Turkish.

Sections of this study include "Introduction", "Review", "Texts", "Vocabulary" and "Bibliography". The thesis has been composed by light of dialect studies that recently become of great interest and following the methods in these studies. 17 villages were visited and 40 texts were collected in audio as well as video. It has been taken care of sources that were originally born and grown up in that region. In the Introduction Section general information have been presented about Bulgaria and Targovishte (Eski Cuma) Province and villages where collections were made. Text have been analyzed in the transcript and compared with Turkey Turkish. Texts which collected from the region were examined in point of phonetic and morphologic then has been tried to reveal phonetically and morphologically differences from the Turkey Turkish.

In the Vocabulary Section intends to shed light on local vocabulary used in the region and finally in the Bibliography Section includes a list of references.

As a conclusion, this study aims to contribute on Turkey Turkish and Balkan dialects. In the light of studies, main characteristics of dialects in Targovishte (Eski Cuma) Province and its territory have tried to been unveiled and local vocabulary of the region was defined.

Keywords: Bulgaria, Targovishte (Eski Cuma), phonetics and morphology, characteristics of dialect, vocabulary.

ÖN SÖZ

Tarihsel süreç içinde uzun bir dönem Osmanlı hakimiyetinde kalan Bulgaristan toprakları bugün halâ kültürel bakımdan Türk dünyası ile müşterek pek çok unsuru bünyesinde yaşatmaktadır. Bulgaristan topraklarında yaşayan Türk azınlıkları günlük yaşamlarında Türkçe konuşarak iletişim kurmakta ve gerek Türkiye Türkçesi ile benzer gerekse Türkiye Türkçesi'nden farklı ağız özelliklerini yaşatmaktadırlar. Biz de çalışmamızda bu tespitten hareketle, Eski Cuma İli ve Yöresinde yaşatılan Türkçenin ağız özelliklerini gözler önüne sermeye çalıştık. Ağız araştırmaları Türkoloji çalışmaları içinde Türkçenin yayılım alanını ve zenginliğini gösteren önemli çalışmalardır. Buna ilaveten, son dönemlerde Türkçenin yayıldığı alanlarda yaşanan teknolojik gelişmelerin varlığı, yine o bölgelerde ağız özelliklerini koruyan yaşlı nüfusun giderek azalması ve genç neslin iletişim kurarken çoğunlukla Türkiye Türkçesi'ni tercih etmesi bölgesel ağız özelliklerinin giderek STT'ne benzemeye başlamasının nedenlerinden birkaçıdır. Bu durumdan hareketle, bölgede yaşatılan ağız özelliklerinin kayıt altına alınması hususundaki çalışmaların son derece yararlı olacağı fikri bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir.

Çalışmamızda 10-24 Nisan 2017 tarihleri arasında Eski Cuma İli ve Yöresine bağlı 17 köye gidilmiş, 40 adet metin derlenmiş, yapılan derlemelerde o yörede doğup büyümüş kişiler tercih edilmiştir.

Çalışmamın giriş bölümünde Bulgaristan coğrafyasının özellikleri verilmiş, daha sonra Eski Cuma ili özeline inilerek derleme yapılan bölgelerle ilgili genel bilgilere değinilmiştir. İnceleme kısmı ses ve şekil bilgisi olarak iki başlıktan oluşmaktadır. Buradaki sınıflamalarda daha çok Türkiye Türkçesinden ayrılan birtakım özellikler sıralanmıştır. Çalışmamızda yerel söz varlığının ortaya çıkarılması amaçlanarak sözlük kısmı oluşturulmuştur. Metinlerimizde kullandığımız transkripsiyon işaretleri genel kabul görmüş ve benzer çalışmalarda yaygın olarak

tercih edilmiş işaretlerdir. STT' de olmayan; fakat yörede karşılaştığımız özellikleri ifade ederken daha önce bölgeyle ilgili yapılan çalışmalar rehber edinilmiştir.

Son olarak ülkemiz dışında yapılan bu çalışmanın derlenmesi aşamasından yazıya aktarılıp, incelenmesi aşamasına kadar zorluklarla dolu bir süreçten geçtiğimi belirtmeden geçemeyeceğim. Bu sebeple her çalışmada olası olan, tasnif, yazım kuralları, transkripsiyon aşamalarında belki birtakım eksikliklerin olabileceğini de dile getirmek isterim.

Eski Cuma İli ve Yöresi ağızlarını konu edindiğim bu çalışmamda, her daim beni yüreklendiren, olumlu ve yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Levent Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez çalışmamın başından itibaren kaynakları derlememde ve bölge hakkında bilgi edinmemde yanımda olan, beni her zaman destekleyen sevgili babam Ahmet OSMANLI' ya minnet borçluyum. Aynı zamanda çalışmamın her aşamasında beni yüreklendiren sevgili eşim ve değerli aileme teşekkür ederim.

Gonca GÜLVODİNA

Temmuz- 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET……...…...I
ABSTRACT……II
ÖN SÖZ ……..….III
İÇİNDEKİLER……V
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ……...XI
KISALTMALAR…….XIII
1. GİRİŞ 1
1.1.Bulgaristan 1
1.1.1 Tozluk (Tuzluk) Bölgesi 12
1.1.2. Gerlova Bölgesi 13
1.1.3. Eski Cuma (Tırgovişte)..... 14
1.2.Derleme Yapılan Köyler Hakkında Bilgi 16
1.3. Kuzeydoğu Bulgaristan Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmalar..... 29
İNCELEME
2. SES BİLGİSİ 32
2.1.ÜNLÜLER..... 33
2.1.1.Türkiye Türkçesinde Bulunmayan Ünlüler 33
2.1.2. Uzun Ünlüler..... 36
2.1.2.1. Ses Olaylarıyla İlgili Uzun Ünlüler……. 37
2.1.2.1.1. Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Uzun Ünlüler..... 37
2.1.2.1.2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler..... 41
2.1.2.1.2. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlü 44
2.1.2.1.3. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler 44
2.1.3. Asli Uzunluklar..... 44
2.1.4. Kısa Ünlüler..... 45
2.1.5. İkiz Ünlüler..... 45

2.1.5.1.Eşit İkiz Ünlüler..... 46
2.1.5.2. Yükselen İkiz Ünlüler..... 46
2.1.5.3. Alçalan İkiz Ünlüler 47
2.1.6 ÜNLÜ UYUMU 47
2.1.6.1. Kalınlık- İncelik Uyumu..... 47
2.1.6 2. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu..... 50
2.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞİMLERİ..... 51
2.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi..... 51
2.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması 52
2.1.7.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması 52
2.1.7.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi 53
2.1.7.5. Dar Ünlülerin Genişlemesi 54
2.1.7.6. Geniş Ünlülerin Daralması 54
2.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ..... 55
2.1.8.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi 56
2.1.8.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi..... 56
2.1.8.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi 58
2.1.9. ÜNLÜ TÜREMESİ 58
2.1.9.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi 58
2.1.9.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi..... 58
2.1.9.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi 58
2.1.10 ÜNLÜ BİRLEŞMESİ..... 59
2.2. ÜNSÜZLER..... 59
2.2.1. ÜNSÜZ DEĞİŞİMLERİ 60
2.2.1.1. Sedalılaşma..... 60
2.2.1.2. Sedasızlaşma..... 62
2.2.1.3. Süreklileşme 63
2.2.1.4. Sızıcılaşma..... 63

2.2.1.5. Akıcılaşma 64
2.2.1.6. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler 65
2.2.1.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişimler 66
2.2.2. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ 67
2.2.2.1. İlerleyici Benzeşme 67
2.2.2.2. Gerileyici Benzeşme 69
2.2.3. BENZEŞMEZLİK 70
2.2.4. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ 70
2.2.5. İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ 71
2.2.5. ÜNSÜZ DÜŞMESİ 72
2.2.5.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi 72
2.2.5.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi 73
2.2.5.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi 75
2.2.6. ÜNSÜZ TÜREMESİ 77
2.2.6.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi 77
2.2.6.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi 77
2.2.6.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi 78
2.3. GÖÇÜŞME (YER DEĞİŞTİRME) 78
2.4. HECE KAYNAŞMASI 79
2.5. HECE YUTUMU 80
3. ŞEKİL BİLGİSİ 82
3.1. ADLAR 83
3.1.1. Ad İşletme Ekleri 83
3.1.1.1 Çokluk Ekleri 83
3.1.1.2. İyelik Ekleri 85
3.1.1.3.Aitlik Eki 87
3.1.1.4. Hal Ekleri 87
3.1.1.4.1. İlgi hâli eki 87

3.1.1.4.2. Yükleme (Belirtme) hâli eki 88
3.1.1.4.3. Yönelme (Yaklaşma) hâli eki 89
3.1.1.4.4. Bulunma hâli eki 89
3.1.1.4.5. Çıkma (Ayrılma) hâli eki 90
3.1.1.4.6. Vasıta hâli eki 91
3.1.1.4.7. Eşitlik hâli eki 92
3.1.1.4.8. Yön hâli eki 92
3.1.1.5. Soru Eki 92
3.2. ZAMİRLER 93
3.2.1. Şahıs Zamirleri 93
3.2.2 İşaret Zamirleri 94
3.2.3. Dönüşlülük Zamiri 95
3.2.4. Belirsizlik Zamirleri 95
3.2.5. Soru Zamiri 95
3.3. SIFATLAR 96
3.3.1. Nitelik Sıfatları 96
3.3.2. Belirtme Sıfatları 96
3.3.2.1. İşaret Sıfatları 97
3.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları 97
3.3.2.3. Soru Sıfatları 97
3.3.2.3. Sayı Sıfatları 97
3.4. ZARFLAR 98
3.4.1. Nitelik Zarfları 98
3.4.2. Yer ve Yön Zarfları 98
3.4.3. Zaman Zarfları 99
3.4.4. Azlık-Çokluk Zarfları 99
3.4.5. Soru Zarfları 100
3.5. EDATLAR 100

3.5.1. Ünlem Edatları 100
3.5.1.1 Ünlemler 101
3.5.1.2 Seslenme Edatları 101
3.5.1.3 Sorma Edatları 102
3.5.1.4 Gösterme Edatları 102
3.5.1.5 Cevap Edatları 102
3.5.2 Bağlama Edatları 103
3.5.2.1 Cümle Başı Edatları 103
3.5.2.2 Denkleştirme – Karşılaştırma Edatları 104
3.5.2.3 Sıralama Edatları 105
3.5.2.4 Sona Gelen Edatlar 105
3.5.3. Son Çekim Edatları 105
3.6. FİİLLER 106
3.6.1. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri 107
3.6.1.1.Zamir Kökenli Şahıs Ekleri 107
3.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri 108
3.6.1.3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri 110
3.6.2. FİİLLERDE KİP 111
3.6.2.1.BASİT KİPLER 111
3.6.2.1.1.Şimdiki Zaman 111
3.6.2.1.2.Görülen Geçmiş Zaman 113
3.6.2.1.3.Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman 115
3.6.2.1.4. Geniş Zaman 116
3.6.2.1.5. Gelecek Zaman 118
3.6.2.1.6. Emir Kipi 120
3.6.2.1.7. Dilek-Şart Kipi 122
3.6.2.1.8. Gereklilik Kipi 123
3.6.2.2. BİRLEŞİK KİPLER 124

3.6.2.2.1.Hikâye Birleşik Zaman 124
3.6.2.2.2.Rivayet Birleşik Zaman 125
3.6.2.2.3.Şartlı Birleşik Zaman 125
3.7. EK-FİİL 125
3.7.1. Ek-Fiilin Hikayesi 126
3.7.2. Ek-Fiilin Rivayeti 126
3.7.3. Ek-Fiilin Şartı 126
3.7.4. Ek-Fiilin Geniş Zamanı (Şimdiki zamanı) 126
3.8. SIFAT-FİİLLER 127
3.8.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat-Filler 127
3.8.2. Geniş Zaman Bildiren Sıfat-Filler 128
3.8.3. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat-Filler 128
3.9. ZARF-FİİLLER 128
SONUÇ 131
4. METİNLER 136
5. SÖZLÜK 205
6. KAYNAKÇA 224
7. EKLER 227
Haritalar 228
Fotoğraflar 230

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ÜNLÜLER

á : Yarı geniş, düz kalın “a” ile “e” arası ünlü.

ā : Normalden uzun “a” ünlüsü.

ä : “a” ile “a” arası, açık “e” ünlüsü.

ǟ : “a” ile “e” arası, uzun açık “e” ünlüsü.

ē : Normalden uzun “e” ünlüsü.

ī : Normalden uzun “ı” ünlüsü.

ì : Normalden uzun “i” ünlüsü.

ō : Normalden uzun “o” ünlüsü.

ȫ : Normalden uzun “ö” ünlüsü.

ū : Normalden uzun “u” ünlüsü.

ǖ : Normalden uzun “ü” ünlüsü.

ì : Normalden kısa “i” ünlüsü.

ĭ : Normalden kısa “ı” ünlüsü.

ÜNSÜZLER

ǵ : Ön damak “g” ünsüzü.

ġ : Arka damak “g” ünsüzü.

ḱ : Ön damak “k” ünsüzü.

ḳ : Arka damak “k” ünsüzü.

K : “g” sesine yaklaşan “k” sesi.

Í : Arka damak “l” ünsüzü.

İŞARETLER

_ : Ünlüler üzerindeki uzunluk işareti (üstte).

` : Vurgu işareti.

‿ : Ulama işareti.

‗ : Diftong işareti (altta).

˘ : Ünlüler üzerindeki kısalık işareti.

KISALTMALAR

MDD : Metin dışı derleme

TDK : Türk Dil Kurumu

TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten

Bulg. : Bulgarca

STT : Standart Türkiye Türkçesi

TT : Türkiye Türkçesi

c. : cilt

s. : sayfa

vb. : ve benzeri

bk. : Bakınız

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

GİRİŞ

1.1.Bulgaristan

Coğrafi ve Fiziki Özellikler

Balkan yarımadasının doğusunda yer alan Bulgaristan, 41° 14' – 44° 12' enlemleri ve 22° 21' – 28° 36' boylamları arasında bulunur. Yüzölçümü 110.912 kilometrekaredir. 2012 verilerine göre 7.282.041 kişi nüfus barındırmaktadır. Kuzeyde Romanya, batıda Sırbistan, güneybatıda Makedonya, güneyde Yunanistan ve güneydoğuda Türkiye ile komşu olup doğuda Karadeniz ile 378 kilometreyi bulan bir kıyıya sahiptir.[1] Bulgar resmi verilerine göre nüfusun %83'ü Bulgar, %10'u Türk, %5'i Roman ve geriye kalan kısmı da diğer etnik gruplardır. Bulgarcayı kullanan Müslüman Pomakları Bulgar makamları Bulgar olarak nitelendirmektedir. Fakat, Pomakların büyük bir kısmı kendilerini Türklerden ayrı düşünmemektedirler.[2]

Doğu-batı doğrultusunda uzanan Balkan dağları, Bulgaristan'ı kuzey ve güney olmak üzere ikiye böler. Bu dağların en yüksek tepesi 2.375 metre olan Yumrukçal (BOTEV) tepesidir.

Bulgaristan akarsularının başında Meriç (Marıtsa) nehri gelir. Meriç ve Meriç'in bir kolu olan Tunca, Rodop; Balkan dağlarından doğar. Meriç'in bir diğer kolu olan Arda da Bulgaristan'daki Rodop dağlarından doğduktan sonra Yunanistan'a, oradan da Edirne'ye geçer ve Meriç nehri ile birleşerek Ege denizine dökülür.[3]

Bulgaristan, doğudan batıya uzanan Balkan Dağları ve Rodopların ayırdığı dört bölgeden meydana gelir. Bunlardan ilki Tuna nehri ile sıra dağları arasındaki ovalardır.

---

[1] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 391.
[2] Bilgehan Gökdağ, Osman Karatay (Ed.), *Balkanlar El Kitabı,* Akçağ Yay. Ankara, 2013, 2.c. s, 575.
[3] www.beyince.net/yazı/bulgaristanülkesidevletihakıkındabilgi.net

Tuna Nehri kıyıları ülkenin en önemli yerlerinden biridir. Bu bölgede buğday, ayçiçeği, mısır, tütün ve şeker pancarı yetişir.

İkinci bölge, ülkeyi baştanbaşa kesen Balkan Sıra dağlarıdır. Bazı bölgeler oldukça yüksek olmasına rağmen, geçilmek için büyük engel teşkil etmezler. En önemli geçit Şıpka Geçidi'dir. Buralarda kömür yanında bakır, kurşun ve çinkoya da rastlanılır. Tarihi şehirler Gabrovo, Kotel, Tryavna bu bölgede yer alır. Bulgaristan'ın gül endüstrisinin merkezi olan Karlovo ve Kazanlık ovaları bu bölgedeki sıradağlar arasında bulunur.

Üçüncü bölge de güneyde bulunan Trakya Ovası'dır. Meriç Nehri bu ovada akmaktadır. Bu bölge esas olarak meyve, sebze ve bağlarıyla meşhurdur. Ayrıca buğday, mısır, tütün ve pirinç yetiştirilir. Pazarcık ve Filibe en önemli şehirleridir.

Dördüncü bölge, Rila ve Pirin ve esas olarak Rodopları içine alır. Bu bölgede yalnız Bulgaristan'ın değil, Balkanların en yüksek tepesi bulunur. Kurşun, çinko, krom, manganez ve altın gibi madenler bakımından bölge zengindir. En yüksek tepe Musala 2925 metredir. Başşehir Sofya, Vitoşa isimli bir büyük dağın eteğindedir. Bu şehir yeri icabı Meriç Vadisine ve Tuna Ovalarına kolayca ulaşabilmesi yönünden merkezidir. Tuna ve Meriç nehirleri ekonomik yönden bölgedeki ülkeler arasında en önemli bağlantıyı teşkil ederler. Tuna özellikle sulama ve balıkçılık yönünden gelişmiştir. Bulgaristan'ın üçte birini havza olarak alan Meriç Nehri, komşu ovaların sulamasında önemli rol oynar. Karadeniz kıyıları ve ülke içindeki kaplıcalarıyla turistleri çeker.[4]

[4] www.beyince.net/yazı/bulgaristan, (15.05.2018), s.1.

İklim ve Bitki Örtüsü

Bulgaristan'da iklim bakımından birbirinden farklı kesimler görülür. En kuzeyde kara ikliminin hüküm sürdüğü, kış ve yaz sıcaklıkları arasındaki farkın büyük olduğu ve ocak ayı ortalamalarının sıfır derecenin altında seyrettiği bir bölge bulunur. Burada en yağışlı mevsim yazdır. Karadeniz kıyıları yakınında daha yumuşak, kışları ılık, yazları ise çok sıcak olmayan orta derecede yağışlı bir iklim göze çarpar. Ülkenin güneyine doğru yazların kurak ve sıcak geçtiği, kış mevsiminde bol yağış alan Akdeniz iklimi etkileri belirir. Nihayet Bulgaristan'da bir dördüncü iklim tipi olarak dağ ikliminden söz edilebilir. Yükseltisi 1000 metrenin üzerinde bulunan yerlerde hüküm süren bu iklimde yazlar serin, kışlar soğuk, sert rüzgârlı ve bol yağışlı geçer. Toprak bazen aylarca kar altında kalır. Bu iklim tiplerine bağlı olarak doğal bitki örtüsü ülkenin kuzeyinde step, Karadeniz kıyılarına doğru ve yükseklerde orman şeklindedir. Ormanlık alanlar ülke yüzeyinin yüzde otuz kadarını kaplamaktadır. [5]

Tarih

Bulgaristan Öncesi Balkan Yarımadası

Bu topraklarda bilinen en eski topluluklardan biri Traklardır. Bugünkü Bulgaristan topraklarında yapılan kazılarda Trak dönemine ait pek çok esere rastlanmaktadır. Kazıların sergilendiği merkezlerden biri Kazanlık Mezarlığı diğeri Sveştari Mezarlığı hazinesidir.

MÖ 7. Asırda Karadeniz sahilinde pek çok Yunan kasabası kurulmuş, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasından sonra bu topraklar Doğu Roma himayesine geçmiştir. 6. asırdan 7. asrın ortalarına kadar Slavlar Balkan Yarımadasının büyük bir kısmına yerleşmiştir. 375 yılında Slav Birliği'nin parçalanmasıyla Batı (Veneti), Doğu (Anti), ve Güney Slav Birlikleri oluşmuştur.

[5] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 391-392.

Bulgaristan'ın kuruluşunda Güney Grubu Slav ailesinden olan Dakiye Slavları rol almıştır.

Bulgarlar Türk-Altay dil ve kabile topluluğundandır. Hunlar, Hazarlar, Avarlar, Oğuzlar, Peçenekler ve Kumanlar bu topluluğun üyeleridir. Anavatanları Orta Asya bölgesi olan bu toplulukların dilleri de ortaktır. Bu topluluklar Orta Asya'dan 8. ve 9. yüzyılda kurulan Türk- Altay topluluğundan önce ayrılmıştır. 6. yüzyıla kadar göçebe bir yaşam sürmüşler, bu yüzyıldan sonra yerleşik hayata geçmişlerdir. Hayvancılık, demircilik, dericilik ve çanakçılıkla geçinen Bulgarlar, kımız, dana eti, balık ve av eti ile beslenmekteydiler. Topluluğun savunma sistemi kadınların da aralarında bulunduğu süvarilerden oluşmaktaydı. Defin işlemleri sırasında cenaze ile birlikte mezara yemek, elbise ve at gömülmekteydi. [6]

Yazılı kaynaklarda Bulgar ismine ilk defa 354'lü yıllarda rastlanmıştır. Kubrat'ın ölümünden sonra üçüncü oğlu Asparuh Batı'ya doğru yönelerek Tuna nehri civarlarına yerleşmiştir. 680 yılında IV. Constantine Asparuh'a karşı harekete geçmesine rağmen Asparuh'un Tuna nehrinin güneyine geçmesine engel olamayarak barış antlaşmasını imzalamak zorunda kalmış ve 681'de Bulgar devleti resmen tanınmıştır. Asparuh'un Tuna'yı geçmesi ile Slav Irkı Balkanın eteklerine yerleşmeye başlamış ve Asparuh'a vergi verip devletin sınır bekçiliğini yapmaya razı olmuştur. Slavlar Bulgar Devleti'nin iç ve dış işlerine karışmayarak kendi bağımsızlık ve aşiret yönetimlerini korumuşlardır. Bulgarlar Slavları istila etmelerine rağmen bu büyük halkın asimilasyonundan kurtulamamıştır. Bulgar devletinin sınırları doğuda Karadeniz, güneyde Büyük Balkan'a kadar ulaşmıştır. Bu devletteki Bulgarların sayısının 100 bin ile 300 bin arasında olduğu düşünülmektedir. Bulgaristan'ın kurucusu olan Asparuh Han 700 ile 701 yılları arasında Hazarlar tarafından Tuna nehri civarında öldürülmüştür. Yeni kurulan devletin başkenti Pliska olmuştur. Han Krum (803-814) döneminde Bulgaristan önemli askeri başarılar kazanmış ve topraklarını genişletmiştir. [7]

---

[6] Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde*, İstanbul, 2016, s. 7-8.

[7] Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde*, İstanbul, 2016, s.8.

Bulgarların Hristiyanlığı Kabulü ve Kiril Alfabesine Geçişi

Bulgaristan'ın güçlü bir devlet haline geldiği 9. yüzyılda, Hristiyanlık Avrupa'da maddi ve manevi kültürün temeli haline gelmiştir. 863 yılında Bizans'ın Boris yönetimindeki Bulgaristan'ı yenmesi üzerine Bizans, Boris'e Hristiyan olması konusunda baskı uygulamıştır. Boris halkın tepkisinden çekinmesine rağmen Hristiyanlığı ve o dönemde Bizans imparatorunun adı olan Mihail adını almıştır. Bulgar heyeti Bizans'la barış antlaşmasını görüşmek üzere Bizans'ın başkentine giderek Hristiyanlığı kabul etmiştir. Bu görüşmenin peşi sıra ülke halkına da tamamen Hristiyanlığı benimsetmek adına Bizans, büyük dini heyetini Bulgaristan'a göndermiştir. Fakat bu heyetin Bulgar halkı ile ortak dil konuşamamaları sebebiyle Hristiyan dininin gereklerini anlatmakta yetersiz kaldıkları görülmüştür. Halk buna tepki olarak 865-866 yılında büyük bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Bu ayaklanma sert bir şeklide bastırılmış ve isyancılar öldürülmüştür.

Bulgarların Hristiyanlığı kabul etmesinin ardından Bulgar halkı Hristiyan topraklarına bağlanmış, kendi kilise kültürünü oluşturmuştur. Bizans kültürünün etkisinde kalan Bulgaristan, Bizans'ın manevi oğlu sayılmış ve zamanla din ortaklığı ırk kavramının önüne geçmiştir.

855 yılında Kiril ve Metody kardeşler tarafından Kiril alfabesi geliştirilmiştir. Bu yıllarda Kiril ve Metody kardeşlerin yetiştirdiği öğrenciler Bulgaristan'a gelmiş ve Bulgaristan topraklarında bu alfabeyi yaymaya başlamıştır. Bu alfabe Simeon döneminde (893-927) resmen benimsenmiş ve kabul görmüştür. Bu dönem aynı zamanda Bulgaristan'ın kültür ve askeri güç olarak en yüksek seviyeye ulaştığı dönemdir. Bulgarlar, Hristiyanlığı kabul etmelerinin ardından Han unvanını bırakarak Çar unvanını kullanmaya başlamıştır. Çar Simeon dönemi Orta çağda Bulgarların "Altın Çağı" olarak kabul edilmiştir. Fakat bu dönem uzun sürmemiş ve bitmeyen savaşlar özellikle tarımla geçinen köylüyü zor durumda bırakmıştır. 10. yüzyılda halk arasında yayılan muhalefetten beslenen "Bogomil" akımı ortaya çıkmış ve komşu ülkelere de yayılarak Orta Anadolu'daki Hristiyanları da etkilemiştir. [8]

[8] Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde,* İstanbul, 2016, s.9.

971 yılında Bizans Bulgaristan'ın başkenti olan Preslav kentini ele geçirmiştir. 11. yüzyılda Türk soyundan olan Peçenek ve Kumanlar yoğun bir şekilde Bulgaristan topraklarına göç etmiştir. Bu iki devlet Asen Hanedanlığı idaresinde kurulan 2. Bulgar Krallığı'nın kurulmasında büyük rol oynamıştır.[9]

1185 yılında ayaklanan Peter ve Asen kardeşlerin isyanı Bizans'ın Bulgar Devleti'ni 1187 yılında tanımasıyla sonuçlanmıştır. 1218-1241 yılları arasında genişleyen Bulgar toprakları 2. Asen zamanında ekonomik ve kültürel alanda gelişmiştir. Ancak, 2. Asen'in ölümü üzerine ortaya çıkan entrikalar devletin zayıflamasına neden olmuştur. 1241 yılında Moğolların Bulgaristan topraklarını ezip geçmesi, bütünlüğünü kaybetmekte olan 2. Bulgar devletinin çöküşünü hızlandırmıştır. 1277 yılında İvaylo adında bir köylü önderliğinde halk ayaklanması baş göstermiş, isyancılar Bulgaristan'ın başkenti olan Tırnova'ya kadar ilerlemiştir. İvoyla tarafından başlatılan bu ayaklanma üç yıl süren bir mücadele sonucunda Bizans ve Tatarların desteğiyle bastırılmıştır. Öte yandan Dobruca bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Bu yıllar Osmanlı'nın Rumeli'ye seferler başlattığı denk gelmektedir. 13. yüzyılda Selçukların Dobruca'ya yerleşmesiyle Bulgaristan bölgesine ilk kez Müslüman Türkler yerleşmiştir. Bulgar Türkleri dahil bu tarihe kadar bölgeye yerleşen Türkler Gök Tanrı inancına sahiptir. [10]

Osmanlı Dönemi'nde Bulgaristan Bölgesi

Osmanlıların Rumeli'ye geçip Edirne ve Filibe'yi almaları üzerine bu bölgelere sınırı bulunan Bulgarlarla ilk olarak temasa geçilmiştir. Bulgar Çarı İvan Aleksander Asen Osmanlıların ilerlemesinden endişe duyarak 1362 ile 1363 yılları arasında Osmanlıların fethettikleri bazı yerleri geri almıştır. Ancak 1365'te ölümü Bulgar Devleti'nin parçalanmasına sebep olmuş ve Bulgar topraklarının fethi kolaylaşmıştır.

---

[9] Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde,* İstanbul, 2016, s.9.

[10] Fikret Hatipoğlu*, Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde*, İstanbul, 2016, s. 9-10.

Bugünkü Bulgaristan'ı oluşturan topraklara karşı ilk Osmanlı fütuhatı I. Murad zamanında başlamıştır. Edirne'nin fethi sırasında Meriç vadisine hâkim ve Edirne'yi koruyacak biçimde bulunan Çirmen Kalesi fethedilmiştir. Ardından Yanbolu Timurtaş Paşa, Zağra ve çevresi ise Lala Şahin Paşa tarafından alınmış, fethedilen bu yerlere Anadolu'dan Türk göçmenler getirilerek nüfus arttırılmış ve bölge idarî teşkilâtta Rumeli eyaleti içerisine dahil edilerek Çirmen, Hasköy, Çırpan, Akçakızanlık, Yeni Zağra ve bugün Türkiye'nin Ergene bölgesiyle Eynepazarı ve Tekirdağ vilâyetinden meydana gelen ilk Osmanlı sancaklarından olan Çirmen sancağı teşkil edilmiştir. Böylece Türkler bölgeye kesin olarak yerleşmiştir.[11]

VII. yüzyıl başlarına kadar Rumeli eyaleti içerisinde Sofya, Vidin, Silistre, Çirmen, Niğbolu, Köstendil ve Vize sancakları yer almaktaydı. XVI. yüzyıla ait tahrir defterleri incelendiğinde fetihten hemen sonra bölgede yapılan tahrirlerde yer alan kanunnamelerle bütün sancak ve kazaların vergi ve ticaretle ilgili hususlarının düzenlendiği; ayrıca her beldenin Müslüman, Yahudi, Hristiyan gibi dini; Türk, Bulgar, Rum, Çingene, Yahudi, Ulah gibi milli unsurlarının saptandığı görülmüştür. 1632 yılından itibaren Bulgaristan'da Silistre, Niğbolu, Çirmen, Vidin gibi bazı kazaları Bulgaristan'da olmak üzere Vize gibi Özi eyaletlerine bağlı sancaklar bulunmaktaydı.

Şehirlerde ve köylerde yaşayanların büyük bölümü Yörük adı altında geçiyordu. Bunlardan Tanrıdağı (Karagöz) Yörükleri 1543'ten 1642 yılına kadar olan dönemde Bulgaristan'ın Çırpan, Karacıkdağı, Eski Zağra, Akçakızanlık, Karinâbâd, Filibe, Hatuneli, Rus Kasrı, Havass-ı Mahmud Paşa, Ahyolu, Yeni Zağra, Varna, Hırsova, Silistre, Şumnu, Pravadi, Niğbolu, Çernova, Tırnova ve Razgrad şehir ve kasabalarında dağılmış durumdaydı. Naldöken Yörükleri de 1543'ten 1609'a kadar İhtiman, İzladi, Tatarpazarcığı, Filibe, Çirmen, Yanbolu, Ahyolu, Şumnu, Varna, Pravadi, Hırsova, Silistre, Aydos, Çernova, Tırnova, Lofça, Niğbolu, Hasköy, Çırpan, Kızanlık, Cisr-i Mustafa Paşa, Yenice-i Zağra ve Eski Zağra'da yayılmışlardı. Selânik Yörüklerinin büyük bir bölümü bütün Makedonya ve Tesalya'da, dağınık ve az olarak

[11] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 397.

da Bulgaristan ve Dobruca'da yer almaktaydı. Ofçabolu Yörükleri de Manastır ve Kosova vilâyetleriyle, az miktarda Bulgaristan ve Dobruca'da yerleşmişlerdir. Vize Yörükleri bugünkü Türkiye'nin Trakya bölümü ile Dimetoka ve Hasköy'de iskân edilmiştir. Kocacık Yörükleri 1543-1584 yılları arasında Hırsova, Varna, Pravadi, Aydos, Rus Kasrı, Ahyolu, Karnobad, Şumnu, Burgaz, Kızılağaç, Yanbolu, Filibe, Silistre, Hacıoğlupazarcığı, Akkirman, Bender ve Kili'de yerleşmiştir.

Hersek ve Karadağ meselesinden çıkan ve Osmanlı tarihlerinde 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Bulgaristan için de son derece önemli neticeler doğurmuştur. Bu savaş neticesinde Rusların desteğiyle İstanbul yakınlarına kadar gelen Bulgarlar tarafından Müslüman-Türk halkı büyük zulüm görmüş; öldürme ve yağma dışında başta dini yapılar olmak üzere Türklerle ilgili her şey büyük çapta yok edilmiştir. Bütün cephelerde Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonlanan savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması ile de Tuna ile Balkanlar arasında Sofya, Niğbolu, Zişţovi, Rusçuk, Silistre, Varna, Şumnu, Lofça ve Tırnova gibi şehirleri içine alan özerk bir Bulgaristan Prensliği kurulmuştur. Ayrıca yine bu antlaşma ile Filibe, İslimye, Eski Zağra, Tatarpazarcığı, Burgaz ve Hasköy sancaklarından ibaret Doğu Rumeli vilâyeti oluşturulmuştur. Prenslik 1885'te Doğu Rumeli vilâyetini de topraklarına katmıştır. 1912 Balkan Savaşları sonunda Bulgaristan Batı Trakya'sı olarak nitelendirilen Kırcali, Koşukavak, Ortaköy, Gümülcine Yaylası, Darıdere, Eğridere, Paşmaklı, Rodopçuk, Nevrekop ve Razlık ilçeleri de Bulgaristan topraklarına dahil edilmiştir. Son olarak da Romanya topraklarından Güney Dobruca Bölgesi Bulgaristan'a dahil olmuştur.[12]

Bulgar İdaresine Geçiş

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra 22 Eylül 1908 tarihinde Bulgar Prensliğinin Osmanlı Devleti'ne bağlılığı sona ermiş, Bulgaristan bağımsız bir krallık haline gelmiştir. [13] Bağımsızlığını ilan ettikten sonra "Çar" unvanı ile kral olan Prens Ferdinand Osmanlı Devleti aleyhine bir Balkan İttifakı oluşturulmasında mühim rol

[12] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 398.
[13]Hasan Yeşilova, *Bulgaristan Türkleri ve Osmanpazarı Bölgesi,* Sincan Matbaası, Ankara, 1997, s.2.

oynamıştır. 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Arnavutluk ve Yeni Pazar sancağına girmesiyle başlayan I. Balkan Savaşı'na Bulgaristan'ın yanında Sırbistan, Romanya ve Yunanistan da katılmıştır. Özellikle Bulgarlar bu savaşta önemli başarılar elde etmişler ve Çatalca'ya kadar Trakya'nın tamamına hâkim olmuştur. Ele geçirilen toprakların paylaşılması hususunda müttefik devletler anlaşamayınca kendi aralarında II. Balkan Savaşı patlak vermiştir. Bulgaristan'ı dört bir taraftan saran Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Karadağ bu ülkeyi büyük bir yenilgiye uğratmışlardır; durumdan istifade eden Osmanlı Devleti de Edirne'yi geri almayı başarmıştır (20 Temmuz 1913). Barış isteğinde bulunan Bulgaristan 10 Ağustos 1913'te Bükreş Barış Antlaşması'nı imzalayarak Güney Dobruca'yı Romanya'ya bıraktığı gibi Makedonya'dan da vazgeçmiştir. I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgi özellikle çatışmaların son yılında yaşanan Dobre Pole hezimeti üzerine askerlerin isyan ederek devleti savaşa sokanlardan hesap sormaya kalkmaları ve kaybedilen topraklarda yaşayan Bulgarların ülkeye göçü siyasî istikrarsızlığa ve iktisadî sıkıntıya sebep olmuştur. Savaş sırasında yaptığı sert muhalefet yüzünden tutuklanan Çiftçi Partisi'nin genç ve dinamik lideri A. Stamboliyski, ayaklanan askerleri yatıştırmak üzere cezaevinden çıkarılmış ve ardından koalisyon hükümetine bakan olarak alınmıştır; barıştan sonra yapılan genel seçimlerde partisi tek başına çoğunluğu elde edince de başbakan olmuştur. Çiftçi hükümeti, iktidarda kaldığı üç yıl içinde küçük çiftçilerin istekleri yönünde çeşitli yeni düzenlemeler yaparken muhalefeti sindirmeye çalışmıştır. Sonunda hükümet askerî bir darbe ile devrilmiştir (9 Haziran 1923).

23 Eylül 1923'te yeni rejime karşı silahlı ayaklanma başlatmışlar; ancak büyük bir başarısızlığa uğramışlar ve yıl sonuna doğru hükümet meclisten Komünist Parti ile bağlı kuruluşlarının kapatılmasını içeren Devleti Koruma Kanunu'nu geçirmiştir. [14] 19 Mayıs 1934'te, eski başbakanlardan Tsankov'un kurduğu Ulusal Sosyal Hareket Partisi, askerlerle yakın ilişkisi olan Zveno isimli faşizan kuruluşla beraber eyleme geçerek darbe yapmıştır. 1937'de Almanların baskısıyla önce Yugoslavya ile, arkasından da Selânik'te öteki Balkan ülkeleriyle "Sürekli Dostluk Anlaşması"

[14] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 399.

imzalanmıştır. 1942'de, Bulgar İşçi Partisi'nin liderliğinde öteki bazı grupların da katılmasıyla "Vatan Cephesi" adıyla bir ittifak oluşturmasına yol açmıştır.

5 Eylül 1944'te Sovyetler Birliği Bulgaristan'a savaş ilân ederek askerlerini bu ülkeye sokmuş ve 9 Eylül'de de gerçekleştirilen bir hükümet darbesiyle K. Georgiev başkanlığındaki Vatan Cephesi hükümeti iktidarı ele almıştır. 4 Aralık 1947'de Yugoslavya ve Sovyetler Birliği anayasaları örnek alınarak Bulgar İşçi Partisi'nin yerine kurulan Komünist Parti'nin liderliğini kabul eden ve yönetimde ona rakip başka bir partiye yer vermeyen yeni anayasa kabul edilmiştir. Önceleri tarımda küçük özel işletmeler hâkim iken Komünist Parti'nin beşinci kongresinde (1948) alınan kararların ardından sanayide de aynı yola gidilerek bu konudaki yasanın kabulüyle bütün işletmeler devletleştirilmiştir. Sonuçta tamamen merkezî planlamaya dayalı bir ekonomik yapı kuran Bulgaristan sanayi alanında önemli başarılar kazanmış; fakat bu arada dış ticaret de dahil olmak üzere her bakımdan Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale gelmiştir.

Bütün bunlar olurken Bulgar yönetimi, belki halkın dikkatini bu sıkıntılardan başka alanlara çevirebilmek için yakın tarihte eşi görülmemiş bir devlet politikasıyla ülkedeki Türk azınlığın adlarını zorla değiştirmeye başladı. Bu harekete karşı Türklerin direnişe geçmesi ve bu direnişin başta Türkiye olmak üzere hemen bütün ülkeler ve bizzat Bulgar halkının oluşturduğu bazı örgütler tarafından desteklenmesi, ülke genelinde yönetim karşıtı gösterilerin yapılmasına yol açtı. Sonunda, 1954 yılından beri Komünist Parti Genel Sekreterliğini yürüten ve 1971'de de Devlet Konseyi başkanı olan T. Jivkov halka teşkilatlanma hürriyeti tanımak ve arkasından da görevlerinden ayrılmak zorunda kalmıştır (10 Kasım 1989). Adını Sosyalist Parti'ye çeviren eski Komünist Parti'ye karşı birleşerek Demokratik Güçler Birliği'ni oluşturan yeni kuruluşlar yapılan son seçimlerde (13 Ekim 1991) başarı kazanarak iktidara geçtiler. [15]

[15] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 400.

1991 yılından itibaren çeşitli iktidarların hâkim olduğu Bulgaristan Cumhuriyet'i 2004 yılında NATO üyesi olmuş, 1 Ocak 2007 'de de Avrupa Birliği'ne dahil olmuştur.

Etnik Yapı

Bulgaristan topraklarında yaşayan Türk halkı, etnik köken bakımından Türk olup, anadilleri de Türkçedir. Türklerden bazıları bölgeye Bulgar halkından daha önce yerleşmiş, sonradan göç edenlerin çoğu da Osmanlı döneminde Anadolu yarımadasından gelmiştir.

Bulgaristan Türklerinin çoğunluğu Deliorman ve Dobruca bölgelerinde yaşayan Sünnî Müslümanlardan oluşmaktadır. Bölgedeki tek Hristiyan Türk topluluk Gagavuzlardır. Gagavuzlar Ortodoks Hristiyanlığı kabul eden Selçuklu Türkleridir. Balkanlar genelinde ise Türkler Edirne, Tuna, Selanik, Yanya ve Manastır'ın bir bölümünde yoğunlaşmaktadır. Çerkez olarak bilinen Kafkas göçmenleri 1862-1878 yıllarında kısa bir süre için Balkanlara yerleşmiştir. 19. yüzyılda Anadolu'da gerçekleşen büyük çaptaki etnik değişiklikler sonucunda, Bulgaristan ve Doğu Rumeli Türklerinin ve Çerkezlerin oluşturduğu büyük Müslüman göçmen toplulukları boydan boya Batı, Orta ve Güney Anadolu'ya yerleşmiştir. [16]

Bulgaristan topraklarında kalan Türkler halen Dobruca, Deliorman, Kırcaali ve Rodop bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bu bölgelere ilave olarak, Türklerin bir bölümü de;

a. Doğu Kocabalkan[17] Dağlarının kuzey eteklerinde, Tozluk- Gerlova adı verilen kesimde yaşar. Gerlova kesimine yakın Eski İstanbulluk (Preslav), Tozluk kesiminde Osmanpazarı (Omurtag) ve Elena kazalarında bulunan, halkın hepsi Türk olan köyler bulunmaktadır.

[16]Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde,* İstanbul, 2016, s.197-198.

[17] Koca Balkan Dağları Bulgaristan'ı kuzeybatıdan doğuya, ortasından bölen, 600 kilometre civarında bir dağdır. En yüksek yeri Botev'dir (2.376 m). Bulgarca, Стара Планина (Stara Planina) adına sahiptir. Ünlü Şipka Geçidi ve savaşlarının yapıldığı dağdır.

b.Doğu Kocabalkan Dağlarının güney eteklerinde Karınabad ve Aydos kazalarında da Türk toplulukları vardır. Kiremitlik, Çüftlik Mahalle ve Ahılı gibi Türk köylerinde medreseler açılmıştır.

c.Kocabalkan'ın güney eteklerinde, Eski Zağra, havalisinde doğu ve batı bölgelerinde Yambol, İslimne, Orta Balkanlara doğru Filibe havalisinde Kızanlık-Karlova güneyinde de Türkler yaşamaktadır.

Türkler bu bölgelerin büyük şehirlerinde ve bunlara bağlı köylerde yaşamaktadır. Her şehirde muhakkak eski bir Türk Çarşısı, bir Türk pazarı vardır. Camiler, medreseler, hanlar hamamlar, saat kuleleri Türkler tarafından yapılmıştır. Türklerin meşgul oldukları başlıca sanat dalları kunduracılık, kavaflık, terlikçilik, dülgerlik, demircilik, arabacılık, berberliktir.[18]

Bulgaristan'da yaşayan Türk toplulukları, din ve kültür özellikleri bakımından da birtakım farklılıklar göstermektedirler. V. A. Moşkov, 20.yüzyılın başlarında Bulgaristan'da ikamet eden Türk topluluklarını ilk olarak din esasına göre Müslüman Türkler ve Hristiyan Türkler olarak iki gruba ayırmış, diğer taraftan da Müslüman Türkleri; Gacal, Gerlova, Tozluk ve Kızılbaş Türkler olarak dört grupta toplamıştır. Hristiyan Türkleri ise; önemli bir kısmı Yunanistan'da yaşayan Karamanlılar ile Makedonya ve Yunanistan'da bulunan Gagavuzlar olarak iki grup altında ifade edilmiştir.[19]

Eski Cuma ilinin özelliklerine değinmeden önce yukarıda da söz ettiğimiz gibi çalışma bölgemiz olan Eski Cuma ilinin içinde bulunduğu ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı Tozluk (Tuzluk) ve Gerlova bölgelerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

1.1.1 Tozluk (Tuzluk) Bölgesi

Tozluk bölgesi Kuzeydoğu Bulgaristan'da Elena, Eski Cuma ve Tırnovo illerini içine alan ve Popovo kasabasına doğru genişleyen bölgenin adıdır. Bu bölgede Türk köyleri yoğunluktadır. Bu köyler yaşantıları ve ağız özellikleri bakımından birbirlerine

[18] Hasan Yeşilova, *Bulgaristan Türkleri ve Osmanpazarı Bölgesi,* Sincan Matbaası, Ankara, 1997, s.3.
[19] Tozluk Bölgesi, http://www.cetelemiz.com/2017/02/bulgar-turkleri.html, 24.06.2018, s.1.

benzerler. Yerleşimi itibariyle nüfusu az olan bölge sık köylerden oluşur. Köylerde yaşayanların çoğu Türk'tür.[20] Aynı zamanda köyler Türk isimlerini rahatça kullanılmaktadırlar. Tozluk bölgesi engebeli bir araziye sahip olmasına rağmen zirai olarak elverişli topraklara sahiptir. Bu topraklara geçmişte Anadolu'dan gelen Yörük Türklerinin yerleştirildiği düşünülmektedir.

Bölge halkı tarım, hayvancılık ve meyvecilikle uğraşmaktadır. Tarım da ancak kendi gereksinimlerini karşılayabilecek düzeydedirler. [21]

Bölge Sakar-balkan dağının kuzey-batısında yer alır. Bölgenin başlıca yerleşim merkezi Osmanpazarı (Omurtag) ilçesidir. Eski dönemlerde bölgenin temel geçim kaynağı koyunculuktur. Çobanlar koyunlarının yemini tuzla karıştırarak ovanın belli yerlerine dökmesi, buraya da "Tuzla" adını vermeleri nedeniyle "Tuzluk" adını aldığı söylenmektedir. Bu ad 1942 yılında yerel ağızdan çıkarak Bulgarcaya çevrilmiş ve resmiyet kazanmıştır. Şu an "Tozluk" olarak bilinen bölgenin yer adının Kuman Türk kökenli olduğu ve Osmanlıca karşılığının "Düzlük" olduğu ileri sürülmüştür.[22]

1.1.2. Gerlova Bölgesi

Gerlovo bölgesi, Balkan dağlarının kuzey doğusunda yer alan, engebeli arazilere sahip bölgedir. Eski Cuma ilini içine alan bu bölge nüfus olarak kalabalık birçok köyü içine alır. Denizden yüksekliği 250-300 m'dir. Bölge halkının çoğunluğu Türk'tür. Bu bölgedeki Türkçe yer adları, 1934 yılında Bulgarcaya çevrilmiştir. Bölgenin XV.-XVI. yy. belgelerindeki adı "Geril Ova" olarak kullanılmıştır. Bölgenin adının Küçük Ahmet adlı bir yazarın "Otman Baba Tarihi" adlı yazmasında "Geri-liva" (Geri Sancak) şeklinde adlandırıldığı görülmüştür. Bölge yüz ölçümü 630 kilometre karedir.[23]

Bölge Osmanpazarı ilçesini kapsar. Burada yaşayan Türk halkı milli ve dini varlıklarını Osmanlı döneminde medreselerde yetişen öğretmenler sayesinde

[20] Hasan Yeşilova, age., s.15.
[21] Hasan Yeşilova, age., s.15.
[22] Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu,* TDK Yayınları, Ankara, 2006, s. 975.
[23] Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu,* TDK Yayınları, Ankara, 2006, s. 360

kazanmışlardır. Yöre Kocabalkan silsilesinin Sakar Balkan eteklerinden itibaren oldukça düz bir ova halinde yerleşen bölgeyi kapsar. Doğu Kocabalkan silsilesinin güney eteklerinde Karınabat ve Aydos kazalarında Türk toplulukları yaşamaktadır. Çeşitli köylerinde medreseler açılmıştır.

Ormanlık kesimde yaşayan halkın tamamı Türk'tür. Arazinin bol olmamasına rağmen halk geçimini tarım ve hayvancılıkla karşılar.[24]

1.1.3. Eski Cuma (Tırgovişte)

Kuzeydoğu Bulgaristan ovasında yer alan şimdiki adı Tărgovište olan, küçük bir kasabadır. Yüzölçümü 2.754 kilometrekaredir. İle bağlı 42 köy belediyesi vardır. Bölge halkının çoğunluğu Türk'tür. Merkez ilçeye bağlı köylerden çoğu Türkçe adıyla anılır.[25] Nüfusu 2013 verilerine göre 36.797 kişidir. Osmanlı kaynaklarında Cum'a-i Atîk adıyla da geçen kasaba 1934'ten beri Tărgovište olarak anılmaktadır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde kaza merkezi özelliği kazanmıştır. Ayrıca önemli bir pazar yeri ve İslâmî merkez olarak da dikkati çeker. Kasaba, XVI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'dan yoğun Türk göçüne sahne olan bir bölgede, XVI. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuştur. Eski Cuma kazası ise güneyde alçak bir dağ silsilesi olan Preslav Balkanı tarafından ikiye bölünen büyük bir düzlük sahayı içine almaktadır. Bu bölgeye ait 1479 ve 1485 tarihli en eski Osmanlı tahrir defterlerine göre, burada sadece yerli nüfusun yaşadığı Slavca isim taşıyan dokuz Hristiyan köyü bulunmaktadır. Köylerin hepsi dağların eteklerinde yer almakta ve ovada herhangi bir yerleşme bulunmamaktadır. Bu durum, Osmanlı öncesi dönemlerde bölgenin güvensiz bir yer olduğunu göstermektedir. Eski Cuma, XVIII. yüzyılın sonlarında ve bilhassa XIX. yüzyılda yılda bir defa kurulan panayırı ve bir zanaat merkezi oluşu ile önemli bir kasaba halinde gelişme göstermiştir.[26] Daha Osmanlı devleti zamanında, Rusçuk Valisi Mithat Paşa tarafından, fuar görünümünde binalar, dükkanlar ve mağazalar yaptırılmış ve burada kurulan panayıra dahil edilmiştir. Bulgar devrinde de yörenin en

[24] Hasan Yeşilova, age., s.14.
[25] Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu,* TDK Yayınları, Ankara, 2006, s. 331.
[26] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan,* Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 396.

büyük panayırı burada kurulmaktaydı. Demiryolu ile Bulgaristan'ın her tarafına ulaşım sağlandığından, dış devletlerle de ticaret yapılabilen bir merkez konumundadır. Ayrıca, Rusçuk-İstanbul ticari karayolu buradan geçtiğinden, Anadolu'dan gelen birçok tüccar malıyla kurulan panayıra katılmaktadır.[27]

Osmanlılar döneminde Eski Cuma'nın fizikî durumu hakkında 1285 (1868-69) tarihli Salnâme-i Vilâyet-i Tuna'dan bilgi edinmek mümkündür. Buna göre kasabada on yedi cami, altı medrese, bir tekke, bir hamam, 566 dükkân ve üç kilise bulunuyordu. Ancak Bulgarların bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra Eski Cuma'nın gelişmesi durdu. Türk nüfusun üçte biri buradan ayrıldı, onların yerleri yeni Bulgar göçmenler tarafından doldurulduğu. Daha az ölçüde olmakla birlikte köylerde de aynı olaylar yaşandı. Kasabanın bugünkü durumu bu gelişmeler hakkında fikir vermektedir. Nitekim günümüzde kasabanın nüfusu 30.000' in üstünde olup Müslüman nüfusun sayısı 1000'den daha az tahmin edilmektedir. Bugün kasabadaki mahallî tarih müzesinde yıkılmış camilerin fotoğrafları ile birlikte bazı Osmanlı kitabeleri bulunmaktadır. Osmanlı dönemi yapılarından sadece **Saat Camii** ayakta kalabilmiştir. Bu bina, **Hamîdî** adlı bir şaire ait güzel yazılı kitabesinde belirtildiği üzere, 1221'de (1806) Eski Cuma Ayanı Mollazâde Ali Bey tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Caminin avlusunda Ali Bey'e ve annesi Emine Hanım'a ait mezar taşları yer almaktadır. 1970'lerde Müslüman cemaat tarafından restore edilen cami halen ibadete açık durumdadır. Eski Cuma'nın birkaç kilometre batısındaki Kızana Köyü'nde (şimdiki adı Momina), civardaki Müslümanların çok itibar ettiği Kızane Sultan'a ait bir Bektaşî tekkesi bulunmaktadır. 1989–1990 yıllarındaki siyasî değişiklikler sonrasında burası yeniden açılmıştır.[28]

[27] Hasan Yeşilova, *Bulgaristan Türkleri ve Osmanpazarı Bölgesi*, Sincan Matbaası, Ankara, 1997, s.11.
[28] İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan, Eski Cuma*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6, s. 397.

1.2.Derleme Yapılan Köyler Hakkında Bilgi

Adı: Velibey Köyü (Veliçka- Вечѝщка)

İlçe: Omurtag (Osmanpazarı – Омуртаг)

Eski Cuma kasabası Omurtag ilçesine bağlı coğrafi alan olarak en küçük köyüdür. Gerlovo bölgesindedir. Köy, Osmanlı Devleti döneminde civar köylerde yetişen tütünlerin toplandığı bir merkez niteliğindedir. Köyde yaşayanların tamamı Türk'tür. Köyün kurucularının Kocacık ve Karagöz Türkmenleri olduğu söylenmektedir. Köyde Tekke Korusu ve Tekke Çeşmesi adı ile anılan mekanların varlığı orada bir tekkenin varlığının göstergesidir. Köy diğer köyler gibi son zamanlardaki göçlerden zarar görmüştür. Nüfustaki azalmanın diğer bir nedeni de dışarı köylerden kız alıp vermemeleridir. Ayrıca akraba evliliği de görülmez. Temel geçim kaynakları hayvancılık, tütüncülük, ormancılık ve odun kömürcülüğüdür. 1989 yılındaki büyük göçten sonra köy okulu kapanmış ve hala da kapalı durumdadır. Köyde anlatılanlara göre tarih içinde salgın hastalıklar nedeniyle köyün birkaç defa yeri değişmiştir.

Adı: Gagovo Köyü (Гагово)

İlçe: Popovo (Поповo)

Gagovo köyü, Kuzeydoğu Bulgaristan'da yer almaktadır ve bölge Osmanlı egemenliğinden önce kurulmuştur. Köyün 8 km kuzeybatısında Popovo kasabası, 3 km batısında Palamartsa Köyü, 6 km kuzeyinde Opaka kasabası, doğusunda Zarayevo (Karahasan Köyü) bulunmaktadır. Rakımı 105'tir. Köyün kuzeyinde Taşlıbayır dağı, doğusunda Sakar Dağı bulunur. Köyün içinden geçen Kalakoç deresi, Kara Lom nehri

ile birleşmektedir. Kara Lom nehri köyün 2 km doğusundan akmaktadır. Köyde bir baraj, 2 gölet ve taştan yontularak işlenmiş çok sayıda oluklu çeşme bulunmaktadır.

Gagovo köyü çok verimli topraklara sahip olup, tarlalarında buğday, arpa, mısır, ayçiçeği, kanola, mercimek, incir, pancar, çilek, ahududu, biber, domates, patlıcan, soğan ve sarımsağın yanı sıra bağ, ahududu (malina), kiraz, vişne, dut, erik gibi meyveler yetiştirilmektedir. Ormanlarında ise meşe, gürgen, salkım, ıhlamur, kızılcık, söğüt ve buna benzer ağaçlar bulunmaktadır.

Köyde bulunan cami bölgenin en eski camilerinden olup, içi meşe özünden dışı taştan yapılmıştır. Minarenin merdivenleri tek taş kitlesinden olup büyük bir ustalıkla işlenmiştir.

1388 yılında Osmanlı idaresine geçen Gagovo köyünün tarihine dair çeşitli verilere, günümüzde ancak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcut muhtelif defterler sayesinde ulaşılabilmektedir. [29]

Adı: Kasırgalar Köyü (Treskavets- Трескавец)

İlçe: Omurtag (Osmanpazarı – Омуртаг)

Kasırgalar, Kocabalkan eteklerinde bulunan Tozluk Bölgesinin orta büyüklükte ve en eski köylerinden biridir. Doğusunda Moravka (Karadırlı) köyü, batısında Yastrebino (Duvancılar) barajı, güneyinde Panayot Hitovo (Karalar), kuzeyinde de Lübiçevo (Aşıklar) köyleri ile sınırlıdır. Girişi olup çıkışı olmayan, belki de çok nadir yerleşim yerlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Doğudan batı yöne doğru bir dağ silsilesi gibi uzanmış olup iki dere arasında sıkışmış bir yalı konumundadır. Sathı oldukça düzlük, ancak kenar mahalleleri engebelidir. Deniz seviyesinden yüksekliği 465 metredir.

[29]Fikret Hatipoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde, İstanbul,* 2016, s. 177-178.

Nüfus bakımından bölgenin en kalabalık köyüdür. 1988 yılındaki nüfusu 1077 kişi olup sadece bir hane dışında tümü Türklerden ibarettir. 2010 yılı verilerine göre köyün nüfusu 672 kişidir. Hane sayısı yaklaşık 300 olarak bildirilmiştir.

Kasırgalar olan adı 1934 yılında çıkan kanunla Treskavets olarak değiştirilmiştir. İklimi yollara göre değişiklik gösterir. Genelde yazlar normal, kışlar ise oldukça soğuktur. Köy işlenilir toprağı, otlakları ve ormanları bakımından dışarı bağımlı olmayacak kadar varlıklıdır. Köyün toprakları oldukça verimlidir. Halkın geçimi de zaten hayvancılık ve tarımdan sağlanmaktadır.

Araştırmalara göre Kasırgalar köyünün, yaklaşık 470-480 yıllık bir tarihi geçmişi vardır. Köyün adının neden Kasırgalar olduğu ile ilgili çeşitli görüşler vardır. **Kasır** kelimesinin sözlük anlamı **Köşk**'tür. **Kasırga** ise "Çevrinti yapan şiddetli rüzgâr" anlamındadır. Yerli ağızlarda buna "hamaz" denilmektedir. Güna bayırı üzerinde şiddetli rüzgârların aralıksız esip ortalığı birbirine katması nedeniyle bu isim uygun görülmüştür. Bugün hala kuzey-batıdan zaman zaman gelen ve adına karayel denşlen kasırgaların etkisi devam etmektedir. Eski dönemde veba hastalığı belirince, diğer köylerde olduğu gibi bu köyde yer değiştirmiş Günâ bayırı üzerine yerleşmiştir. Bu bölgede de kasırganın etkisi oldukça fazla olduğundan çubuktan ve balçıktan yapılan hafif evlerin saçakları kasırgadan savrulup yıkılmaya başlayınca, buraya, Kasırgalar denilmiştir.[30]

Adı: Çerkovna (Meşe Köy) (Черковна)

İlçe: Omurtag (Омуртаг)

Çerkovna köyü, Kuzeydoğu- Bulgaristan'ın Gerlovo bölgesinin kuzeyinde, Tırgovişte (Eski Cuma) ilinin 17 km. güneyinde bulunan 1236 kişilik bir Türk köyüdür.

[30] Sabri M. Con vd. *Treskavets (Kasırgalar),* Faber Yay., Veliko Tırnova, 2010, s. 7-14.

Köyün tarihiyle ilgili bilgi çok azdır. Örneğin köyün adıyla ilgili iki farklı görüş var. Birinci görüşe göre köyün adı çirkin ovadan gelmektedir, köyün en yüksek tepesine çıkıldığında köyün görüntüsünün oldukça çirkin olduğu söyleniyor. Yani çirkin ovadan Çerkovna, zaten birçok kişi Çirkona diye telaffuz eder. Diğer görüş ise, kiliseden geldiği görüşüdür. Yani Bulgarca bir kelime olan ve kilise anlamına gelen "çerkva" dan geldiğini savunulur. Gerekçe olarak da zamanında Çerkovna köyünün Bulgar köyü olması ve yakın yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda kilise ve kiliseye ait değişik eşyaların bulunması olarak gösterilmiştir. Ayrıca Sabri Con'un Bulgarca yayınlanan "Naşeto Gerlovo" adlı kitabında, köyün adının hangi yıllarda aldığını ve köyün tarihiyle ilgili çok kısa bilgiler vermiştir. Sabri Con'un aktardığına göre:

"Köy adını büyük olasılıkla Bulgar devletinin orta çağ döneminde almıştır. 1934 yılına kadar Çirkovna adıyla anılmıştır. 1951 yılına dek adı Çerkovna olarak korunmaktadır. 1969'da Dıbrava adını alan köy, daha sonra tekrar eski adını almıştır. Çerkovna, arkeologların ve tarihçilerin dikkatini çeken Gerlovo bölgesindeki tek köydür. Bunun da nedenleri vardır. Köyde, tarih öncesi, Orta çağ ve antik çağlarına ait nesneler bulunmuştur. Köyün sınırları içerisinde bulunan "Epres" adındaki yer, özel bir ilgi ve öneme sahiptir. Bu mevkide bulunan, eskiçağa kalesi olan "Tavşan Tepe" de, 1985 yılında, II-III yüzyıllara ait, Romen bronz paraları, XV. Yüzyıldan kalan kiliseye ait yaldızlı gümüş tabaklar ve yaldızlı küpeler bulunmuştur. 1960 yılında 680 demir para bulunmuştur. Ayrıca 1985-86 yılları arası köyün kuzeydoğu bölgesinde içinde 32 mezar bulunan, eski bir mezarlık bulunmuştur. Yapılan kazılar sonucunda bu mezarlığın Hristiyan ailelerine ait olduğu tespit edilmiştir. Mezarlarda bulunan demir paralar Osmanlının 1520-1730 yılları arası dönemine ait olduğu kanıtlanmıştır. Biser Mihaylov, "Çerkovna Köyün Geçmişinden" adlı makalesinde, köyle ilgili ilk belgelerin 1573 yılına ait olduğunu iddia etmektedir. Osmanlının 1620-1624 yıllarına ait belgelerinde köyde 10 Bulgar hanenin kayıtlı olduğunu ve 1676 yılında bu sayının 37 haneye yükseldiğini iddia etmektedir.[31]

[31] Çerkovna Köyü ile ilgili bilgiler, Nurcihan GÜNEŞ, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları, İnceleme- Metin- Sözlük (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Malatya, 2009. adlı tez çalışmasından alınmıştır.

Adı: Kapdağ (Dolna Kapdağ)

İlçe: Omurtag (Омуртаг)

400 nüfuslu Türk köyüdür. İlçeye 20 km mesafededir. Arazisi ormanlardan açılmış olan köyün etrafı orman ve meyve ağaçları ile kaplıdır. Arazileri verimli olduğu için halkın tamamına yakını tarımla uğraşır. Bunun yanında hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Halkın içinde medrese ve rüştiye tahsili görmüş eğitimli kişiler vardır.

Adı: Balabanlar (Razdeltsi) (Разделци)

İlçe: Antonovo (Антоново)

Halkının çoğunluğu Türk olan köyün önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Köy Omurtag ilçesine 18 km mesafededir. Halkın içinde eğitim almış kişilerde vardır. Son verilere göre köyde 236 kişi yaşamaktadır. Deniz seviyesinden 402 m yüksekliktedir. Köy, ormanlarla çevrili tepelik bir arazide konumlanmıştır. Köyün yakınından "Büyük Dere" isimli nehir geçmektedir. Ormanlık araziye sahip olması sebebiyle birçok hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Eski adı Balabanlar olan köy, daha sonra Bulgar ismi olan Razdeltsi'ye çevrilmiştir. Başlangıçta "Büyük Dere" yanında kurulan köy sık sık taşkınlar yaşanması nedeniyle iki mahalleye ayrılarak bulunduğu yerden taşınmıştır.

Köyde bir cami ve bir kilise bulunur. Köye ait bir sinema salonu ve bir kütüphane vardır.[32]

[32]Razdeltsi, https://bg.wikipedia.org/wiki/Разделци, 24.06.2018, s. 1.

Adı: Krepçe (Krepça) (Крепча)

İlçe: Opaka (Опака)

Eski Cuma ilinin Opaka ilçesine bağlı 1323 nüfuslu tamamı Türklerden oluşan köyüdür. Köy Baş pınar deresi boyunca yerleşmiş, tepelik bir alanda kurulmuştur. Popovo ilçesinin 20 km kuzeyinden akan Lom nehri boyunca yerleşen köy verimli tarım arazilerine sahiptir. Köy yukarı ve aşağı olmak üzere iki mahalleden oluşmuştur. Topraklarında Eski ve Orta çağdan kalan kale ve yerleşim yerleri vardır.

Köyün adı kaynaklarda ilk kez, Mehmet Neşri tarafından "Dünyanın Aynası" olarak dile getirilmiştir. Tarihsel süreçte stratejik açıdan önemli Bulgar merkezlerinden biri olarak görülen köyde, İkinci Bulgar Krallığı'nın mülkiyeti sayılan kale mevcuttur. Orta çağ döneminden kalan kale Cherven kasabasından gelen yolu kontrol ederek bugünkü Lüblen köyünden geçerek diğer kasabalara kadar devam eder.

1388 yılında Krepça Ali Paşa'nın önderliğinde Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Yaşanan birtakım olaylar neticesinde köy birkaç defa yer değiştirmiş fakat yeniden aynı bölgede inşa edilmiştir.

Köyün adı tarihsel süreçte değişikliklere uğrayarak bu adı almıştır. 1598'de Krapeç adıyla anılan köy 1635 yılında Krepça olarak değiştirilmiştir.

Köy sakinleri İslamiyet'i benimsemiş ve yaşam biçimleri olarak seçmişlerdir. Köyün tamamı Müslüman Türklerden oluşmaktadır.

Köyün merkezine 2 km uzaklıkta bulunan, kireç taşına oyulmuş Orta çağ Manastırı vardır. Bu manastırın duvarlarında iki eski Bulgar Yazıtı mevcuttur. Bu yazıtların Balkan coğrafyasında bulunan en eski Kiril harfli yazıtlar olduğu söylenir. Bu manastırın dışında köyde "Cin Kale" (Krepça Kalesi), "Büyük Kale" (Dere kale) olarak adlandırılan iki kale vardır.[33]

[33] Obştinska Admistratsiya Opaka, Kmetstvo Krepça, www.opaka.bg/bg/useful_information/obshtini/krepcha, (24.06.2018), s. 1.

Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sağlar. Türk gelenek ve göreneklerini bırakmayan halk önemli günlerde Türk adetlerine göre hareket etmektedir.

Adı: Golyamo Gradişte (Örencik) (Голямо Градище)

İlçe: Opaka (Опака)

Köy Opaka ilçesine bağlı olup 1202 kişiden oluşur. Popova ilçesinin yaklaşık 28 km kuzeybatısında yer almaktadır. Deniz seviyesinden yaklaşık 360 m yüksekliktedir. Verimli topraklara sahip olan köyde tahıl üretimi, çilek, ahududu, bağcılık son yıllarda oldukça gelişmiştir. Köyün etrafı meşe ve kayın ormanları ile çevrilidir. Bu sayede ormancılık da gelişme göstermiştir.

Köyde az sayıda Bulgar vardır. Tamamına yakını Türklerden oluşmuştur. Köyde Hristiyanlık, Müslümanlık ve Doğu Ortodoksluk olmak üzere üç dini inanış vardır.[34]

Adı: Lüblen (Люблен)- Dağ Yeni Köyü

İlçe: Opaka (Опака)

Lüblen köyü Popovo ilçesinin yaklaşık 25 km kuzeyinde yer almaktadır. Köy, Beyaz ve Kara Lom nehirleri arasında bulunur. Deniz seviyesinden yaklaşık 300 m yükseklikte bulunan köy, düz tepeli bir arazi üzerine kurulmuştur. Köy dört mahalleden oluşur. Bunlar: Yukarı mahalle, Yeni mahalle, Türk mahallesi ve Yurtulka mahallesidir. Osmanlı dönemindeki kaynaklarda köyün ismi "Dağ Yeni Köyü" olarak geçer. Köyde yaşayan halk hala bu Türk adını kullanmaktadır. Köyün adı 1883'te Dağ

[34] Obştinska Admistratsiya Opaka, Kmetstvo Golyamo Gradişte, www.opaka.bg/bg/useful_information/obshtini/ggradishte, (24.06.2018), s. 1.

Yeni Köyünden Lüblen adına dönüştürülmüştür. Köyde 1944-1945 yıllarında yaşanan Anavatan Savaşı'nı simgeleyen bir anıt bulunmaktadır. Köy çevresinde yapılan kazılarda çeşitli arkeolojik kalıntılara rastlanılmıştır. Köyde 1419 yılına ait bir cami bulunmaktadır. Köy halkını Türkler, Bulgarlar ve İngilizler yaşamaktadır. Türklerin çoğunlukta olduğu köyde Müslümanlık da yaygındır. 1934 yılında 1838 sakinden oluşan köyde şu an ki istatistiklere göre 608 kişi yaşamaktadır.[35]

Adı: Dobrotitsa- Добротица (Dobrucalar)

İlçe: Antonovo (Антоново)

Dobrucalar köyü Antonovo belediyesinin kuzey yamacında 397 m yüksekliğe yerleşmiş bir köydür. Popovo ilçesinin 25 km kuzeyinde yer alır. Gerlovo bölgesinin doğusunda yer alan köy ormanlık bakımından zengindir. Köy beş mahalleden oluşmaktadır.

Tozluk (Tuzluk) bölgesinde yer alan en eski yerleşim yerlerinden biridir. Köyün adının nereden geldiği tam olarak bilinmediği gibi, 1573 tarihinde Şumnu kaynaklarında bu adla anıldığı söylenmektedir. Köyde yazılı anıtların varlığı tespit edilmiş ve höyükler olduğundan söz edilmiştir. Köyde çeşitli tarihi ve arkeolojik kayıtlar mevcuttur. 2013 yılı verilerine göre köyde 229 kişi yaşamaktadır. [36]

[35] Lyublen, https://bg.wikipedia.org/wiki/Люблен, 24.06.2018, s. 1.
[36] Dobrotitsa (Oblast Tırgovişte), https://bg.wikipedia.org/wiki/Добротица_(област_Търговище), (24.06.2018), s.1.

Adı: Stevrek (стеврек)

İlçe: Antonovo (Антоново)

Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan köy, Antonovo belediyesine bağlıdır. Daha önce Elena belediyesine bağlı olduğu bilinir. Köy, Elena'nın 35 km kuzeydoğusunda Kamburovo ve Omurtag yolunda bulunur. Stara nehrinin iki tarafında dar bir vadide konumlanmıştır. Köy ormanlık tepelerle çevrilidir. Yüksekliği yaklaşık 400 m'dir.

Çok eski bir yerleşim yeri olan köyde II. Bulgar Krallığı dönemine ait kaleler ve manastırlar vardır. Bazı Roma ve Bizans kökenli kaynaklara göre köyde bu döneme ait eski bir köprünün kalıntıları vardır. Köyün adının Yunanca "Stavros" (Hac) kelimesinden geldiği varsayılmaktadır. Köyde eski dönemlerde kurulan pazarlarda Yunan ustalar tarafından yapılan çeşitli dini objeler satılmıştır. Köy 1430 yılından itibaren Türk kaynaklarında "İstravrek" adıyla yer almıştır.1891 yılı kayıtlarına göre köy Bulgar ve Türklerden oluşan 66 haneden oluşmaktadır. 1877-1878 Rus Savaşı'ndan sonra nüfus değişmiş, nüfusun çoğunluğunu Türkler almıştır. Köyün nüfusu son verilere göre 407 kişidir. Köyde Bulgar ve Türkler yaşamaktadır. Köy halkının geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve ormancılıktır.[37]

Adı: Momino (Kız Ana Köyü) (Момино)

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Eski Cuma iline bağlı merkez köydür. 2015 verilerine göre köyde 278 kişi yaşamaktadır. Eski Cuma'ya 9 km mesafede yer alır. Deniz seviyesinden yaklaşık 490 m yüksekliktedir. Köyün çoğunu Türkler oluşturmakta bunun yanında köyde Roman

[37]Stevrek, https://bg.wikipedia.org/wiki/Стеврек, (24.06.2018), s.1.

ve çok az sayıda Bulgar da bulunmaktadır. Köyün adı köyde bulunan Kız Ana Tekkesinden gelmektedir. Köyün doğu ucunda bulunan tekke, efsanevi özelliklere sahip biri olarak anlatılan Zöhre adlı kızın yaşadıkları sonucunda yapılmış ve bugün hala ziyaret yeri olarak kullanılmaktadır. Tekkenin 19. yy. da inşa edildiği söylenmektedir. Müslüman halkın son derece ilgi gösterdiği bir ibadetgah durumundadır.

Köyün ormanlık alanlara sahip olması nedeniyle köyde avcılık ve ormancılık gelişmiştir. Halk genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşır.[38]

Adı: Golyamo Sokolovo (Kocaduvan)-(Голямо Соколово)

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Bulgaristan'ın kuzeydoğu bölgesinde Eski Cuma kasabasına bağlı merkez köydür. Köyün deniz seviyesinden yüksekliği 203 m'dir. Eski Cuma'ya 15 km uzaklıktadır. Köy arazisi çoğunlukla düzlük olmakla birlikte güney kısmı ormanlarla kaplıdır. Kuzeyden esen rüzgarlara açık olduğu için kışları sert ve soğuk geçer. Yazlar ise sıcak ve kuraktır. Toprakları kara topraktır. Köye yakın mesafede Rosino ve Beyaz Lom barajları bulunmaktadır. Köyün kendisine ait küçük bir barajı da vardır.

Köy bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Ormanlık bir bölge olması sebebiyle birçok hayvan türüne de ev sahipliği yapmaktadır. Köy tahıl yetiştiriciliğinde bölge içinde ön plandadır. Özellikle buğday, ayçiçeği, arpa, mısır yetiştirilir. Bunun yanında kiraz, fındık, erik üretimi de yüksektir.

Köyde kümes hayvancılığı da gelişmiştir. Ayrıca büyük baş hayvancılık da yapılır. Bunlara rağmen son yıllarda artan işsizlik nedeniyle genç nüfus şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır.

---

[38] Momino, https://bg.wikipedia.org/wiki/Момино_(област_Търговище), (24.06.2018), s.1.

Köyün Eski ve Orta çağdan kalan herhangi bir kalıntısı yoktur. Köyün adı 18. yy'a kadar Türkçede "Koca Duvan" anlamına gelen Golyam Sokol olarak ifade edilmiştir. Bu ifadeyi Bulgar göçmenler kullanmıştır. 1936 yılına kadar "Koca Duvan" olarak bilinen köy bu tarihte yapılan isim değişikliğiyle "Golyamo Sokolovo" olarak anılmaya başlamıştır.

Köyün yakınında "Hüseyin Baba Tekkesi" adıyla bilinen bir ibadetgah bulunmaktadır. Eski yıllarda Müslüman ve Hristiyanların önemli bir ibadet yeri olduğu bölgede yaşayanlar tarafından anlatılmaktadır. Köyde anlatılan efsaneye göre Hüseyin Baba yağmur yağdıran ulu bir zat olarak bilinir.

2015 yılı istatistiklerine göre köyde 491 kişi ikamet etmektedir.[39]

Adı: Tırnovtsa (Turna Ovası) Търновтса

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Eski Cuma merkez belediyesine bağlı, Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan bir köyüdür. Köyün 1,6 km uzağında antik bir kale olan "Çanakkale" bulunmaktadır. Etnik köken olarak tamamen Türklerden oluşan köyün güncel nüfusu 361 kişidir. Deniz seviyesinden yüksekliği 334 m'dir. Köy halkı geçimini tarım ve hayvancılık yaparak sağlar. Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyeliğinden sonra köy oldukça fazla göç vermiştir. Şu an köyde yaşayanların çoğu yaşlı nüfustur.[40]

[39] Golyamo Sokolovo, https://bg.wikipedia.org/wiki/Голямо_Соколово, (24.06.2018), s.1.
[40] Tırnovtsa, https://bg.wikipedia.org/wiki/Търновца, (24.06.2018), s.1.

Adı: Koprets (Güne Köy), Копрец

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Kuzeydoğu Bulgaristan'da yer alan köy, Eski Cuma ili merkezine bağlıdır. Dağlık ve engebeli bir arazide yer alır. Köyün çoğunluğunu Türkler oluşturur. Bölge tarihsel süreçte zengin aileler tarafından işgal edilmiştir. Bu sebeple bugün hala bölgede antik döneme ait altın ve gümüş tarihi sikkelere rastlanılmaktadır. Bu özelliği sebebiyle de sık sık hazine avcılarının hedefinde olmuştur. Dağlık bir bölge olması sebebiyle su bakından zengin çeşitli doğal kaynaklara sahip bir köydür.

Çerkovna köyü ile arasında eski bir kilisenin varlığına kanıt oluşturacak kalıntılar bulunmuştur. Köy Türk gelenek ve görenekleri yaşatmaktadır. Dini ve özel bayramlarda Müslüman adetlerini devam ettirmektedir. 2015 verilerine göre köyde yaşayanların sayısı 245'tir. Deniz seviyesinden 289 m yükseklikte yer alır.[41]

Adı: Makariopolsko (Nasçıköy) Макариополско

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Köy Eski Cuma merkezine bağlıdır. Adının İlarion Makariopolski adındaki din adamı tarafından verildiği söylenmektedir. Bu din adamının eski dönemlerde burada yaşadığı söylenmektedir. Köyde 2015 yılı verilerine göre 716 kişi ikamet etmektedir.

Eski dönemlerde köyün merkezinde büyük bir çam ormanının bulunduğu söylenmektedir. Fakat köyün yerleşim planının değişmesiyle günümüzde sadece birkaç çam ağacının varlığından söz edilebilir. Diğer köylere oranla Bulgar nüfus Türk nüfusa göre daha fazladır. Köyde bir cami ve bir kilise bulunmaktadır. Oldukça eski olan cami sadece bayram namazları için açılmakta diğer zamanlarda

[41] Koprets, https://bg.wikipedia.org/wiki/Копрец, (24.062018), s.1.

kullanılmamaktadır. Kilise 1924 yılında inşa edilmiştir. Caminin inşası oldukça eski bir döneme aittir.

Köyde yaşayan Türkler çoğunlukla tarımla uğraşarak geçimlerini sağlamaktadır. Köy Kooperatiflerinin kapanması sonucu işsizlik artmış, diğer köylerde olduğu gibi burası da oldukça fazla göç vermiştir.[42]

Adı: Ostrets (Yalımlar) Острец

İlçe: Eski Cuma (Tırgovişte) İline Bağlı Merkez Köy

Eski Cuma iline bağlı merkez köydür. Şumen (Şumnu) bölgesi sınırında, Eski Cuma'nın doğusunda yer almaktadır. Deniz seviyesinde 118 m yüksekliktedir. Vranska ovasının üzerinde kurulmuştur. Ilıman bir iklime sahip olan köy batı ve kuzeyden esen rüzgarların etki alanındadır. Bu nedenle kışları soğuk ve sert geçer. İlkbahar döneminde de don olayları yaşanır. Köy toprakları kara topraktır, Vrana nehri boyunca uzanan araziler alüvyon toprak bakımından zengindir. 1934 yılındaki değişiklikten önce adı "Yalamlar" olan köy bu yıldaki değişiklikle Bulgar adı olan Ostrets adını almıştır. Köyde aktif olan üç su kaynağı vardır. Bunlar: Kuş Pınar, Kavak Pınar ve Paşa Pınar kaynaklarıdır. Nüfusu 2015 verilerine göre 449'dur.[43]

Köyün çoğunluğu Türklerden oluşur. Köy gelenek ve göreneklerini yaşatır. Halkın anlattığına göre eski dönemlerde köyde at yarışları düzenlenmektedir. Düğünlerde düzenlenen bu yarışlar sonucunda kazanana bir koyun hediye edilir. Halk genellikle hayvancılıkla uğraşır. Bunun yanında tarım da önemli bir geçim kaynağıdır.

[42] Makariopolsko, https://bg.wikipedia.org/wiki/Макариополско, (24.06.2018), s.1.
[43] Ostrets, https://bg.wikipedia.org/wiki/Острец_(община_Търговище), (24.062018), s.1.

1.3. Kuzeydoğu Bulgaristan Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bulgaristan, tarih sahnesine çıktığı 6. yüzyıldan itibaren birçok kültür merkezine ev sahipliği yapmıştır. Bu kültür etkileşiminin en çok olduğu devletlerin başında hiç kuşkusuz ki Osmanlı Devleti gelmektedir. Osmanlı devleti Rumeli'yi fethettikten sonra Bulgaristan topraklarına Anadolu'nun değişik yerlerinden göçmen akınları başlamıştır. Bulgaristan bölgesindeki ağız özellikleriyle Rumeli ağızları arasındaki benzerliklerin bundan dolayı gerçekleştiği aşikârdır. Yıllar boyu birçok araştırmacının dikkatini çeken bu benzerlik bölge ağız çalışmalarında yönlendirici unsur olmuştur.

Bölge ağızları üzerine yapılan çalışmaları Ercan Alkaya ve Tuncer Gülensoy şu şekilde sıralamaktadırlar:

- 1944'te Türker Acaroğlu tarafından yapılan *"Rumeli Türk Ağızları Üzerine Türkçe ve Yabancı Dillerdeki Başlıca Araştırmaların Açıklamalı Kaynakçası"* adlı çalışma iki ayrı bölümden oluşmaktadır.

- 1950'de Janos Eckmann'ın *"Razgrat Türk Ağzı"* isimli çalışması 25 sayfalık bir araştırma yazısıdır. Bu eserdeki metinler İstanbul'da yaşayan bir Razgrat Türkünden derlenmiştir. Eckmann'ın 1941 yılında hazırlanan *"Varna Türk Ağzı"* adlı bir makalesi de mevcuttur.

- 1969 yılında, Lütfi Cinaliyev'in hazırladığı *"Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Hlbarcvo Köyünde Konuşulan Türk Ağzı"* adlı bitirme tezi bulunmaktadır.

- 1976 yılında, Fatma Ayyıldız'ın İstanbul Üniversitesi'nde hazırladığı tezde Razgrat Ağzı çalışılmıştır.

- 1978 yılında Hüseyin Dallı'nın *"Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar"* isimli çalışması yöreyi her yönüyle ele alması bakımından oldukça önemlidir.

- Ömer Faruk Akün'ün T. Kowalski'den yaptığı çevirisi *"Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili"* adıyla yayınlanmış tarihi belirtilmemiştir.

Bu çalışmaların dışında *M. Türker Acaroğlu* ilave olarak bölge çalışmaları ile ilgili şunları göstermektedir:[44]

- V.G. Guzev, *"Opisanie turetskogo govora sela Krepça Tırgoviştenskogo okruga v Bolgarii/Bulgaristan'da Eskicuma ilçesinin Krepça Köyü Türk Ağzının Betimlenmesi,* Sofya, 1962.

Guzev'in bu araştırmasında, Balkanlar'daki Türk lehçelerinin incelenmesinin bir tarihçesi yapılmıştır. Doğu ve Batı lehçe bölgelerinin ağızları arasında öz yapısal bağlar incelenmiş, ele alınan köyün bulunduğu bölgedeki ağızlarla ilgili yapıtların özeti verilmiştir. Bu ağzın açıklaması ve çözümü yapılmıştır.

- Stefan ANDREEV, *Reçnik na turskiya govor v selo Duraç, Razgradski okrıg/ Razgrad İlçesinin Duraç Köyü Türk Ağzı Sözlüğü.* Sofya, "Kliment Ohridski" Üniversitesi Doğu Dilleri Kürsüsü,1964.

Bu çalışma sözü geçen yazarın üniversite bitirme tezidir.

- Vladimir Drimba, Repartitia graiurilor turceşti din Donragea/ Dobruca'daki Türk Ağızlarının Dağılımı, 1967.

Ankara'da toplanan XI. Türk Dil Kurultayı'nda Fransızca okunan bildirinin Romence çevirisidir.

İlk olarak Kowalski, J. Němeth ve E. Tryjarski'nin bu konulara katkıları belirtildikten sonra, yapılan araştırmaların eksiklikleri de gösterilmiştir. Çalışmalarına 1962' de başlayan Drimba, Dobruca bölgesindeki 28 Türk köyünden soruşturma yapmıştır. Bu incelemenin sonuçlarına göre, Dobruca'nın Türk ağızları üç öbekte toplanabilir: I. Kuzey, II. Güney, III. Güney-batı Dobruca bölgeleri. Ses bilim ve yapı bilim bakımından konuyu inceleyen Drimba, araştırmasına 20 harita da eklemiştir.

- J. Eckmann, *Razgrad Türk Ağzı, Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I,* 1950.

János Eckmann, Bulgaristan'daki Türk ağızlarına özgü ilk çalışmanın V. Maşkov tarafından yapıldığını belirtir. Moşkov, Kaspiçan kenti yakınındaki Pamukça

[44] M. Türker Acaroğlu, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar-I,* İstanbul,2007, s. 299-345.

köyü ağzını inceleyerek Basarabya'daki Beşalma köyü Gagauz ağzıyla karşılaştırmış, aralarındaki yakınlığı saptamıştır. Eckmann bunun yanında Deliorman Türkçesine özgü yayınlanan ilk metinlerin Mladenov ve Çilingirov'a ait olduğunu da belirtir. Ne varki, hem Mladenov'un, hem de Çilingirov'un metinleri Türklerden değil de Türkçe konuşan Bulgarlardan derlenmiş olduğu için pek güvenilir kaynaklardan sayılamayacakları da belirtilmiştir.

Bu saydığımız çalışmaların dışında son yıllarda Bulgaristan bölgesini konu alan yüksek lisans çalışmalarını şu şekilde belirtebiliriz:

- Bahtışen KARAŞİNİK'in 2011 yılında, *Silistre (Silistra) İli ve Yöresi Ağızları* isimli çalışması,
- Durgyul Metin MURTAZA'nın, *Razgrad İli Kubrat İlçesi Alevi-Bektaşi Köyleri Ağzı İnceleme- Metinler- Sözlük,* 2016, isimli çalışması,
- Nurcihan GÜNEŞ'in, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları, İnceleme- Metin- Sözlük,* 2009 adlı çalışması.

2. SES BİLGİSİ

2.1.ÜNLÜLER

2.1.1.Türkiye Türkçesinde Bulunmayan Ünlüler:

Eski Cuma İli ve Yöresinde konuşulan Türk ağzında, Türkçede kullandığımız temel ünlülerin yanında bu ünlülerin çeşitli nedenlerle oluşmuş uzun şekilleri de mevcuttur. Bunlar **"a,ā/ e,ē, / ı,ī/ i,ī̆ /o,ō/ ö,ō̈ / u,ū/ ü, ṻ**". Bunların dışında **açık ä** ünlüsü, normalden uzun **açık ǟ** sesi, normalden kısa "a ile e arası" **á** sesi, normalden **kısa ĭ** sesi, Normalden **kısa ì** sesi de mevcuttur.

ā ünlüsü:

Uzun a. Normal uzun olarak söylenen bir a sesidir. Bu ā' lar, ses düşmesiyle ortaya çıkmıştır. Aslî uzunluklar değildir.

kadā < kadar (1-5), bırādım < bıraktım (1-12), āçta < ağaçta (4-5), aylā < aylığa (9-5), āne < hane (14-1), toprā < (25-8), vādı < vardı (26-3), bittā < birdaha (30-4), ār < ağır (31-4) lāna < lahana (13-5).

ä ünlüsü:

Açık ä ünlüsü. e'ye nazaran daha geride boğumlanan daha açık bir fonemdir.[45] Bu yörede sıkça kullanılan karakteristik seslerden biridir.

sōläyem < söyleyeyim (5-6), sizä < size (5-6), kavurdäna < kavurduğunda (5-46), gelinnä < gelinler (5-44), evä < eve (6-20), bēgirä < beygire (6-18).

ǟ ünlüsü:

Normalden uzun açık ǟ sesidir. Aslî uzunluk olmayıp, ses düşmesi sonucunda ortaya çıkan bir ünlüdür. Bu sesin bölge ağızlarında belirli yerlerde kullanıldığı

[45] Zeynep Korkmaz, Güney-Batı Anadolu Ağızları, TDK Yayınları, Ankara 1994, s.6.

görülmüştür. Özellikle Gerlova bölgesinde yer alan ve bölgenin ağız özelliklerini önemli derecede barındıran Çerkovna köyü ağzında karşımıza çıkmıştır.

evvellā̆ < evveller (6-11), gidā̆mişlā̆ < gidermişler (6-16), geçā̆kä < geçerken (6-20), evlenēlā̆ < evleniyorlar (6-37).

á ünlüsü:

a sesinin e sesine yaklaştığı nokta bulunan ünlüdür. Yöre ağızlarında yaygın kullanılmasa da birkaç örnekte karşımıza çıkmıştır.

yá < ya (23-3), kári < kayrı < gayri (23-4), isĺá < iyi, güzel (24-4), ádet < adet (25-10).

ē ünlüsü:

Normal uzunlukta bir e sesi. Bu ē’ler, ses düşmesiyle oluşmuştur. Aslî uzunluk değildir.

alıyērın < alıyorum (32-1), ōle < öyle (34-10), gidēdiķ < giderdik (35-22), dēdi < derdi (36- 11), giyēdik < giyerdik (36-7).

ĭ ünlüsü:

Normalden kısa bir ı sesi. Genelde akıcı, bol sesli r ünsüzünden önce veya sonra görülmektedir.

batırĭ < batırıyor (9-35), acĭk < azcık (14-8), zatĭ < zaten (1-3), bināyĭ < binayı (1-8), bazĭ < bazı (35-25), bālĭ < bağlığı (1-13).

ī ünlüsü:

Normal uzunlukta bir ı sesi. Ses düşmesi sonucu ortaya çıkan bir ses. Aslî uzunluk değildir.

mezarlī < mezarlığı (5-52), astalī < hastalığı (7-6), baḳışīlāmış < bakışırlarmış (9-27), batīdilē < batırdılar (10-30), macīlıḳ < macırlık (11-6), çıḳarīlā < çıkarırlar (4-23).

ì ünlüsü:

Normalden kısa bir i sesi.

ḳardaşımınkìyi < kardeşiminkini (1-9), bitìdikten < bitirdikten (1-6), kilìsä < kilise (5-65), birì birini < birbirini (5-61).

ī̀ ünlüsü:

Normalden uzun bir i sesi. Ses düşmesi neticesinde oluşan bir ses. Aslî uzunluk değildir.

bilenzī̀n < bileziğin (2-5), burī̀ < buraya (3-1), geldī̀ < geldiği (3-6), ī̀san < insan (14-12), çī̀t < çift (16-5), dī̀l < değil (17-11), ī̀tiyalādıḳ < ihtiyarladık (18-1), sī̀reldik < seyreldik (22-7).

ō ünlüsü:

Normalden uzun bir o sesi. Ses düşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Aslî uzunluk değildir.

sōra < sonra (22-19), çōsu < çoğu (28-14), deyōla < diyorlar (30-8), bilemōm < bilemiyorum (35-6), gelō < geliyor (35-7), ōlum < oğlum (35-29), ōda< orada (11-8).

ő̄ ünlüsü:

Normalden uzun bir ö sesi. Ses düşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Asli uzunluk değildir.

kő̄müş < köymüş (36-4), ő̄le < öyle (39-6), ő̄retmen < öğretmen (1-4), tő̄lä < işte öyle (5-44), ső̄lemek < söylemek (10-6).

ū ünlüsü:

Normalden uzun bir u sesi. Ses düşmesi sonucunda ortaya çıkan bir ses. Asli uzunluk değildir.

çocūn < çocuğun (28-2), būday < buğday (38-10), koltūm < koltuğum (1-2), oldūma < olduğuma (11-8), olūdu < olurdu (12-21).

ű̄ ünlüsü:

Normalden uzun bir ü sesi. Ses düşmesin kaynaklana bir uzunluktur. Aslî uzunluk değildir.

kű̄ < köy (38-11), çocű̄ < çocuğu (33-3), bű̄me < büyüme (37-4), küçüklű̄mde < küçüklüğümde (38-6), gördű̄ < gördüğü (39-2).

2.1.2. Uzun Ünlüler

Uzun ünlüler, boğumlanma süreleri normal (temel) ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan – veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan- ünlüler olarak tanımlanabilir.[46]

Eski Cuma ve yöresinden derlediğimiz metinlerde uzun ünlü kullanımı oldukça azdır. Bu kullanımlar genellikle Arapça ve Farsça kelimelerde göze çarpmaktadır.

[46] Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1977, s. 36.

Tespit edilen bu uzun ünlüler, alınma kelimelerde kendilerini korumuş olan uzun ünlüler veya gerçekte olmayan ama değişik ağızlar tarafından türetilen ünlüler olarak açıklayabiliriz. Ancak bu uzunluk, mesela Arapça ve Farsçadaki gibi tam bir uzunluk değildir; Türkçenin normal ünlülerine göre çok az fark gösteren yarım bir uzunluktur. Çeşitli kelimelerde, çeşitli ünlüler üzerindeki uzamalarda biri birine eşit değildir. Her zaman, her yerde ve herkes tarafından aynı ünlü aynı şekilde uzatılmaz. Aynı kimsenin aynı ünlüyü bazen uzun, bazen kısa telaffuz ettiği çok görülür. Bilhassa alınma sözlerde bu bakımdan kesinlikle bir ölçü ve kural yoktur.[47]

Derlenen metinlerden tespit ettiğimiz bazı örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

rūya < rüya (2-1), sāde < sade (4-20), sizä < size (5-6), bāli < bari (12-2), fıḳarālık < fukaralık (35-9), māni < mani (24-2), misāfirlere < misafirlere (4-4).

2.1.2.1. Ses Olaylarıyla İlgili Uzun Ünlüler:

Eski Cuma ve yöresindeki yapılan derlemelerde uzun ünlülerin bazı ses olayları sonucunda oluştuğu görülmektedir. Bu oluşumları şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

2.1.2.1.1. Ünsüz Düşmesinden Kaynaklanan Uzun Ünlüler:

f Düşmesiyle Uzun Ünlü:

Tek bir yerde kullanıldığı görülmüştür.

çīt < çift (16-5).

[47] Ahmet Bican Ercilasun, *Kars İli Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 2002, s.55.

h Düşmesiyle Uzun Ünlü:

h ünsüzü bölge ağzında oldukça az kullanılan bir sestir. Konuşma dilinde çok sık düşen bu sesin kelime başı, ortası ve sonu olarak üç şekilde düşüşünü örnekleyen pek çok örnek mevcuttur.

Kelime başında h düşmesinden kaynaklanan uzun ünlü:

āzır < hazır (1-11), ayda < haydi (2-19), ava < hava (3-16), āne < hane (4-7), ep < hep (4-17), āftaya < haftaya (5-27), ī̇ç < hiç (6-6), ocalık < hocalık (7-1), ēlen < halen (9-11).

Kelime ortasında h düşmesinden kaynaklanan uzun ünlü:

mālä < mahalle (5-51), sān < sahan (8-4), mūtālıkta < muhtarlıkta (9-14), mācırlar < muhacirler (9-15), pēlvan < pehlivan (10-2.

Kelime sonunda h düşmesinden kaynaklanan uzun ünlü:

allā < allah (12-3), sabā < sabah (13-17), padişā < padişah (2-1), günā < günah (MDD).

ğ Düşmesiyle Uzun Ünlü:

Yörede ğ düşmesi hadisesi de sıkça görülmektedir. Metinlerde kelime ortasında ve sonunda olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

ōretmen < öğretmen (1-4), koltūm < koltuğum (1-2), köstebēn < köstebeğin (9-30), sā < sağ (9-30), buzā < buzağı (15-2), dī̇l < değil (24-2), çocūm < çocuğum (36-1), bāçalarda < bahçelerde (36-14), bıçā < bıçağı 82-20).

ḳ Düşmesiyle Uzun Ünlü:

bırādıḳ < bıraktık (1-12), uşā < uşak'a (9-24), çabucacıḳ < çabukçacık (MDD).

l Düşmesiyle Uzun Ünlü:

yeşīlik < yeşillik (11-9), būgar < bulgar (12-13), ōmayınca < olmayınca (12-24), nasī < nasıl (2-31).

n Düşmesiyle Uzun Ünlü:

īsanlā < insanlar (5-4), sōra < sonra (3-18), gēçlē < gençler (21-3).

r Düşmesiyle Uzun Ünlü:

Bölge ağzında meydana gelen düşmeler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

-lar/-ler çokluk eklerinde:

bıralāda < buralarda (23-8), okuyällā < okuyorlar (23-21), oldulā < oldular (25-30), yapıyollā < yapıyorlar (28-17), buldulā < buldular (30-3), biyenmişlē < beğenmişler (30-2), büyüklēne < büyüklerine (34-8), çocuklā (34-8).

⁻ar/-er geniş zaman çekimlerinde:

dēler < derler (2-36), vā < var (4-17), getirēlē < getirirler (5-2), dēlä < derler (5-27), ḳalē < kalır (5-46), ōrenir < öğrenir (9-11), ödēmiş < ödermiş (9-12).

Basit veya türemiş kelimelerde:

çāşamba < çarşamba (5-34), äskēlik < askerlik (1-5), kādeşime < kardeşime (1-12), asīları < asırları (4-23), kadā < kadar (10-17).

y Düşmesiyle Uzun Ünlü:

y sesi, akıcı ve yarı ünlü bir ses olması itibariyle ağızlarda kolay eriyebilen ve düşen bir ses olmuştur. [48]

Eski Cuma ve yöresindeki ağızlarda da oldukça fazla düştüğü görülmüştür. Kelime başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç şekilde bu ünsüzün düşerek ünlüleri uzattığı görülmektedir:

Kelime başında:

īcek < yiyecek (2-2), īdik < yedik (3-25), emenisini < yemenisini (4-11).

Kelime ortasında:

nēse < neyse (2-2), bōle < böyle (12-20), ōle < öyle (2-28), ordamış < ordaymış (9-1), kōlü < köylü (3-8), bēgirä < beygire (6-19).

Kelime Sonunda:

kō < köy (3-32), güvē < güvey (4-12), şē < şey (5-51).

[48] Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yayınları, Ankara 1996, s.31.

2.1.2.1.2. Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler:

h, ğ, y, r ünsüzleriyle başlayan bazı heceler düşerek kendilerinden önceki ünlüyü uzatırlar. Bu ünlü bazen değişikliği de uğrar.[49] Eski Cuma ve yöresinde bu kullanımlar oldukça fazladır. Tespit ettiğimiz bazı örnekler şu şekildedir:

ā <ünlü + ünsüz + ünlü:

āç < ağaç (11-9), çocā < çocuğa (12-18), aşā < aşağı (12-10), bildi̅miz < bildiğimiz (12-15), kazmā < kazmaya (35-10), āzsız < ağızsız (4-12).

ā̅ < ünlü+ ünsüz+ ünlü:

sõläyem < söyleyeyim (5-25), örtēlā̅ < örtüyorlar (5-26), çıḳarēlā̅ < çıkarıyorlar (5-26), Keşkā̅ < keşke (5-31), dūnä < düğüne (5-31).

ē < ünlü + ünsüz + ünlü:

çıḳarē < çıkarıyor (5-54), gelēri < geliyor (5-57), ḳalēri < kalıyor (5-59), sokēz < sokuyoruz (6-2), verēz < veriyoruz (6-8).

ī < ünlü + ünsüz + ünlü:

akıllīdı < akıllıydı (12-32), yapıştırīdılā < yapıştırırdılar (13-14).

i̅ < ünlü+ ünsüz +ünlü:

di̅l < değil (13-44), i̅tiyāladıḳ < ihtiyarladık (18-2), yi̅cen < yiyeceksin (2-1), epsici̅ni < hepsiciğini (18-9).

---

[49] Ahmet B. Ercilasun, Kars İli Ağızları, TDK Yayınları, Ankara, 2002, s. 56.

ō < ünlü + ünsüz + ünlü:

tebōrda < te burada (14-10), sōra < sonra (15-8), ōlumla < oğlumla (16-1), nevrolōn < nevroloğun (40-105), sanōz < sanıyoruz (40-110).

ȭ < ünlü + ünsüz + ünlü:

ȭsüz < öksüz (18-13), bȭn < bugün (40-60).

h'li hecelerin kaynaşmasından ortaya çıkan uzun ünlüler:

māle < mahalle (26-1), ī̇tiyar < ihtiyar (13-29), pālı < pahalı (13-33), tā < daha (15-7), sabāleyin < sabahleyin (16-15).

ğ'li hecelerin kaynaşmasından ortaya çıkan uzun ünlüler:

uşā < uşağa (16-19), ōlumla < oğlumla (16-1), yūrtla < yoğurtla (17-8), çanān < çanağın (17-9), ayāmda < ayağımda (19-16), ekmē < ekmeği (19-17), askerlim < askerliğim (20-1), koltūmun < koltuğumun (20-7), dāldı < dağıldı (23-3), astalī < hastalığı (23-12), dirēdir < direğidir (25-10), yürēmde < yüreğimde (33-5).

r'li hecelerin kaynaşmasından ortaya çıkan uzun ünlü:

vādın < vardığım (23-1), ōda < orada (23-2), būda < burada (MDD)**,** bildī̇m < bildiğim (MDD), verdī̇n < verdiğin (MDD).

y'li hecelerin kaynaşmasından doğan uzun ünlüler:

güvēmiz < güveyimiz (27-5), görȭrum < görüyorum (28-4), ediĺō < ediliyor (28-5), süzēriz < süzüyoruz (29-4), geçōr < geçiyor (31-5).

-yor şimdiki zaman ekinin düşmesiyle, y akıcı ünsüzünün etkisiyle ünlü uzaması:

Hece kaynaşması sonucunda ortaya çıkan uzun ünlülere en fazla rastlanılan ek şimdiki zaman eki olan -yor ekidir.[50] Çalışılan bölgede bu tarz kullanımlara oldukça sık rastlanılmıştır.

geçōr < geçiyor (31-5), yapēr < yapıyor (32-7), bakēz < bakıyoruz (33-2), ekēz < ekiyoruz (33-9), dīşōlar < değişiyorlar (34-15), olō < oluyor (35-7), gidōrūz < gidiyoruz (36-3), kurōruz < kuruyoruz (36-8), āle < alıyor (6-18), sokēz < sokuyoruz (6-2), akē < akıyor (5-63), öpēri < öpüyor (5-26).

–acak/-ecek gelecek zaman eki almış kelimelerde k/ğ ünsüzlerinin düşmesiyle ortaya çıkan uzun ünlü:

kescēz < keseceğiz (6-2), ōrencem < öğreneceğim (6-3), gitçäm < gideceğim (6-17), araycān < arayacağım (9-3), yatırcān < yatıracağım (9-11).

-dıḳ/-dik, duḳ-dük sıfat-fiil ekinin kaynaşmasından ortaya çıkan uzun ünlü:

yapıldī < yapıldığı (37-12), gördū < gördüğü (39-2), çalıştīmı < çalıştığımı (40-11), oldū < olduğu (MDD), bildī < bildiği (MDD), yaptīmı < yaptığımı (MDD).

–cağız/-ceğiz küçültme eki almış kelimelerde, ğ'li hecelerin kaynaşmasından doğan uzun ünlü:

agacīn < ağacığın (40-87), kızcāzımın (40-93), bubacīnın < babacığının (40-101), çocukcāzı < çocukcağızı (40-112), gelincēzi < gelinceğizi (4-17).

[50] Ahmet. B. Ercilasun, Kars İli Ağızları, Ankara 2002, s.56.

2.1.2.1.2. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlü:

sāt < saat (10-17), vāt < vaat (MDD), kanāt < kanaat (MDD).

2.1.2.1.3. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler:

Vurgu, konuşma veya okuma sırasında bir hece veya kelimenin diğerlerinden daha baskılı söylenmesidir.[51]

Türkiye Türkçesinde vurgu genellikle çok heceli kelimelerde son hecededir. Fakat Eski Cuma yöresi ağızlarında Bulgarcanın da etkisiyle kelimelerde vurgunun yerinin zaman zaman değiştiği görülmüştür. Çoğunlukla ilk hecede kullanılmıştır. Vurgunun ilk heceye geçmesi orada ünlü uzamasına neden olmuştur.

`onuştan < onun için, o nedenle (5-51), `Alesman < Aliosman (30-5), `ālemin < alemin (37-1), `ālim < halim (40-66), `āydi < haydi (40-72), `arbi < harbi (9-18).

2.1.3. Asli Uzunluklar:

Türk dil ve lehçelerinde asli uzun ünlüler ilk olarak 19. yüzyılın ortalarında Otto Böhtlingk tarafından telif edilen ve alanında hala aşılmamış olan Yakutça grameri ile belirlenmiştir. [52]

Herhangi bir ses değişmesinin ortaya çıkarmadığı, Türkçe kelimelerinin kök ve hecelerinde Ana-Türkçe döneminden beri aslında var olduğu kabul edilen ünlü uzunluğu[53] olarak tanımlanan asli uzun ünlülerin, Eski Cuma ağızlarında da mevcut olduğu görülmüştür. Fakat bunların sayıları oldukça azdır. Asli uzunluklara çoğunlukla Arapça ya da Farsçadan alınan kelimelerde rastlanmaktadır. Tespit edilen bu uzun ünlüler, alınma kelimelerde kendilerini korumuş olan uzun ünlüler veya gerçekte olmayan ama değişik ağızlar tarafından türetilen ünlüler olarak ifade edilebilir. Ancak bu uzunluk, örneğin Arapça ve Farsçadaki gibi tam bir uzunluk

[51] TDK *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, s. 2353.
[52] Talat Tekin, *Ana Türkçedeki Asli Uzun Ünlüler,* Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1975, s.78.
[53] Zeynep Korkmaz*, Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007, s.27.

değildir; Türkçenin normal ünlülerine göre çok az fark gösteren yarım bir uzunluktur. Çeşitli kelimelerde, çeşitli ünlüler üzerindeki uzamalar da biri birine eşit değildir. Her zaman, her yerde ve herkes tarafından aynı ünlü aynı şekilde uzatılmamış, aynı kimsenin aynı ünlüyü bazen uzun, bazen kısa telaffuz ettiği birçok kez görülmüştür. Özellikle alınma sözlerde bu yönden kesinlikle bir ölçü ve kural yoktur.[54]

māni < mani (24-2), dünyādan < dünyadan (39-3), devām < devam (4-10), zamānında < zamanında (9-18), misāfirlerimizde < misafirlerimizde (16-22), cumāda < cumada (22-2), bāzıları < bazıları (25-3), fıkāralıḳ < fukaralık (40-6), ālemin < alemin (6-15), āilelerle < ailelerle (9-21).

2.1.4. Kısa Ünlüler:

Uzun ünlülere göre daha az saptadığımız kısa ünlüler, normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlülerdir. [55]

Yöremizde pek fazla kullanımına rastlanmasa da tespit ettiğimiz bazı örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

yapırdílā < yapıyorlardı (4-3), pindiridìlē < bindiriyorlardı (4-5), acík < azcık (4-18), kilísä < kilise (5-65), bureyí < buraya (6-12).

2.1.5. İkiz Ünlüler

Bünyesinde iki ünlü bulunduğu halde ayrı hece meydana getirmeyen ünlülere ikiz ünlü denilmektedir.[56] Diftong iki vokal sesi veren bir vokal bir vokal durumundadır ve bünyesindeki iki vokal iki ayrı hece meydana getirmeden tek bir hece içinde bir arada bulunurlar.[57]

---

[54] Ahmet. B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.55.
[55] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.147.
[56] Ahmet B. Ercilasun, a.g.e**.,** s.61.
[57] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 2005, s.65.

Eski Cuma ağızlarında ikiz ünlü olayına sık rastlanmaz. Çünkü, düşmeye elverişli olan "ğ, h, v, y" ünsüzleri düşerken kendilerinden önceki ünlüyü genellikle uzatmaktadırlar.

2.1.5.1.Eşit İkiz Ünlüler:

Bünyesinde aynı türden iki ünlü barındıran ikiz ünlülerdir. Yörede kullanılan eşit ikiz ünlüler şöyledir:

aa

saan < sahan (8-5), aaç < ağaç (35-23), raatız < rahatız (13-34), aamın < ağamın (40-89).

ii

diil < değil (12-5), ii < iyi (19-3), çiiz < çeyiz (5-32).

uu

olduunu < olduğunu (5-52), gördüünü < gördüğünü (MDD), yaptıını < yaptığını (MDD), suuk < soğuk (MDD).

üü

düün < düğün (8-4), büük < büyük (9-16).

öö

böön < bugün (40-60).

2.1.5.2. Yükselen İkiz Ünlüler:

İkinci unsuru birinciye göre daha geniş olan ikiz ünlülere "yükselen ikiz ünlüler" denir.[58] Yöre ağzında örnekleri şu şekildedir:

soan < soğan (2-47), sevdie < sevdiye (5-22).

[58]Ahmet. B. Ercilasun, Kars İli Ağızları, TDK Yayınları, Ankara 2002, s. 63.

2.1.5.3. Alçalan İkiz Ünlüler:

İkinci öğeleri birincilerine bakarak daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlü türleridir.[59]

pıçaınlan < pıçak[60] < bıçağım ile (29-1).

2.1.6 ÜNLÜ UYUMU

Bir kelimedeki ünlülerin *kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık* bakımından birbirine uyması olayına ünlü uyumu denir. Bu olay Türkçenin en belirgin özelliklerinden olup, köklerde veya kök ve eklerde bir kelimenin bütün ünlüleri belirtilen yönlerden birbirine benzemektedir. Anadolu'nun pek çok ağzında ünlü uyumu dikkate değer oranda belirgin ve kuvvetlidir. Lakin Rumeli ağızlarında bu özellik ya yer yer ya da tamamen kaybolmuştur.[61]

Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında ünlü uyumunu iki bölümde inceleyeceğiz:

- Kalınlık- incelik uyumu,

- Düzlük-yuvarlaklık uyumu.

2.1.6.1. Kalınlık- İncelik Uyumu:

Yalın ya da eklerle uzatılmış olan Türkçe veya Türkçeleşmiş bazı alıntı sözlerde ilk hecede bulunan ünlünün taşıdığı kalınlık-incelik niteliğinin ondan sonraki hecelerde yer alması kuralıdır. [62] Eski Cuma ağızlarında bu durum farklılıklar gösterir. Bu farklılık genellikle eklerde ortaya çıkmıştır.

---

[59]Zeynep Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağızları, TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 43.
[60]Aynı kullanım Antakya yöresinde de tespit edilmiştir: bk. Jale Öztürk, *Antakya Merkez Ağzı İnceleme- Metin- Sözlük,* Color Ofset Matbaacılık, Ankara, 2015, s.65.
[61]Tuncer Gülensoy, *''Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme'',* TDAY Belleten, TDK Yayınları,1984.
[62] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s.51.

-ken (iken) zarf-fiil ekinde:

Bölgede, “ken” zarf fiil ekinin eklendiği kelimelerde uyuma girdiği görülmüştür. Dolayısıyla bu ek yazı dilindeki kullanımından farklı olarak -kan/-ḳa eki biçiminde de karşımıza çıkmıştır.

ükledirke < yükledirken (40-35), işlēke < işlerken (40-30), okurḳa < okurken (40-87).

-ki ekinde:

Bazı durumlarda bu ekin de uyuma girdiği görülmüştür.

aşaḳı < aşağıdaki (25-19), yuḳarḳı < yukarıdaki (25-20), ordaḳı < oradaki (MDD).

Şimdiki zaman ekinde:

Şimdiki zaman eki olan -yor eki yörede çoğunlukla bu haliyle kullanılmamış ve ekin bu durumlarda uyuma girdiği görülmüştür.

haşlıyēz < haşlıyoruz (5-46), kaynēdesin < kaynatıyorsun (5-47), gelē < geliyor (5-56), bilēm < biliyoruz (5-59).

Bu örneklerin dışında çoğunlukla şimdiki zaman ekinin yazı dilinde olduğu gibi ünlü uyumunu bozduğu görülmektedir.

ballayōr < ballıyor (4-17), alōlā < alıyorlar (4-1), gelōlā < geliyorlar (4-7), çalışōruz < çalışıyoruz (3-30).

Ayrıca yazı dilinde uyuma girmemesine rağmen yöre ağzında uyumlu olarak kullanıldığı birkaç örneğe rastlanılmıştır:

ḳardaşımın < kardeşimin (22-5), cümertesi < cumartesi (5-30), cıgara < sigara (35-26).

Kalınlık- İncelik Uyumunun Bozulması:

Uyum genellikle ekler açısından farklılık göstermektedir. Derlenen metinlerde şu şekildedir:

Şimdiki zaman ekinde:

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman ekinin yerini tutan ē, ēr eklerinin kullanıldığı bölgelerde kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülmüştür:

tutelā < tutuyorlar (5-63), sokēz < sokuyoruz (6-2), alēz < alıyoruz (13-5), çıḳarēmez < çıkaramıyoruz (13-4), kōrkēz < korkuyoruz (13-21), durēysın < duruyorsun (15-9), bakērim < bakıyorum (15-12).

İnce ünlülü kelimelerde kalınlık- incelik uyumu korunmuştur:

gideyēris < gidiyoruz (13-23), geleyle < geliyorlar (14-2), verēylē < veriyorlar (14-13), işleyēriz < işliyoruz (15-2).

Geniş zaman ekinde:

Yörede farklı kullanımlara sahip olan geniş zaman eki genellikle incelme ve yuvarlaklaşma yönünde dikkat çekmiştir.

ḳurūlar < kurarlar (20-3), yapırlā < yaparlar (MDD), gelürlē < gelirler (MDD).

Gelecek zaman ekinde:

konuşçāsın < konuşacaksın (27-1), karşılayamācak < karşılamayacak (40-108), yarılcak < yarılacak (40-110).

Emir ekinde:

bakēm < bakayım (11-8), sōläyem < söyleyeyim (5-6).

Kökte Ünlü Değişmesine Dayanan Kalınlık-İncelik Uyumu:

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında kalın ünlülerin bazıları çeşitli nedenlerle incelmiş ve kalınlık- incelik uyumunu bozmuşlardır. Uyumun bozulmasında özellikle l, r ve y akıcı ünsüzlerin inceltici rolü vardır.

cümertesi < cumartesi (5-30), kirez < kiraz (11-9).

2.1.6 2. Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu:

Türkçe kelimelerin ilk hecelerindeki ünlülerin düz ya da yuvarlak oluşlarına göre onu izleyen hecelerdeki ünlülerin, kelimenin ilk hecesi düz ünlü ise düz, yuvarlak ünlülü ise dar yuvarlak ya da geniş düz olarak gelmesi kuralıdır. [63]

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından çoğunlukla düzleşme eğilimi görülmektedir. Türkiye Türkçesinde yuvarlaklaşmış bazı ünlüler bu yörede düz şekilleriyle kullanılmışlardır. Saptanan bazı örnekler şöyledir:

davılcı < davulcu (36-11), yāmır < yağmur (20-5), çamır < çamur (25-18), yavrım < yavrum (36-3), bızā < buzağı (16-3), tavıkların < tavukların (40-60).

Yuvarlaklaşma yönündeki uyuma yönelik örnekler oldukça azdır:

buba < baba (40-81), böber < biber (13-5), mörcimek < mercimek (13-6).

Düzlük- Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması:

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında uyumun nadiren de olsa bozulduğunu gösteren birkaç örnek vardır:

ḳorkēyri < korkuyor (15-10), yapēyri < yapıyor (MDD), vurēyri < vuruyor (MDD).

[63] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 104

2.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞİMLERİ

Ünlülerin ünlülere veya ünsüzlerin ünlülere yaptığı etki sonucunda bir ünlünün nitelik değiştirmesi olayı. Ünlülerin birbirine etkisine veya daha başka nedenlere bağlanan ünlü değişimi, ünlü uyumu; ünsüzlerin ünlülerle etkisinden doğan ünlü değişimi, ünlü incelmesi, ünlü kalınlaşması, ünlü daralması, ünlü genişlemesi, ünlü yuvarlaklaşması veya ünlü düzleşmesi biçiminde kendini gösterir. Genellikle ağızlarda görülür.[64]

2.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

e < a değişimi:

zeman < zaman (28-7), pazertesi < pazartesi (5-32), kedar < kadar (6-2), ema < ama (7-6), kirez < kiraz (11-9), cümertesi < cumartesi (5-30), dünyada < dünyada (2-29).

i < ı değişimi:

anac̄im < anacığım (30-4), bubac̄im < babacığım (33-1), misir < mısır (33-8), aynisiydi < aynısıydı (36-7), parayi < parayı (40-33), ayakkaplarilē < ayakkabıları ile (1-2), ḳardaşımınkıyi < kardeşiminkini (1-9).

ü < u değişimi:

Seyrek görülen bu ünlü değişimi bir örnekle tespit edilmiştir:

cümertesi < cumartesi (5-30).

[64] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 159.

ö < o değişmesi:

tıraktorculuk < traktörcülük (3-3), sektor < sektör (MDD).

2.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması:

a < e değişimi:

ḳardaşımın < kardeşimin (3-7), pançasına < pençesine (5-27), metra < metre (20-8), sāda < sadece (20-16), gazatacı < gazeteci (25-5).

ı < i değişimi:

vakıt < vakit (29-5), nışana < nişana (16-5), angısını < hangisini (19-9)[65], yukarkı < yukarki (3-8).

u < ü değişimi:

Sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

gulum < gülüm (22-4).

2.1.7.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması:

u < a değişimi:

bubam < babam (25-3), unutkun < unutkan (7-6), borda < burada (9-24).

[65] Aynı kelime için bk. Ahmet GÜNŞEN, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları* (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK, Ankara, 2000, s.33.

u < ı değişimi:

kapu < kapı (40-89), avcu < avcı (14-10), avurlaşmā < ağırlaşmaya (19-22).

ö < i değişimi:

böber < biber (13-5), mörcimek < mercimek (13-5).

ü < e değişmesi:

sülüman < süleyman (20-6).

2.1.7.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi:

ı < u değişmesi[66]:

Yöre ağızlarında sık rastlanılan ünlü değişmelerinden biridir.

davıldır < davuldur (25-30), yavrım < yavrum (36-5), tavıkların < tavukların (40-60), fıkaralık < fukaralık (35-9), yamıltıllā < yamulturlar (33-10), yāmır < yağmur (37-12), kurım < kurum (2-31), bırdan < buradan (35-1), bırī < buraya (35-5), yımırta < yumurta (26-5), armıtlā < armutlar (20-2) , sabın < sabun (8-4).

a < o değişmesi:

matorlan < motor ile (35-16), andan < ondan (40-12).

[66] Bu ünlü değişiminin Rumeli'nin diğer ağızlarındaki örnekleri için bk. Tuncer GÜLENSOY, *''Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme'',* TDAY Belleten TDK Yayınları, 1984, s.108.

i < u değişimi:

çoc̄ < çocuğu (16-3), hatırlayērim < hatırlıyorum (22-18).

2.1.7.5. Dar Ünlülerin Genişlemesi:

e < i değişimi:

Örneklerine sık rastlanan bir değişimdir.

deyi < diye (36-6), neçin < niçin (10-29), deyebilirim < diyebilirim (34-11), deyelim < diyelim (14-12) , arefe < arife (34-12).

ö < ü değişimi:

gözel < güzel (6-3), böün < bugün (40-83), yörü < yürü (40-89).

o < u değişimi:

İstanbolda < İstanbulda (23-22), oğraştık < uğraştık (36-20), yokarı < yukarı (9-10).

2.1.7.6. Geniş Ünlülerin Daralması:

ı < a, á < a değişimi:

yapırken < yaparken (39-3), arabaylán < arabayla (35-21), olcáḳ < olacak (6-4).

i < e değişimi:

Sık rastlanılan ünlü değişimidir.

deyi < diye (40-113), dikar < dekar (13-15), giçän < geçen (35-2), yimek < yemek (22-3), sīrek < seyrek (22-6), ingenle < yengenle (10-27), gicesi < gecesi (22-16).

u < a değişimi:

bubam < babam (34-2).

ü < o değişmesi:

şüförlük < şoförlük (3-2).

u < o değişimi:

suvan < soğan (22-3), kocaduvan < kocan doğan (20-4), doktur< doktor (10-24), duumluyum < doğumluyum (25-8), uvaya < ovaya (23-20).

ü < ö değişmesi:

bül̄e < böyle (9-10), ül̄en < öğlen (40-60), şül̄e < şöyle (23-21), kül̄ < köy (30-8).

2.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ

Türlü ses etkilerinin altında kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlülerin düşmesi hadisesidir.[67] Birçok Türk lehçe ve ağızlarında olduğu gibi Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında da çeşitli fonetik etkiler ünlü düşmesine neden olmuştur.

[67] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 159

Tespit ettiğimiz ünlü düşmelerini nedenleriyle birlikte şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1.8.1. Kelime Başında Ünlü Düşmesi:

Stanbola <İstanbul'a (25-6), bir ‿ki < bir iki (MDD).

2.1.8.2. Kelime Ortasında Ünlü Düşmesi:

Türkçede orta hece, bazı istisnalar dışında vurgusuzdur. Bundan dolayı bazı kelimelerde dar ünlü ile biten orta hece ünlüsü, Anadolu ağızlarının birçoğunda düşebilmektedir. [68] Bu düşme olayı bölgemiz ağızlarında da sık görülmektedir.

Vurgusuz Orta Hece Düşmesi:

Ünlü düşmesinin orta hecenin vurgusuzluğundan ötürü ortaya çıktığı sıkça görülür. [69] Bölgedeki ağızlarda örnekleri şu şekildedir:

ḳārsı < karısı (10-6), meslā < mesela (4-10), çocumla < çocuğumla (2-24), gözlēniz < gözleriniz (4-16), galbā < galiba (7-7), yenden < yeniden (3-13), meslesini < meselesini (9-4), kabāt < kabahat (15-16).

Yön hali ‑ra,-re ekini almış bazı kelimelerde bu ekinin ünlüsünün düşmesi:

ordan < oradan (4-11), burdan < buradan (6-5), nerde < nerede (13-41), içerden < içeriden (40-73), dışardan < dışarıdan (25-8).

[68] Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yayınları, Ankara 2017, s.122.
[69] Ahmet. B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.95.

Zarf-fiil eki olan ‑ikan,-iken ekindeki i sesinin düşmesi:

yaparkan < yapar iken (39-3), başlāḳa < başlar iken (5-30), çocuḳka < çocuk iken (3-31 küçücükkē < küçücük iken (3-2), kesilirken < kesilir iken (6-5).

İ-fiilinin bulunduğu kelimelerde ünlü düşmesinin görülmesi:

vāmış < var imiş (5-62), yoḳmuş < yok imiş (2-30), aşçidim < aşçı idim (3-15), çobandı < çoban idi (3-15), vādı < var idi (3-16), dildi < değil idi (4-23), dēlēmiş < derler imiş (40-1).

İle edatının birleşik yazıldığı kelimelerde ünlü düşmesi:

kitaplarımla < kitaplarım ile (1-2), donlāla < donlar ile (4-24), taksilēle < taksiler ile (40-73), gelinnä < gelin ile (5-44), tellerinlen < telleri ile (16-21).

İyelik ekinin üçüncü teklik şahıs ekindeki i sesinin düşmesi:

ellerni < ellerini (5-26), gözlēni < gözlerini (20-12), saçlarnı < saçlarını (29-2), kollarmı < kollarımı (15-11).

Ünlü birleşmesinin sebep olduğu ünlü düşmesi:

neçin < ne için (10-29), napalım < ne yapalım (36-16), nabacan < ne yapacaksın (40-84), nolcāmışın < ne olacakmışım (30-3), tōle < işte öyle (32-2).

Gelecek zaman ekleri olan ‑acak,-ecek eklerini alan kelimelerin ilk ünlülerinin düşmesi:

olcak < olacak (23-22), gelcek < gelecek (38-5), okunmi̇cek < okunmayacak (20-9), yapılcak < yapılacak (10-5), açtircām < açtıracağım (10-23).

2.1.8.3. Kelime Sonunda Ünlü Düşmesi:

Birincisi ünlüyle bitip, ikincisi ünlüyle başlayan iki kelime arasında çabuk konuşma yüzünden bazen bağlantı kurulmakta, bu nedenle de birinci kelimenin son ünlüsü düşmektedir.[70]

kompot < komposta < (36-16), nerey < nereye (MDD), orey < oraya (MDD).

2.1.9. ÜNLÜ TÜREMESİ

Ses özelliklerine veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı nedenlerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayıdır.[71]

Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında öneklerine çok sınırlı sayıda rastlanmaktadır.

2.1.9.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi:

ivezirler < vezirler (2-7), uruba < ruba (12-28), ilā̄n < leğen (13-12), ilāzım < lazım (36-15), iremezan (26-2).

2.1.9.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi:

amucaya < amcaya (38-7), tirene[72] < trene (40-97), telegrafçı < telgrafçı (28-10).

2.1.9.3. Kelime Sonunda Ünlü Türemesi:

ḳonuşēri < konuşuyor (19-2), bakēri < bakıyor (6-30), sorācımā < sonracığım (10-25).

---

[70] Ahmet. B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.96.
[71] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 161.
[72] Aynı örnek için bk. Jale ÖZTÜRK, *Hatay Ağzı İnceleme- Metin- Sözlük,* Karahan Kitabevi, Adana, 2009, s. 65.

2.1.10 ÜNLÜ BİRLEŞMESİ

Birincisi ünlü ile biten, ikincisi ünlü ile başlayan iki kelimenin söz konusu ünlülerin kaynaşarak tek ünlü haline gelmesine ünlü birleşmesi denilmektedir.[73]

neçin < ne için (10-29), nolcāmışın < ne olacak mışım (30-3), nāpcaklar < ne yapacaklar (5-4).

2.2. ÜNSÜZLER

Türkiye Türkçesinde Bulunmayan Ünsüzler:

Eski Cuma ili ve Yöresinde yazı dilimizde bulunan ünsüzlerin yanı sıra ġ, ġ, ḱ, ķ, Í ünsüzleri de tespit edilmiştir.

ġ ünsüzü:

Ön damak g ünsüzüdür. Sınırlı sayıda örnekte görülmüştür. ġāri < artık (7-1), ġalbā < galiba (7-7).

ġ ünsüzü:

Arka damak g’ si. Kalın ünlülerin bulunduğu hecelerde yer alır.

ġari < artık (4-21), ġardaşım < kardeşim (33-2), bağaşsız < eşyasız (33-6), ġaynata < kaynata (33-13), ağa ġardaş < ağabey kardeş (35-14).

ḱ ünsüzü:

Kalın ünlülerle aynı hecede bulunan ön damak k’sidir.

[73] Ahmet. B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.98.

düḱandaydı < dükkandaydı (40-9), ḱale (40-39).

ḳ ünsüzü:

Arka damak k'sı. Kalın ünlülerle hece kuran bir ünsüzdür.

ḳoyōsun < koyuyorsun (36-14), ḳonuştun (35-26).

Í ünsüzü:

Yalnız kalın ünlülerle hece kuran ön damak l'sidir.

isÍá[74] < iyi, güzel (38-11), māÍlim < muallim (3-16), mesÍa < mesela (4-10).

2.2.1. ÜNSÜZ DEĞİŞİMLERİ

2.2.1.1. Sedalılaşma

Sedalılaşma, sedasız ünsüzlerin kendi karşılıkları olan sedalı ünsüzler hâline gelmesi demektir.[75] Eski Cuma İli ve Yöresindeki ağızlarda tespit edilen sedalılaşma örneklerini şöyle sıralamak mümkündür:

ġ < ḳ değişmesi[76]:

Çoğunlukla Kırcaali ağız özelliklerini taşıyan konuşmalarda geçtiği görülmüştür. Bölge ağzında örneği azdır.

---

[74] Aynı sözcük Trakya ağızlarında da kullanılmaktadır. Örnek için bk. Muharrem Özden, Levent Doğan vd. *Trakya Ağızları Sözlüğü,* Trakya Üniversitesi Basımevi, Edirne, 2018, C.1. s. 597: isla: iyi, güzel, sağlam.

[75] Münir Erten, *Diyarbakır Ağzı*, TDK Yayınları, Ankara. 1994, s.11

[76] Aynı ünsüz değişmesi Kars İli Ağızları'nda da görülmektedir: Örnek: ġıymet (1-7), ġına (48-68), ġılıcını (82-25) (bk. Ercilasun, 1983 : 106)

ġurban < kurban (23-20), ġızı < kızı (27-1), ġardaşım < kardeşim (33-2), ġazamēyim < kazamıyorum (33-14), ġadā < kadar (33-15).

c < ç değişmesi:

üc < üç (36-15).

d < t değişimesi:

dakısı < takısı (4-20), kaynadēsin < kaynatıyorsun (5-48), kaynadırın < kaynatırım (3-29).

v < k değişmesi[77]:

avşam < akşam (19-11), avşamı < akşamı (5-33), menevşeden < menekşeden (25-38).

j < ş değişmesi[78]:

ojgeldiz[79] < hoş geldiniz (19-2), bej < beş (29-5), ej < eş (28-5).

[77] Bu değişmenin *avşam < ağşam < akşam* şeklinde olduğu düşünülmektedir. Bk. Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü,* I-II, TDK Yayınları, Ankara, 2007, c.1.

[78] Aynı ünsüz değişmesi Edirne İli ağızlarında da görülmektedir. bk. Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1998, s. 42.

[79] Gizem DEMİRAY, *Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2008, s.64.; Emin Kalay, age., s.42.

b < p değişmesi:

barmaklādan < parmaklardan[80] (40-36), bide[81]< pide (34-14).

2.2.1.2. Sedasızlaşma:

Sedalı ünsüzlerin kendi karşılıkları durumundaki sedasız ünsüzlere dönüşmeleri hadisesidir.[82]

k < ğ değişimi:

çoḳu < çoğu (3-10), çoḳalttık < çoğalttık (34-7).

ç < c değişmesi:

pençereleri < pencereleri (40-98), kızçāzları < kızcağızları (3-13).

t < d değişmesi:

bittā < bir daha (12-12), atlā < adlar (40-80), tikeni < dikeni (2-22), ta < da (2-31), tā < daha (4-10).

s < z değişmesi:

olmas < olmaz (12-4), sekis < sekiz (5-6), otus < otuz (9-30), parasıs turasıs < parasız turasız (25-9), biras < biraz (3-20), sas < saz (25-24), kışsız < kızsız (5-21), cevis < ceviz (22-10).

---

[80] Bu şekilde kullanımı Ordu İli ve Ağızlarında da mevcuttur. Bk. Necati Demir, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 2001, s.83.
[81] Aynı kullanım Amasya ve Aydın yöresinde de vardır. Bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2009, C.2.
[82] Emin Kalay, age. s.42.

p < b değişmesi:

pindi[83] < bindi (15-14), pindiridīlē < bindiriyorlardı (4-5), pinē < biniyor (6-18), pırkalama < bırkalama (40-79).

f < v değişmesi:

kofa[84] < kova (13-12), pilaf < pilav (23-22), fefat < vefat (25-7), terafi < teravih (28-13).

f < h değişimi:

sarfoş[85] < sarhoş (3-23).

2.2.1.3. Süreklileşme:

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzler haline gelmesi hadisesine süreklileşme denir. Sürekli ünsüzler, kendi aralarında sızıcı ve akıcı olmak üzere ikiye ayrıldıklarına göre süreklileşme hadiselerini de sızıcılaşma ve akıcılaşma olmak üzere ikiye ayrıldıklarına göre süreklileşme hadiselerini de sızıcılaşma ve akıcılaşma olarak ikiye ayırabiliriz. Sızıcı ünsüzler, teşekkülleri sırasında hava için daha dar bir geçit bıraktıklarından süreksiz ünsüzlere daha yakındırlar.[86]

2.2.1.4. Sızıcılaşma:

Patlayıcı ünsüzlerin farklı nedenlerle sızıcı ünsüzlere dönüşmesi olayıdır.[87]

---

[83] Aynı ünsüz değişimi için bk. Emin Kalay, age., s.42.
[84]Aynı kullanım Düzce, Çorum, İçel yörelerinde de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2009, C.4, s. 2900.
[85] Aynı ünsüz değişimi için bk. Muharrem Özden, Levent Doğan, vd. *Trakya Ağızları Sözlüğü,* Trakya Üniversitesi Basımevi, Edirne, 2018, C.2. s. 959. Sarfoş < sarhoş : Saray, Tekirdağ.
[86] Ahmet. B. Ercilasun, Kars İli Ağızları, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.111.
[87] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007, s.135.

ş < ç değişimi:

geşti < geçti (18-1), gänşlä < gençler (25-31), göştü < göçtü (33-2).

ş < j değişimi:

garaş < garaj (31-5). staş < staj (40-113), bagaş < bagaj (18-10).

j < c değişmesi:

j-c değişikliği Türkçede aslında j sesi bulunmaması dolayısıyla Türkçeye girmiş yabancı kelimelerde görülen bir ses değişikliğidir. Bu değişiklik de edebi dilde değil ağızlarda yapılır: jandarma > candarma gibi. Bazı ağızlarda bunun aksine bir değişiklik olduğu da göze çarpar.[88] Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında belirli bölgelerde bu ses olayı oldukça yaygındır. Özellikle Çerkovna Köyü ağzında bu özellik dikkat çeker.

korkmijek < korkmayacak (6-19), ḳorkmijam < korkmayacağım (6-17), kesjēz < keseceğiz (6-2), durjak < duracak (6-4), ḳosḳoja < koskoca (5-52), Nurjihan < nurcihan (5-21).

2.2.1.5. Akıcılaşma:

b, g, k gibi patlayıcı ünsüzlerden biri ile h gırtlak ünsüzünün; r, l, m, n, y gibi bol sesli akıcı ünsüzlerden birine dönüşmesi olayıdır. [89]

y < h değişimi:

Feyim Aġa < Fehim Aga (16-2).

[88] Zeynep Korkmaz, age**.,** s.193.
[89] Zeynep Korkmaz, age**.,** s.6.

l < n değişimi:

paltlon < pantolon (13-34).

l < y değişimi:

balle < balye (38-10).

2.2.1.6. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler:

v < ğ değişimi[90]:

suvan < soğan (4-4), dovalı < doğalı (12-25), ḳocaduvanlā < koca doğanlar (20-4), bovuşōz < boğuşuyoruz (38-3), bovası < boğası (16-6).

l < r değişimi:

güleş < güreş (22-18), bāli[91] < bari (12-2).

n < m değişimi:

şindi[92] < şimdi (13-9), büründcük < bürümcük (4-24), santin < santim (5-27).

y < ğ değişimi:

eylenceli < eğlenceli (3-29).

---

[90] Aynı değişme Uşak, Kütahya, Zonguldak, Isparta, Denizli ve Bolu'da da vardır: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2009, C.2.

[91] Aynı kullanım Isparta, Burdur, Eskişehir, Amasya çevrelerinde de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara 2009, C.1. s. 506.

[92] Aynı Kullanım Antakya, Hatay, Ankara, Silifke, İçel, Antalya yörelerinde de tespit edilmiştir: bk. Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 2009, C. 5, s. 3782.

v < y değişimi:

kövün < köyün (13-21), büvmüş < büyümüş (34-2).

n < l değişimi:

insannar < insanlar (36-2), annattırıydı < anlatıyordu (40-4).

g < ğ değişimi:

yapreği < yaprağı (5-14), eger < eğer (9-4).

s < ş değişimi:

paşportları < pasaportları (9-23).

2.2.1.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişimler:

t < h değişimi:

sabattan < sabahtan (34-6), allattan < Allahtan (35-30).

s < p değişimi:

çesçevrä < çepeçevre (5-26).

2.2.2. ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

Bir kelime içinde bulunan ünsüzlerden birisinin, komşu ya da öteki ünsüze, ton ve boğumlanma noktaları bakımından benzemesi olayıdır.[93]

Ünsüz benzeşmesinin, ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki farklı şekli vardır. Eski Cuma ve yöresi ağızlarında da bu iki türlü benzeşmeye ait örnekler tespit edilmiştir. İlerleyici benzeşmenin örnekleri daha fazlayken; gerileyici benzeşme örnekleri daha sınırlıdır.

2.2.2.1. İlerleyici Benzeşme:

Kelime içinde yan yana bulunan ünsüzlerden öncekinin kendinden sonrakini etkileyerek boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayıdır.[94]

İlerleyici benzeşmeyi, ilerleyici yarı benzeşme ve ilerleyici tam benzeşme olmak üzere iki grupta inceleyeceğiz.

Yarı Benzeşme:

⁻mn-<- ml-:

avşamnayın < akşamleyin (31-6), kaynatamna < kaynatamla (2-26), resimnē < resimler (1-9).

ng < nc :

salıngaç < salıncak (28-19).

[93] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.329.
[94] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007, s.86.

Tam Benzeşme:

Bir kelimede yan yana veya aralıklı olarak bulunan seslerden biribirinin diğerini boğumlama noktası veya niteliği bakımından kendisine tam olarak benzeştirmesi olayıdır[95]. Eski Cuma ağzındaki örnekleri şu seslerin benzeşmesi ile oluşmuştur.

nn- < -nl-:

Ünsüz benzeştirmelerinde en büyük pay n, l ünsüzlerindir. Bunlardan n ünsüzü hemen hemen daima benzeştirici rol oynar. L ünsüzü ise hem benzeştirici, hem benzeyici olarak görünür.[96] Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve incelenen tezler Bulgaristan Türk ağızlarının hemen hemen hepsinde -nn< -nl benzeşmesinin olduğunu gösterir.

annamayın < anlamayın (30-2), onnā < onlar (32-3), annadabilirim < anlatabilirim (34-5), ïsannar < insanlar (35-4), zemannar < zamanlar (35-19), günneri < günleri (38-12), annattırıydı < anlatıyordu (40-4), kızannāma < kızanlarıma (40-25), kızannarım < kızanlarım (40-25), yannız < yalnız (40-53), bunnar < bunlar (40-95), annadacām < anlatacağım (3-2), onnar[97] < onlar (4-10), gelinnä < gelinler (5-44), bostannıḳ < bostanlık (5-55), onnēn < onların (5-62), anneşēlā < anlaşıyorlar (6-37), günne < günle (12-34), nişannanırdık < nişanlanırdık (18-4).

⁻nn- < -yl-:

arabasınnandı < arabasıylaydı< arabası ile idi (22-17).

---

[95] Zeynep Korkmaz, age, s.145.
[96] Ahmet. B. Ercilasun, *Kars İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2002, s.125.
[97] Aynı değişme Diyarbakır ağzında da vardır, bk. Münir Erten, *Diyarbakır Ağzı,* TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.16.

nd-<-md- :

şindi < şimdi (8-5).

2.2.2.2. Gerileyici Benzeşme:

Kelime içinde gelen sesin sonraki sese boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen benzeşmesidir. [98]

- ll - < - rl - :

yapıyällá < yapıyorlar (9-19), oḳuyellá < okuyorlar (21-2), yapıyollā < yapıyorlar (28-19), toplanayellä < toplanıyorlar (29-2), gidiyēllä < gidiyorlar (32-3).

ss- <-zs-:

kızsız < kıssız (5-21), olmassa[99] < olmazsa (14-11).

şş- < şl-:

işşallā < inşallah (25-49).

- cc - < - zc -:

accık < azcık (23-9).

-çt- > -şt-:

geşti < geçti (18-1).

---

[98] Zeynep Korkmaz, age., s.72.
[99] Aynı değişme Diyarbakır ağzında da vardır, bk. Münir Erten, *Diyarbakır Ağzı,* TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.16.

2.2.3. BENZEŞMEZLİK

Bir kelimede yan yana veya birbirine yakın duran ve boğumlanma nitelikleri bakımından birbirinin tıpkısı veya benzeri olan iki ünsüzden birinin, kendi boğumlanma noktasını diğerinden ayırarak başka bir ünsüze dönüşmesi olayıdır. Bu olay daha çok *r* ve *n* akıcı seslerinin tekrarını önleme çabasından doğmuştur. Yazı dilinde seyrek, ağızlarda daha sık rastlanır.[100]

bali < bari (12-2), bibellē < biberler (13-7).

2.2.4. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yeğinlikle boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayıdır.[101]

dd < d:

maddenlēde < madenlerde (35-5), maddende < madende (40-69.

ll < l:

çille[102] < çile (3-2), sallacıklā < salıncaklar (37-7), illem (17-11).

[100] Zeynep Korkmaz, age., s.24.
[101] Zeynep Korkmaz, age., s.163.
[102] Aynı örnek için bk. Durgyul Metin Murtaza, *Razgrad İli Kubrat İlçesi Alevi-Bektaşi Köyleri Ağzı İnceleme- Metinler- Sözlük,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2016, s.40.

mm < m:

amma[103] < ama (22-6).

ss < s:

nassa < nasıl ise (5-27).

kk < k:

ikki < iki (8-4), sekkiz [104]< sekiz (10-1).

2.2.5. İKİZ ÜNSÜZLERİN TEKLEŞMESİ

Daha çok yabancı asıllı kelimelerdeki asli yan yana bulunan ikiz ünsüzlerin zaman zaman tekleştiği görülür. [105]

Rumeli ağızlarında ikiz ünsüzün tekleşmesi Arapça ve Farsça kelimelerin yanında genişletilmiş eklerle bazı Türkçe kelimelerde de görülmektedir.[106]

Yöre ağzındaki örnekleri şu şekildedir:

ḱ < kk :

düḱanlāda < dükkanlarda (37-12), düḱandaydı < dükkandaydı (40-9).

[103] Aynı sözcük için bk. Muharrem Özden, Levent Doğan, vd. *Trakya Ağızları Sözlüğü,* Trakya Üniversitesi Basımevi, Edirne, 2018, C.1. s. 66.
[104] Aynı kullanım Antakya, Hatay çevresinde de tespit edilmiştir: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara 2009, C. 5, s. 3572.
[105] Münir Erten, *Diyarbakır Ağzı,* TDK Yayınları, Ankara, 1994, s.19.
[106] Tuncer Gülensoy, *Rumeli Ağızlarının Sesbilgisi Üzerine Bir Deneme,* Kayseri 1993, s.40.

l < ll :

mālimlik < muallimlik (23-23), māleleri < mahalleleri (26-1).

v < vv:

evel < evvel (23-10).

2.2.5. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Kelimeyi oluşturan ünsüzlerden birinin düşmesi hadisesidir. Bu ses hadisesi, ünsüzün düştüğü yere göre, kelime başında, içinde ya da sonunda görülebilmektedir.[107]

Ünsüz düşmesinin nedeni, kısmen düşen ünsüzlerin bulundukları kelimelerdeki türlü seslerin arka arkaya gelmelerinden doğan özel boğumlanma şartlarına bağlıdır.[108] Eski Cuma ve yöresi ağızlarında en sık görülen ses olaylarından biridir.

2.2.5.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi:

h düşmesi:

Yöre ağızlarında kelime başında sık rastlanılan ünsüz düşmesidir. Edirne ili ağızlarında olduğu gibi h sesi kelime başında neredeyse hiç kullanılmamıştır.

ani < hani (6-2), ızlanırḳa < hızlanırken(6-19), āne < hane (8-1), ayḳırdı < haykırdı (9-13), öyük < höyük (9-15), azır < hazır (10-15), afta < hafta (10-12), ayrat < hayrat (11-10), astalıḳtan < hastalıktan (12-3), epsi < hepsi (13-10), ayvanla < hayvanlar (15-2), oca < hoca (17-4), emen < hemen (18-10), iç < hiç (19-11), ayır <

[107] Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2010, s.270.
[108] Zeynep Korkmaz, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1977, s.106.

hayır (20-8), erkes < herkes (28-12), ıderlezde < hıdırellezde (28-19), ōroz < horoz (4-7).

y düşmesi:

ingenle < yengenle (10-27), üz elli < yüz elli (9-11), ikayip < yıkayıp (34-7), ürek < yürek (40-114), eterli < yeterli (28-14).

v düşmesi:

urulmuş < vurulmuş (6-33), urulāmış < vururlarmış (9-33).

2.2.5.2. Kelime Ortasında Ünsüz Düşmesi:

f düşmesi:

çīt < çift (16-6).

ğ düşmesi:

Yörede "ğ" ünsüzü her zaman düşmüştür. Bu durumda uzun ya da ikiz ünlülerin meydana gelmesine sebep olmuştur.

ōlumla < oğlumla (16-1), düüne < düğüne (16-5), çocūm < çocuğum (17-11), ōlen < öğlen (19-16), yāmır < yağmur (20-5), askerlīm < askerliğim (20-1), dāldı < dağıldı (23-3), aşā < aşağı (23-3), dūmlu < doğumlu (23-5), dālına < dağlına (23-24), ābey <ağabey (25-1), ōretmē < öğretmeye (25-13), çōsu < çoğu (28-14), bālık < bağlık (40-109).

h düşmesi:

ī̇tiyar < ihtiyar (34-14), rāmete < rahmete (3-5), āmet < Ahmet (25-25), pelvan < pehlivan (12-25), kāve < kahve (4-4), eraldä < herhalde (5-62), anātarları < anahtarları (4-13), mūtā < muhtar (20-8). saan < sahan (5-29).

k düşmesi:

ōsüz < öksüz (18-13), yūsek < yüksek (MDD), ōsüz < öksüz (MDD), olacādı < olacaktı (MDD).

l düşmesi:

İç seste l düşmesi Aydın, İzmir, Manisa ve Muğla ağızlarında belirgin bir özelliktir.[109] Yöre ağzında kullanılan örnekleri şunlardır:

bēki < belki (40-108), ōsun < olsun (11-10), gēdiler < geldiler (11-2).

n düşmesi:

ī̇san < insan (13-37), sōra < sonra (15-8), ī̇şallā < inşallah (MDD).

r düşmesi:

Bazı kelime köklerinde ve -lar çokluk ekinde r düşmesi:

bitī̇dik̟ten < bitirdikten (1-6), gülleden < güllerden (2-30), getī̇dilē < getirdiler (3-1), davıllāla < davullarla (4-23), gidēk̟en < giderken (8-4), vādı < vardı (8-4), bī̇ < bir (9-6), kenālada < kenarlarda (11-8), düünlēmizi < düğünlerimizi (12-15).

[109] Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yayınları, Ankara 1996, s.152.

Geniş zaman eki almış bileşik zamanlı fiillerde r düşmesi:

tutālādı < tutarlardı (12-22), koyādılar < koyardılar (18-6), yapāmış < yaparmış (18-7), satādı < satardı (18-10), gidēdim < giderdim (20-6).

s düşmesi:

kompot < komposta (36-8), işlememişin < işlememişsin (40-8), görmemişin < görmemişsin (40-11), bakmışın < bakmışsın (5-1), `oşgelmişiniz < hoş gelmişsiniz (17-1).

v düşmesi:

kūvetim < kuvvetim (20-11), dōme < dövme (MDD).

y düşmesi:

Kelime ortasındaki -y- düşmesi kendinden önceki ünlüyü mutlaka uzatır veya ikiz ünlüleri meydana getirir.

kōlü < köylü (18-10), ōle < öyle (19-1), şōle < şöyle (19-8), bōle < böyle (20-2), büük < büyük (18-12), ōledi < öyleydi (18-5), aynisidi < aynısıydı < aynısı idi (36-7), arabalā < arabayla < araba ile (15-6), şūla < şuyla < şu ile (23-7).

t düşmesi:

çifçilikle < çiftçilikle (23-7), avşamüssü < akşamüstü (MDD).

2.2.5.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi:

Yöre ağızlarında kelime sonunda h, l, n, r, s, t, ğ seslerinin düştüğü görülmüştür.

h düşmesi:

Allā < Allah (19-24), padişā < padişah (2-1), sabā < sabah (10-12).

l düşmesi:

nası < nasıl (2-34).

n düşmesi:

zatı[110] < zaten (13-15), geçākä < geçerken (6-5), içi < için (4-13).

r düşmesi:

kadā < kadar (1-5), bi < bir (5-4), evlenēlā < evleniyorlar (6-37), yapmışla < yapmışlar (9-15), bulgarlā < bulgarlar (9-18), anlaşmışla < anlaşmışlar (10-6), benikilĕ < benimkiler (12-6), bibellē < biberler (13-7), geleylē <geliyorlar (14-2), tutēylē < tutuyorlar (17-4).

s düşmesi:

domatiyi < domatesi (17-7), domati < domates (13-3).

t düşmesi:

serbes < serbest (10-18).

[110] Aynı sözcük için bk. Muharrem Özden, Levent Doğan vd. *Trakya Ağızları Sözlüğü,* Trakya Üniversitesi Basımevi, Edirne, 2018, C.2. s. 1239.

ğ düşmesi:

sā < sağ (9-33), yā < yağ (MDD), dā < dağ (MDD).

2.2.6. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Kelime ön, iç ve son seslerinde, kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır.[111]

Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında tespit edilen örnekleri şu şekildedir:

2.2.6.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi:

Kelime başında y sesinin türediği tespit edilmiş, Rumeli ağızlarında yaygın bir özellik olan h sesi türemesine rastlanmamıştır.

yüzüm < üzüm (6-3), yekin < ekin (6-8), yemekli < emekli (11-1), yelle < elle (13-10).

2.2.6.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi:

Kelime ortasında v, n, l seslerinin türediği görülür.

duva[112] < dua (20-10), çeşint < çeşit (37-9), çille < çile (13-19), öbürsü < öbürü (30-6).

---

[111] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 163.
[112] Aynı kullanım Manisa yöresinde de tespit edilmiştir: bk. Ayşe İlker, *Manisa Ağızları,* TDK yayınları, Ankara, 32017, s. 246.

2.2.6.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi:

m türemesi:

çünküm < çünkü (23-5), bilem[113] < bile (1-2), belkim < belki (15-12).

n türemesi:

n sesinin, ile edatının birleşik yazıldığı kelimelerde türediği tespit edilmiştir:

zorlan < zorla (10-11), paraylan < parayla (9-32), adınlan < adıyla (10-2), kamerasınlan < kamerasıyla (16-24), telefonlan < telefonla (22-7), onnarlan < onlarla (28-2), bandäylan < bandoyla (28-6), çocuḳlarınlan < çocuklarıyla (30-2), beyazlan- < beyazla-(31-1), anasınlan < anasıyla (33-2), avşamnayın < akşam ile (31-6), matorlan < motor ile (35-16), başkasınlan < başkasıyla (37-2).

2.3. GÖÇÜŞME (YER DEĞİŞTİRME)

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayına göçüşme denir. Ses çıkışında boğumlanma noktaları zordan kolaya doğru yönelmektedir. Göçüşme olayı da telaffuz kolaylığı sağlayan ses olaylarından kaynaklanır. Bir ünsüzle bir ünsüz, bir ünlüyle bir ünsüz ve bir ünlüyle bir başka ünlü yer değiştirebilir.

Bu ses hadisesi birbirine komşu seslerde olabileceği gibi birbirine uzak sesler arasında da olabilir. Komşu sesler arasındaki göçüşmeye yakın göçüşme, uzak sesler arasında olan göçüşmeye uzak göçüşme denir.[114]

Bu ses olayına konuşma dilinde hece veya kelimelerin telaffuzunda kolaylık sağlamak amacıyla başvurulur.[115] Yörede tespit edilen örnekler şu şekildedir:

---

[113] Aynı kullanım Gümülcine yöresi ağızlarında da mevcuttur. Bk: Muharrem Özden, *Batı Trakya Gümülcine Ağız İncelemesi,* Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016, s. 155.
[114] Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi Grameri,* Giriş-Ses Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.43.
[115] Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1998, s.57.

çölmek[116] < çömlek (5-29), ūryasında < rüyasında (2-1), dāyre < daire (22-2), atlarını < altlarını (34-6).

2.4. HECE KAYNAŞMASI

Hece kaynaşması, f, g, ğ, h, k, n, y, v gibi aşınmaya ve düşmeye elverişli ünsüzlerin, yanlarındaki ünlülerle beraber kelime içindeki hece sayısını azaltmaları demektir.[117]

Çoğu kez iki, nadir olarak da daha ziyade komşu hecenin kaynaşması ile kendini gösteren bu olay, Anadolu ağızlarında olduğu gibi, Rumeli ağızlarında da fazladır. Kaynaşan hecelerin iki ünlü arasında kaybolan ünsüzleri g, k, l, n, r, v, h, y gibi düşme veya ünlüleşme özelliği taşıyanlardır. Kaybolan sesler, fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde kalan hecenin üstüne yüklerler.[118]

Şimdiki Zaman Ekinde Hece Kaynaşması:

Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında şimdiki zaman eki olan -yor kullanılmamaktadır. Bu ekin sadece türkü, mani, bilmece gibi halk ağzında kalıplaşmış metinlerde kullanıldığı görülür. Günlük konuşma dilinde düşen bu ekin diğer hecelerle kaynaştığı görülür. Örnekleri şu şekildedir:

ḳanērim < kanıyorum (9-34), çalışēsin < çalışıyorsun (10-8), bilmēym < bilmiyorum (10-24), kalēriz < kalıyoruz (11-6), çalışäyz < çalışıyoruz (12-20), kurēz < kuruyoruz (13-5), içēysın < içiyorsun (14-9), oturērim < oturuyorum (19-8).

---

[116]Aynı kullanıma Afyon, Isparta, Burdur, Düzce, Eskişehir, Amasya, Van, Sivas, Ankara, Niğde yörelerinde de rastlanmıştır: bk. *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2009, C. 2, s. 1283.

[117] Emin Kalay, age., s.56.

[118] Tuncer Gülensoy, *Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme*, TDAY Belleten, TDK Yay.,1984, s.41.

Gelecek zaman çekimlerinde hece kaynaşması:

gelcēniz < geleceksiniz (13-34), yapacāz < yapacağız (13-2), sācam < sağacağım (15-12), ısırcēk < ısıracak (16-19), çalışacān < çalışacaksın (19-25), okunmi̇̄cek < okunmayacak (20-9).

-leyin ekinin birleştiği kelimelerde:

sabālin < sabahleyin (40-40), avşamli̇̄n < akşamleyin (5-31).

Metinlerimizde tespit ettiğimiz diğer hece kaynaşması örnekleri:

isteşmē < isteşmeye, (2-2), `alesman < aliosman (30-5), kāredēdi < kahır ederdi (23-6), nabıcan < ne yapacaksın (24-3), astalī < hastalığı (23-12), toprā < toprağı (25-8), gezērin < geziyorum (26-4), çocūm < çocuğum (27-2), dōdūm < doğduğum, mābet < muhabbet (30-8), kārsı < karısı (33-11), karayāz < karayağız (33-12), inēm < ineğim (34-7), di̇̄l <değil (34-15), sāt < saat (35-15), gidim < gideyim (35-15), ori̇̄ < oraya (36-22), būri̇̄ < buraya (36-22), sadem < sadece (38-3), bittā < bir daha (39-5).

2.5. HECE YUTUMU

Bir kelimede ses bakımından birbirine benzer ya da birbirine denk seslerden oluşmuş iki heceden birinin zamanla eriyip kaybolması olayıdır. [119]

Rumeli ağızlarında da,

1. İlk hecenin düşmesi,
2. Benzer orta heceden birinin düşmesi,
3. Son hecenin düşmesi,

[119] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 80.

4. Kelime içindeki farklı bir hecenin düşmesi gibi durumlarda meydana gelir.[120]

Araştırma yaptığımız Eski Cuma yöresinde de bununla ilgili pek çok örnek vardır.

İlk hecenin düşmesiyle:

te < işte (40-7), tōrda < işte orada (40-9), acık < azıcık (40-21), ōnştanda < işte ondan (3-23), āç < ağaç (4-4).

Benzer orta heceden birisinin düşmesiyle:

nēçi < ne için (3-1), meslā < mesela (4-10), sōläyem < söyleyeyim (5-6), anacımdan < anacığımdan (5-10), dedīmiz < dediğimiz (5-60), galbā < galiba (7-7), īma < iyi ama (9-2), meslesini < meselesini (9-4), dūmlu <doğumlu (9-31), bittā < bir daha (9-9), sora < sonra (10-6), enleri < en ileri (36-12).

Son hecenin düşmesiyle:

aşā < aşağı (8-5), burī < buraya (3-23), şurē < şuraya (19-2), alma < almaya (30-3), ayçiçē < ayçiçeği (31-2), orā < oraya (33-1), kalaba < kalabalık (14-1).

[120] Tuncer Gülensoy, *Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme*, TDAY Belleten, TDK Yayınları,1984, s.128.

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. ADLAR

Adlar canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.[121]

Eski Cuma ili ve yöresindeki ağızlarda, adların aldıkları işletme eklerini yazı dilimize göre benzer ve farklı özelliklerine bakarak incelemeye çalışacağız. İnceleyeceğimiz işletme ekleri şunlardır:

3.1.1.Ad İşletme Ekleri

3.1.1.1 Çokluk Ekleri:

Çokluk eki isimlerin çokluk şekillerini yapan işletme ekidir. Bir isim hiçbir ek almadan normal şekliyle tek bir nesneyi karşılar. İsmin tek bir nesneyi karşılayan bu asıl ve normal şekline teklik şekli adı verilir. İşte ismin karşıladığı nesnenin sayısının birden fazla olduğunu ifade etmek için teklik şekline çokluk eki getirilerek ismin çokluk şekli yapılır. Demek ki çokluk eki ismin karşıladığı nesnenin sayısının birden çok olduğunu ifade eden ektir.[122]

Eski Cuma yöresi ve ağzında Türkiye Türkçesi'nden farklı olarak kullanılan -ler, -lar çokluk eklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

-lar / -ler:

tarlaları (34-6), salıkları < sağlıkları (34-14), çeşmeleri (36-22).

-lär:

evälläri < evvelleri (5-33).

---

[121] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003, s.218.
[122] Muharrem Ergin, age. s.220.

-lā:

Kalın ünlülerle ya da m, n ünsüzleri dışında kalan ünsüzlerle biten ve önceki hecelerinde kalın ünlü bulunan sözcüklere eklenir. [123]

taşlā < taşlar (5-52), bulgarlā < bulgarlar (9-15).

-lā̄:

peçelā̄ < peçeler (5-35), askerlā̄ < askerler (5-58).

-lē:

gelinlēle < gelinlerle (9-21), şeyle < şeyler (10-25).

-nā:

onnā < onlar (5-53), bunnā < bunlar (MDD), şunnā < şunlar (MDD).

-nar:

m ve n ünsüzleriyle biten kalın heceli sözcüklerin sonuna getirilir.[124]

insannar < insanlar (10-18), bunnar < bunlar (13-20), onnar < onlar (2-29), torunnar < torunlar (27-3), zemannar < zamanlar (35-18).

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında Anadolu ağızlarında sıkça kullanılan -gıl/-gil çokluk eki yerine -ī̄l /-ıl kullanımına bir köyde rastadık.

[123]Hüseyin Dallı, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar,* TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 92.
[124] Hüseyin Dallı, age., s.93.

Birinci kişi iyelik eklerini almış akrabalık isimlerinin üzerine gelerek kullanılan söz konusu ekler, Gacal, Dağlı ağızları yanında, yöre ağzında bir köyde karşımıza çıkmıştır[125]:

görümcemīl[126] < görümcemler (22-4), kayınçamīl < kayınçomlar (22-4).

3.1.1.2. İyelik Ekleri:

İsim çekim eklerinden bir başka grubu oluşturan, çoğul eklerinden sonra, durum eklerinden önce gelen iyelik ekleri nesne ya da kavramların bir başka nesne ya da kavrama ait olduğunu gösteren eklerdir. İyelik ekleri tek işlevli değildir.[127]

1.teklik şahıs:

-ım/-im/-um/-üm

kardaşım < kardeşim (22-5), bubam < babam (25-3), davılım < davulum (26-31), inēm < ineğim (28-1), anacīm < anacığım (30-4), kızım (32-1), torunum (33-3), bagaşım < bagajım (33-7).

2.teklik şahıs:

-ın/-in/-un/-ün

çocūn < çocuğun (33-3, karının (40-63), bubacīnın < babacığının (40-101), südün < sütün (5-8).

---

[125] Ahmet Günşen, *Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler*, Turkish Studies, (International Periodicalş For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Volume 3/3, Spring 2008: 402-470.

[126] Yörede Aşağı Kapdağ (Dolna Kapdağ) köyünde tespit edilmiştir.

[127] Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.208.

3.teklik şahıs:

-ı/-i, -u/-ü, -sı/-si, -su/-sü

kābinası < kabini (1-10), kimisi (12-9), ānesi < hanesi (16-13), ninesi (18-11), kokusu (25-37), kuzusu (2-8), suyu (5-48).

1.çokluk şahıs:

-mız/- miz/-muz/müz

aramızı (2-10), ayaklāmıza < ayaklarımıza (3-2), imamımız (3-5), çeşmemiz (10-1), çocūmuz < çocuğumuz (23-2), yolumuzdan (3-17), bizim günümüzde (5-5), kōmüz < köyümüz (3-8).

2. çokluk şahıs:

- nız/-niz,- nuz/ nüz

acetiniz < hacetiniz (19-2), bayramınız (20-15), biriniz (40-22).

3. çokluk şahıs:

- ları/-leri, - narı/-neri

yımırtaları < yumurtaları (40-60), bacaklarını (40-99), açkıları < anahtarları (7-6), saçlarını (39-2), çeşmeleri (36-22), elleri (34-11).

Bu gibi kullanımların dışında bazı ses olayları neticesinde ortaya çıkan iyelik ekleri şu şekildedir:

çocūdu < çocuğuydu (40-5).

3.1.1.3.Aitlik Eki:

Adlardan zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan ‑ ki ekidir.[128]

şindikileri < şimdikileri (32-3), evvelki (28-4), beriki (25-24).

3.1.1.4. Hal Ekleri:

Adın başka bir kelimeyle ilgi kurmak üzere aldığı eke hal eki (ad durum eki); başka bir kelimeyle ilgi kurmak üzere ismin yalın (eksiz) olarak veya ek olarak bulunduğu duruma isim hali (ad durumu) denilmektedir.[129]

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında tespit ettiğimiz hal eklerinin kullanımını şöyle ifade edebiliriz:

3.1.1.4.1. İlgi hâli eki:

Tamlamalarda bir adın bir başka adla ilgili olma durumu. Bu durum -ın, / nın, un/-nUn ekleriyle karşılanır.[130]

-ın/ -in, -un/ -ün

ağamın < ağabeyimin (9-23), gelinlerin (9-24), insannarın < insanların (12-19).

-nın/-nin/,-nun/-nün/

caminin (25-20), senin (28-16), gecenin (35-15), annenin (40-103).

Hece kaynaşmasıyla, -an/-en: çocūn biri < çocuğun biri (28-2).

---

[128] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 6.
[129] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 386.
[130] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 86.

3.1.1.4.2. Yükleme (Belirtme) hâli eki:

Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği yani fiildeki işlevin etki bakımından üzerine yüklendiği adın içinde bulunduğu durumdur.[131]

-ı/ -i- ī

avşamı < akşamı (28-18), işi (34-7), tireni < treni (35-3), peşkiri (25-28), sazı (25-23).

-u/ -ü

günü (31-6), düünü < düğünü (36-10), kapuyu < kapıyı (40-90), südünü < sütünü (5-8).

-nı/ -ni, -nu/ -nü

tabānı < tabağını (4-18), aynısını (4-3), āngısını < hangisini (3-19), soanını < soğanını (2-47), tarafını (2-1).

-(y)-ı/ -(y)-i, -(y)-u/ -(y)-ü

çantayı (1-109), parayı (1-12), sofrayı (5-4), sefayı (5-37), kapuyu < kapıyı (40-90), camiyi (9-18), türküyü (5-6).

Yörede hece kaynaşması yoluyla oluşan belirtme hali eki alan kelimelerinde mevcut olduğu görülmüştür:

köstēni < kösteğini (2-35), köşelēnde < köşelerinde (37-4), çocū < çocuğu (38-1), inā̄ < ineği (15-5)[132], aşā < aşağı (24-3).

---

[131] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 175.
[132] Aynı örnek için bk. Nurcihan Güneş, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009, s.66.

3.1.1.4.3. Yönelme (Yaklaşma) hâli eki:

İsmin kendisine yaklaşma ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği haldir. Bu durum (-A), (y)A ekleriyle karşılanır.[133]

-na/-nä

dālına < dağlığına (23-14), Bulgarcasına (30-8), namazına (34-11), buna (35-11), ācına < ağacına (35-16), şeyinä < şeyine (6-29).

-(y)-a/ -(y)-e

meraya (15-15), kolibaya < kulübeye (19-9), kapıya (19-15), ocaya < hocaya (20-16), uvaya < ovaya (23-20), bıraya < buraya (25-18), davılcıya < davulcuya (26-25).

-a/ - ä, - ā

burkana (29-5), toruna (32-5), bēgirä < beygire (6-18), boncā[134] < boncuğa (6-28), orā < oraya (5-55).

Ekli kullanımlarının dışında yönelme hali ekinin eksiz kullanımlarının olduğu örneklere de rastlanılmıştır:

burī < buraya (3-23), orey < oraya (10-14).

3.1.1.4.4. Bulunma hâli eki:

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yerini ve zamanını bildiren ad durumudur.[135]

---

[133] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.387.
[134] Aynı örnek için bk. Nurcihan Güneş, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2009, s.67.
[135] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 29.

-da/- de

vaḳtında < vaktinde (5-55), onnarda < onlarda (6-12), yaşında (7-1), aşāda < aşağıda (9-14), ḳ̄ömüzde < köyümüzde (9-17), ḳ̄öde < köyde (10-14), devrinde (11-3).

-ta/- te

binácılıkta < binacılıkta, (13-17), dikişte (37-10), beşte (40-80), mevlitte < mevlütte (40-87).

-dä/- tä

üstündä[136] < üstünde (15-24), düünlēdä < düğünlerde (12-15), reistä < reiste 89-6).

3.1.1.4.5. Çıkma (Ayrılma) hâli eki:

Ayrılma durumu, iş, durum ve hareketin çıkma ve başlangıç noktasını gösterir. Genellikle eylemin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığı veya çıktığı isim, cümlede ayrılma halinde bulunur.[137]

-dan/-den, -tan/-ten

dakıdan < takıdan (4-20), türkiyadan < türkiye'den (4-22), şumenden (9-33), ilerden < ileriden (9-30), günden (13-8), kömürlükten (2-31), evveltten < evelden (4-10), baştan (7-4), çıḳtıktan (11-7).

[136] Aynı örnek için bk. Bahtışen Karaşinik, *Silistre İli ve Yöresi Ağızları,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, s.87.
[137] Ahmet Buran, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.235.

-dän/- tän

mekteptän < mektepten (16-17), günündän < gününden (5-56), köprüdän < köprüden (6-20), nerdän < nerden (5-59).

3.1.1.4.6. Vasıta hâli eki:

İsmin belirttiği nesnenin vasıta olarak kullanıldığını, fiile vasıta olduğunu belirtmek için kullanılan durum ekidir. Eski ve Orta Türkçede *+In/ +Un* ekiyle karşılanan bu hal, bugün Türkiye Türkçesi'nde kalıplaşmış zarflar halindedir. Bunun yerine *ile* edatı veya bunun ekleşmiş şekli olan *+le* geçmiştir.[138]

-la/-le/- lä

şapḳasīla < şapkası ile (5-60), yāla < yağ ile (5-47), bununla < bunun ile (8-3), arabāla < araba ile, gelinlēle < gelinler ile (9-21), ingenle < yengen ile (10-27), zurneylä < zurna ile (12-6).

-lan/-län/-len[139]

paraylan < para ile (9-32), adınlan < adı ile (10-2), zorlan < zor ile (10-11), kamerasınlan < kamerası ile (16-24), ellän günlän < el ile gün ile (4-21), ailesinlen < ailesi ile (10-15).

-nan/-nen[140]

arabasınnan < arabası ile (22-17), tarafınan < tarafı ile (22-16).

---

[138] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 165.
[139] Aynı ek için bk. Nevzat Özkan, age., s.67.
[140] Aynı örnek için bk. *Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı,* Editör: Levent Doğan, Gagavuz Türkçesi, Levent Doğan, Kriter Yayınları, Edirne, 2007, s.108.

-yla

çalgıyla < çalgı ile (16-24), zurnayla < zurna ile (14-6), suyla < su ile (28-18).

3.1.1.4.7. Eşitlik hâli eki:

Eşitlik ekinin temel görevi, eşitlik, gibilik, kadarlık ve benzerlik bildirmektir.[141] Metinlerimizde tespit edilen eşitlik hali örnekleri şu şekildedir:

onca (33-7), bõlece < böylece (35-3), çokçası (4-24), ucuzca < ucuzca (13-31).

3.1.1.4.8. Yön hâli eki:

Eski Türkçedeki ve Eski Anadolu metinlerdeki ‑ra/-re, aru/-erü yön gösterme ekleri bugünkü lehçelerde ve Anadolu ağızlarında artık görevlerindeki tazeliği yitirmişler, bazı kelimelerde ancak arkaik şekiller olarak devam etmektedirler: taşra, sonra, içeri, dışarı gibi.[142]

sorā < sonra (3-13), ileri (12-10), yokarı < yukarı (9-10), geri (22-3), dışarı (4-13).

3.1.1.5. Soru Eki:

Soru anlamını veren mİ / mU ekidir.[143] Eski Cuma ve yöresi ağızlarında kullanılan soru ekleri ölçünlü Türkçeden farklı değildir.

vardın mı (2-3), tāla mı < tarla mı (4-11), vā mı < var mı (5-61), ḳorkmijek mi < korkmayacak mı (6-19), vurdun mu (2-4).

---

[141] Ahmet Buran, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.266.
[142] Zeynep Korkmaz, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1994, s. 22.
[143] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 137.

1.1. ZAMİRLER

Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Zamirler, nesnelerin dildeki gerçek karşılıkları olmayan, fakat gerektiğinde onları ifade edebilen kelimelerdir.[144]

Çalışmamızda tespit ettiğimiz zamirleri Türkiye Türkçesinde olduğu gibi sınıflandırdık:

-Şahıs zamirleri

-İşaret zamirleri

-Dönüşlülük zamiri

-Belirsizlik zamirleri

-Soru zamirleri

1.1.1. Şahıs Zamirleri:

Şahısların yerine kullanılan zamirlerdir.[145]

Teklik	**Çokluk**
bän (6-3) / ben (8-2)	biz (10-8), bis < biz (28-14)
sän (9-2 / sen (10-3)	siz (29-1)
o (10-23)	onnā (32-3)
onnar (2-29)	
onlar (7-2)	
onlā (3-20)	

[144] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003, s.262.
[145] Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1998, s.69.

Şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu şöyledir:

Yükleme Durumu	**İlgi Durumu**	**Yönelme Durumu**	**Bulunma Durumu**	**Ayrılma Durumu**
beni (5-10)	benim (40-80)	bana (9-11)	bändä (33-3)	benden (40-19)
seni 9-5)	senin (2-26)	sana (3-2)	sende (33-4)	senden (MDD)
onu (9-16)	onun (3-31)	ona (27-7)	onda (6-16)	ondan (4-15)
bizi (7-6)	bizim (4-22)	bize (10-21)	bizde (34-4)	bizden (3-6)
sizi (MDD)	sizin (MDD)	size (15-1)	sizde (40-63)	sizden (MDD)
onnarı (40-31)	onnarın (40-35)	onnara (18-11)	onnarda (9-23)	onnardan (13-4)
onları (40-76)	onların (7-2)			

3.2.2 İşaret Zamirleri:

Somut ve soyut nesneleri işaret etme, gösterme yoluyla karşılayan kelimelerdir. Bugün Türkçede kullanılan işaret zamirleri *bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar* şeklindedir.[146]

Teklik

bu (13-38)

şunu (1-11), şu çizmeleri (19-16)

o (20-3), onun (23-22), ondan (25-24)

Çokluk

bunlar (5-63), bunnar (40-95)

şunnar (MDD)

onnarı (12-36), onlar (15-3)

[146] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 91.

3.2.3. Dönüşlülük Zamiri:

Söz içinde yapılan işin yapana döndüğünü anlatan ve şahıs kavramını pekiştirerek belirten *kendi* zamiridir.[147]

kendi (3-7)

kendim (3-15)

kendine (2-20)

kendimize (3-30)

kendiniz (MDD)

kendileri (5-1)

3.2.4. Belirsizlik Zamirleri:

Kişileri veya nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir.[148] Eski Cuma ve yöresi ağızlarında da yazı dilimizde kullanılan belirsizlik zamirleri kullanılmıştır.

kimse (35-29), birinin (3-33), epsi (12-19), bazısını (28-19), o yanı buyanı < o yana bu yana (40-36), başkası < başkası (37-2), öteki beriki (25-24), çoḳu[149] < çoğu (3-10), kimisi (17-1).

3.2.5. Soru Zamiri:

Yerini tuttuğu varlığı soru yoluyla temsil eden zamir, *Kim? Ne?* zamirleridir.[150]

ne (21-3), kim (18-7), kimin (26-4), nere (40-101), kimde (15-16), anġısını (19-9).

---

[147] Zeynep Korkmaz, age., s.48.
[148] Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1998, s.72.
[149] Aynı örnek için bk. Bülent HÜNERLİ, *Kırklareli Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi, Edirne, 2006.
[150] Zeynep Korkmaz, age., s.138.

1.2. SIFATLAR

İsimlerin önüne gelerek onların niteliklerini, sayılarını bildiren kelimelerdir.[151] Eski Cuma ve yöresi ağızlarında tespit ettiğimiz sıfatları şu şekilde ele alacağız:

1. Nitelik sıfatları
2. Belirtme sıfatları
    a. İşaret sıfatları
    b. Belirsizlik sıfatları
    c. Soru sıfatları
    d. Sayı sıfatları

1.2.1. Nitelik Sıfatları:

Varlıkları durum, biçim, renk vb. bakımlardan niteleyen sıfatlardır.[152]

küçük kō̄ < küçük köy (3-32), penbe gül (2-22), çakır gözlü (33-11), ī̇tiyar annelē < ihtiyar anneler (34-14), alçak ova (38-8), aşāḳı ḱale < aşağı ki kale (40-2), kalın gumalarla (1-1), temiz avada (3-18), ayırlı evlet < hayırlı evlat (3-24), kara kadife (5-5).

1.2.2. Belirtme Sıfatları:

Adları işaret, soru, belirsizlik ve sayı bakımından belirten sıfatlardır.[153] Bu sıfatlar dört grupta incelenir:

[151] Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi Grameri,* TDK Yayınları, Ankara, 1996, s.131.
[152] Zeynep Korkmaz, age., s.112.
[153] Zeynep Korkmaz, age., s.23.

1.2.2.1.İşaret Sıfatları:

Somut ve soyut varlıklarla türlü nesne ve kavramları yer, zaman ve tasavvurda uzaklığına göre işaret ederek belirten, sıfatlardır.[154]

bu askerlär (5-65), şu çizmeleri (19-16), o çeşme (22-12), tobu çilekleri < işte bu çilekleri (22-2).

3.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları:

İsimlerin belirsizliklerini bildiren sıfatlardır.

bi̇̄ yerden < bir yerden (2-29), er vakıt < her vakit (3-12), çok kere (3-25), başka māllim < başka muallim (25-13), er sene < her sene (23-21), bi̇̄ kaç kuruş < birkaç kuruş (25-28), bì kaç dölüm < birkaç dönüm (28-1).

3.3.2.3. Soru Sıfatları:

Adın yerini, sayısını, durumunu ve zamanını soru yoluyla belirten sıfatlardır.[155] Ağızlarda tespit ettiğimiz örnekleri şöyledir:

nası biri < nasıl biri (5-63).

3.3.2.3. Sayı Sıfatları:

Varlıkları, miktar, sıra, üleştirme, topluluk vb. bakımından belirten sıfatlardır.[156] Metinlerden saptanan örnekleri şunlardır:

bi̇̄ inek < bir inek (34-3), iki kızımız (33-2), iki sene (40-37), on bir sene (40-38), on beş āne < on beş hane (15-1), yirmi koyun (28-1), yüz elli āne < yüz elli hane (8-1), bin altıyüz dölüm < bin altı yüz dönüm (38-8).

---

[154] Zeynep Korkmaz, age., s.91.
[155] Zeynep Korkmaz, age., s.138.
[156] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 127.

1.3. ZARFLAR

Zarflar bir fiili herhangi bir çekim eki almadan zaman, yer, durum, azlık, çokluk, soru gibi çeşitli açılardan niteleyen ad soylu kelimelerdir. [157]

Metinlerimizde tespit ettiğimiz zarfları şu başlıklar altında inceleyeceğiz:

1. Nitelik zarfları
2. Yer ve yön zarfları
3. Zaman zarfları
4. Azlık-çokluk zarfları
5. Soru zarfları

1.3.1. Nitelik Zarfları:

Fiilin meydana geliş biçimini, sıfat ve zarların niteliklerini belirten zarflardır.[158]

elle günle yapırmışlā < elle günle yapıyorlarmış (4-21), uzun olcák (6-4), accık düzeldi < azıcık düzeldi (23-9), çok bilär < çok biliyor (23-17), birazcık kāredēdi < birazcık kahır ederdi (23-6), zor yürüyērin < zor yürüyorum (23-24), boş konuşēsın < boş konuşuyorsun (24-5).

1.3.2. Yer ve Yön Zarfları:

Fiilin gösterdiği oluş veya kılışın mekân içinde, yerini ve yönünü belirten zarflardır.[159]

[157] Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türkçe El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s.224.
[158] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 112.
[159] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 172.

aşā[160] yoḳarı < aşağı yukarı (24-3), ileri (4-19), geri (33-6), dışarı (4-13), içeri (5-28), altına (6-22), üstüne (11-10).

1.3.3. Zaman Zarfları:

Cümlede fiilin karşıladığı oluş ve kılışı zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran zarflardır.[161]

avşamına < akşamına (12-23), sabahtan (2-3), şindi (3-1), şinden sorā gariḳ̄ < şimdiden sonra artık (3-13), gice < gece (24-4), artık (40-47), sōra < sonra (40-37), avşamnayın < akşamleyin (31-6), bıldır (20-16), gariki < artık "kayrı" (3-27), kalan "artık" (13-28), ilerden "eskiden" (9-30), devrisi (22-16), zemannar < zamanlar (35-18).

Yörede zaman zarfı olarak bir köyde farklı bir kullanım tespit edilmiştir: -dIğI zarf fiil eki -canek/ -cenek ekiyle karşılanmıştır.[162] döndücēnek < döndüğünde (18-12), ḳaldıcānek < kaldığımda (18-14).

1.3.4. Azlık-Çokluk Zarfları:

Bir sıfatta, bir zarfta, bir oluş veya kılışta azlık çokluk gösteren, bunları azlık çokluk bakımından pekiştiren ve *ne kadar? ne derece?* sorularını karşılayan miktar ve derece bildiren zarflardır:[163]

biras < biraz (3-20), çabucacık (13-29), çok (33-5), en (40-16), epicini < hepsini (40-4), kadar (39-6), pek (38-11).

---

[160] Aynı örnek için bk. Neylen SALİMEHMED, *Bulgaristan Kırcaali İli ve Çevresi Türk Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006, s.8oj5.
[161] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 177.
[162] Bu kullanım sadece Kocaduvan (Glamo Sokolo) köyünde tespit edilmiştir.
[163] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1992, s. 16.

3.4.5. Soru Zarfları:

Eylemleri soru yoluyla bildiren zarflardır.

neçin < ne için (16-14), ne (40-4), neden (40-2), neye < niye (16-8), nası < nasıl (17-5), ne zamandan beri (30-12).

1.4. EDATLAR

Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına anlamları olmayan bu kelimeler, hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Ama manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Bu nedenle anlamlı kelimeler olan isimlerin ve fillerin yanında edatlar da vazifeli kelimeler olarak nitelendirilebilir.[164]

Dilimizdeki edatları;

1. Ünlem edatları,

2. Bağlama edatları,

3. Son çekim edatları, şeklinde üç grupta toplayabiliriz. Metinlerimizde kullanılan edatları aynı sınıflama altında inceleyeceğiz:

3.5.1. Ünlem Edatları:

Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, ıztırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk v. s. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Bu edatlar umumiyetle geniş bir ifade kabiliyeti taşımakta, bazıları gerekince bir cümlenin yerini bile tutabilmektedir.[165] Bu edatları da kendi içinde;

1. Ünlemler,

2. Seslenme edatları,

---

[164] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003, s.348.
[165] Muharrem Ergin, age., s.349.

3. Sorma edatları,

4. Gösterme edatları,

5. Cevap edatları,

bu beş grup altında toplayabiliriz.

3.5.1.1 Ünlemler:

Bir duyguyu, düşünceyi anlatan veya tabiat sesini yansıtan edatlardır.[166]

ey (1-12),

vay (33-3),

aman (2-37),

aa (18-8).

3.5.1.2 Seslenme Edatları:

Bunlar hitap edatlarıdır. Ünlemler gibi heyecan, tabiat sesi şeklinde bir hal bildirmezler. Herhangi bir anlam ifade etmezler. Bir tek, hitap, seslenme araçlarıdır.[167]

Yörede tespit edilen örnekleri şöyledir.

moru ōlum (19-3),

mari[168] (12-2)

aba 825-12),

abe (9-35),

ba (5-4),

be gülüm (27-7),

---

[166] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.425.
[167] Muharrem Ergin, a. g. e., s.350.
[168] Aynı kullanıma Gümülcine yöresi ağızlarında da rastlanmıştır. Bk: Muharrem Özden, *Batı Trakya Gümülcine Ağız İncelemesi,* Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016, s. 144.

be canım (31-3),

yá (24-3).

3.5.1.3 Sorma Edatları:

Bunlar soru sormak için kullanılan edatlardır. Sayıları oldukça azdır.[169]

ani kalkılōru ayakça [170] (40-87), neçi almadın ba (40-97).

3.5.1.4 Gösterme Edatları:

Birini, bir şeyi göstermek için kullanılan edatlardır.[171]

te bȭle işlēle < işte böyle işlerle (40-7),

te işte (9-20),

te bu Bulgarlar < işte bu Bulgarlar (12-21),

to bununla < işte bununla (26-2).

3.5.1.5 Cevap Edatları:

Kabul veya ret ifade eden edatlardır.[172]

ya çoḳ islá < evet çok iyi (27-5),

ya (33-8),

tamam (40-21),

pek islá < pek iyi (24-4).

---

[169] Muharrem Ergin, a. g. e**.,** s.350.
[170] Aynı edat için bk. Nevzat Özkan, age., s.185.
[171] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.426.
[172] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.426.

3.5.2 Bağlama Edatları:

Kelimelerden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında irtibat kuran edatlardır.[173] Bu edatlar;

1. Cümle başı edatları,
2. Denkleştirme- karşılaştırma edatları,
3. Sıralama edatları,
4. Sona gelen edatlar olmak üzere beş gruptan oluşmaktadır.

3.5.2.1 Cümle Başı Edatları:

zatı < zaten (13-15),

ama (13-25),

amma < ama (22-6).

açan:

Başında kullanıldığı cümleye *ne zaman, o zaman* anlamlarını katan bu edat, cümleyi önündeki veya ardındaki cümleye bağlayabilir. Bugünkü Türkiye Türkçesinde pek yaygın kullanılmasa da Anadolu ağızlarında, tarihi ve yaşayan şivelerde yaygın olarak kullanılır.[174]

açan hatırlamōm < maalesef hatırlamıyorum (35-12).

bēki < belki (20-11),

eger < eğer (35-17),

yāni < yani (10-21),

---

[173] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.426.
[174] Nevzat Özkan, age., s.183. bu edat için ayrıca bk. Mefküre Riza Mollova, *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2003.

bir de (39-2), bi de < bir de (40-82),

çünkü (1-2), çünküm (23-5),

sadem < sadece (38-3), sade < sadece (11-4),

eraldä < herhalde (5-64).

onştan, `onuştan:

Başında kullanıldığı cümleyi bir sonuç ve açıklama cümlesi haline getiren bir edattır. İki cümle arasında sebep-sonuç ilişkisi kurar. Bu bağlacın ortaya çıkışı, *o* zamiri + kaynaştırma için kullanılan zamir *n'si + uş < uç + tan* uzaklaşma hali eki şeklinde olduğu düşünülür. Tarihi Türkiye Türkçesinde sebep, vesile anlamında kullanılmıştır. [175]

bizi burī onştan getīdilē < bizi buraya o nedenle getirdiler (3-1), `onuştan ordan bī şē alınmak ī dīl dēlär < o nedenle oradan bir şey almak iyi değil derler (5-53).

be canım (7-4),

meslá < mesela (9-6).

3.5.2.2 Denkleştirme - Karşılaştırma Edatları:

Birbirine denk olan, birbirinin yerini tutabilecek olan iki unsuru birbirine bağlayan ve birbiriyle karşılaştıran edatlara denir. [176]

bayrak **ya da** donluk basma (4-3),

durjak **ya da** gelcek (6-4),

yōsa < yoksa (36-4),

em de < hem de (38-10),

ne … ne < ne bi dua bileyz ne okumā bileyz (ne bir dua biliyoruz ne de okumayı biliyoruz) (13-39).

---

[175] Nevzat Özkan, age., s.187.
[176] Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

3.5.2.3 Sıralama Edatları:

Arka arkaya gelen unsurları, kelimeleri ve kelime gruplarını ayrıca cümleleri birbirine bağlayan edatlardır ve *virgül* yerine kullanılırlar.[177]

ailelerle gelinlēle < aileler ve gelinler ile (9-21), karıylan Rasim Aġa < karı ile Rasim Ağa (40-39).

3.5.2.4 Sona Gelen Edatlar:

Kelime ve kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara, kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan edatlardır.[178]

çanta **bilem** yoḳ < çanta bile yok (1-2),

ta çok **bile** < daha çok bile (3-6),

atırlamōm **bile** ala < hatırlamıyorum bile hala (4-16),

adı **da** çirkin (5-58),

ḳarı **da** vāmış (5-64),

bi**de** būdan < bir de buradan (6-2),

a evvellä yāyardı < ya evelden yağardı (6-11),

çocuḳ**sa** < çocuk ise (6-28).

3.5.3. Son Çekim Edatları:

Bu edatlar işletme eki vazifesi gören edatlar olup, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yapmaktadırlar. Bu edatlar beraber bulundukları isim

[177] Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.
[178] Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 426.

unsurunun sonuna gelir ve onunla birlikte edat grubu olarak adlandırılan kelime gruplarını oluştururlar.[179]

başka (9-14),

kadā < kadar (10-17),

gibi (12-15),

için (11-10),

eraldä < herhalde (5-64),

dōru gidärkän < doğru giderken (5-61),

büyüklēne karşı < büyüklerine karşı (34-9),

ikiden beri (34-12),

bazıkere (36-9),

onştan < onun için (3-1),

biläm < bile (1-2).

bandeyle < bando ile (12-16).

1.5. FİİLLER

Şekil bilgisinin addan sonra gelen en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözcüklerdir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut veya soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları belirlemektedirler.[180]

[179] Tuncer Gülensoy, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 427.
[180] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.527.

3.6.1. Fiil Çekimlerinde Kullanılan Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri çekimli fillerde hareketi yapan veya oluşu ifade eden şahsı belirten eklerdir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli hale girerek kullanış sahasına çıkarken önce şekil ve zaman eklerini alırlar. Bu ekler ise, yalnız tek çekimde, bir kipte aynı zamanda şahıs da ifade eden eklerdir. Diğer bütün çekimlerde ve kiplerde ise şahsı belirtmek için şekil ve zaman eklerinden sonra şahıs eklerinin getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir. Bir çekimde, bir kipte aynı zamanda şahıs ifade eden şekil ekleri de dahil edilirse Türkçede üç tip şahıs eki olduğu görülür. [181]

3.6.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bu ekler şahıs zamirli kökenli olup bugün, görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde, yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek, gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir.[182]

1. Teklik: -m

annadacām < anlatacağım (3-2).

2. Teklik: -sın, -sun

koyäsin < koyuyorsun (5-47)

kesōsun < kesiyorsun (2-35)

[181] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003, s.283.
[182] Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi,* Bayrak Yayınları, İstanbul, 2003, s.283

3. Teklik: şahıs: ø

gelmiş (3-13)

edōr < ediyor (3-28).

1.Çokluk: -iz, -is

bilemēyiz < bilemiyoruz (3-1),
sereriz (5-28),
gideyēris < gidiyoruz (13-22).

2 .Çokluk -siniz, -sunuz

istēysiniz < istiyorsunuz (15-1)
gülōsunuz < gülüyorsunuz (36-6)
bilēysiniz < biliyorsunuz (13-17)

3.Çokluk -ler, -lar, -lā[183], -lē

yapmıyēler < yapmıyorlar (15-17),
salındırāmēlē < salındıramıyorlar (16-18),
çalışēlar < çalışıyorlar (18-4),
sallanırlā < sallanırlar (20-3).

3.6.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Bu ekler aslında birer iyelik eki iken, zamanla fiil çekimlerinde şahıs gösteren ekler olarak da kullanılmaktadır.[184]

Görülen geçmiş zaman ve şart kipleri çekiminde kullanılır:

[183] Aynı ek, Edirne İli ağızlarında da saptanmıştır. Bk. Emin Kalay, age., s.84.
[184] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.572.

1. **Teklik: -m**

oḳudum (20-8)

olsam (3-15)

2. **Teklik : -n**

gelirsen (9-5),

ānadın < anladın (15-1).

3. **Teklik: şahıs: ø**

geldi (15-4),

yaptı (16-25).

1. **Çokluk -k,-ḳ**

ḳaldık (15-1),

aldık (14-6),

bulsak < bulursak (37-4).

2. **Çokluk: -niz**

gittiniz (40-27).

3. **Çokluk: -ler, -lar, -lā**

ettiler (1-4),

boyadılā < boyadılar (2-31),

koydular (5-4).

3.6.1.3. Emir Kökenli Şahıs Ekleri

Emir kipinde, kip ekleri ile şahıs ekleri iç içedir. Fiil kök ve gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahıs ekini de karşılar. Bu sebeple kip eklerinden sonra ayrıca şahıs eki de gelmez. Bu kipte her şahıs için ayrı bir emir kipi vardır.[185]

1. Teklik:

sōläyem < söyleyeyim (5-6),
gidem < gideyim (6-30).

2.Teklik: şahıs ø

ḳaçma (8-3),
dīverem < diyeyim (24-5).

3.Teklik: -sin, -sun

versin (15-11),
eylesin (23-2),
olsun (24-6).

1. Çokluk:- yelim, -yalım, alım, - elim

götürmeyelim (40-93),
suvayalım (37-8),
deyelim < diyelim (14-12),
konuşalım (3-26).

2. Çokluk: -ın, -in

ayırmayın (5-10),
āydeyin (15-16).

[185] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.572.

3. **Çokluk:-sınlar, -sinler, -sunlar**

sağolsunlar (17-12),

kaçmasınlar (13-20),

yisinler < yesinler (16-9).

3.6.2. FİİLLERDE KİP

Kök ve gövde durumundaki fiilin bildirdiği oluş ve kılışın; konuşan, dinleyen ya da kendisinden söz edilen şahıslar açısından ne biçimde yansıtıldığını gösteren bir anlatım biçimidir.[186]

3.6.2.1.BASİT KİPLER

3.6.2.1.1. Şimdiki Zaman

Bu kip, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve devam ettiğini gösteren ektir. Türkiye Türkçesinde şimdiki zaman "-yor" ve "-mAktA" ekleriyle karşılanır.[187]

Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kipi farklı kullanımlarla karşımıza çıkmıştır. ēr ekinin şimdiki zamanı karşıladığı görülürken (bakıyēriz < bakıyoruz) bunun dışında Kırcaali ağzı özelliklerinin de bazı örneklerde kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca şimdiki zaman ekinde yuvarlaklaşmanın olduğu örnekler oldukça fazladır.

---

[186] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 103.

[187] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.610.

Şimdiki zamanın dilimizde diğer bir kullanımı olan -mekte, -makta ekine metinlerimizde rastlanmamıştır.

Şimdiki zamanın şahıslara göre çekimi şu şekildedir.

1.Teklik:

görō̄rum < görüyorum (28-4),

yazılōrum < yazılıyorum (40-44),

gelī̄ < geliyor (39-4),

sōleyēm < söylüyorum (26-1).

2.Teklik:

bilēsın < biliyorsun (29-3),

batırēsin < batırıyorsun (9-15),

gidōsun < gidiyorsun (35-10).

3.Teklik:

geçē < geçiyor (9-36),

düşē < düşüyor (9-36),

ballāyō < ballıyor (4-18),

alōr < alıyor (4-9).

1.Çokluk:

deyōruz < diyoruz (28-3),

çalışōruz < çalışıyoruz (3-30),

sereriz < seriyoruz (5-28),

kalēriz < kalıyoruz (11-6).

2.Çokluk:

gülōsunuz < gülüyorsunuz (36-6),

bilēysiniz < biliyorsunuz (13-17),

istēysiniz < istiyorsunuz (15-1).

3.Çokluk:

deyōlla < diyorlar (28-20),

dī̇şōlar < değişiyorlar (34-15),

kaçōlar < kaçıyorlar (2-19).

Olumsuzu:

çıkaremēri < çıkaramıyor (19-16),

gidemōlā < gidemiyorlar (4-6).

3.6.2.1.2.Görülen Geçmiş Zaman:

Fiilin karşıladığı oluş ve kılışın geçmişte kişinin görgüsü ve bilgisi altında olup bittiğini anlatan zamandır. Dilimizde bu zamanı *-DI/-DU* ekleri karşılar.[188]

Metinlerde görülen geçmiş zaman dilimizde olduğu gibi aynı eklerle karşılanmıştır:

1.Teklik:

geldim (5-2),
çārmadım < çağırmadım (7-5),
okudum (9-37),
döküldüm (22-1),

[188] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 74.

diktim (22-3),

boūştum < boğuştum (35-18),

güttüm (40-7).

2.Teklik:

dō̄dün < dövdün (5-31),

düzdün (9-4),

anādın < anlatın (6-6).

3.Teklik:

oldu (6-11),

çaḳırdattı (10-17),

tuttu (7-6),

öldü (7-1).

1.Çokluk:

ektik (13-15),

gittik (14-6),

aldık (14-6),

okuduḳ (23-4).

2.Çokluk:

gittiniz (33-1),

gezdiniz (3-9).

3.Çokluk:

dēdilē < derdiler (3-12),

getī̄dilē < getirdiler (3-1),

koydular (5-4),

götürdülē < götürdüler (13-19).

Olumsuzu:

yapmadım (14-2),

salmadı (16-12),

istemedi (15-3).

3.6.2.1.3.Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman:

Fiilin karşıladığı oluş ve kılışı, kişinin başkasından duyduğunu, sonradan gördüğünü veya farkında olmadan işlediğini anlatan, içinde şekil ve zaman kavramı taşıyan kiptir. Dilimizde -mIş/-mUş ekiyle kurulmaktadır.[189] Eski Cuma ve yöresi ağızlarında da bu ek dilimizdekiyle aynı biçimde kullanılmıştır.

1.Teklik:

ķalmışım (18-13),
`ayķırmışım < haykırmışım (19-18).

2.Teklik:

görmemişin (40-11),
işlememişin (40-45).

[189] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 49.

3.Teklik:

olmuş (40-2),

görmüş (40-96),

gelmiş (9-3).

1.Çokluk:

yapmışık (3-17),

2.Çokluk:

`oşgelmişiniz < hoş gelmişsiniz (17-1),

3.Çokluk

etmişlē < etmişler (40-113),

olmuşlā < olmuşlar (2-29),

ölmüşler (2-23).

Olumsuzu:

ḳurumamış (6-3),

getīmemişlē < getirmemişler (10-28).

3.6.2.1.4. Geniş Zaman:

Fiilin sürekli yapıldığını, halen yapılmakta olduğunu veya yapılacağını belirten zaman ve kiptir. Türkçede bu kip -Ar, -(I)r/-(U)r ekleriyle yapılır.[190]

Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında da geniş zaman dilimizdeki eklerle (-ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür) karşılanmıştır. Bunun yanında bazı ağızlarda -r düşmesi sonucunda ünlü uzamaları ile kurulan örnekleri de mevcuttur.

[190] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 69.

1.Teklik:

yi̱rim < yerim (3-15),

ederim (19-24).

2.Teklik

ḳorḳarsın (6-17),

sanırsın (19-18).

3.Teklik:

olur (22-16).

1.Çokluk:

deriz (13-37),

gideriz (34-11),

gideris < gideriz (28-14).

2.Çokluk:

yaparsınız (MDD).

3.Çokluk:

kurūlar < kurarlar (20-3),

durūlā < dururlar (14-8),

yaparlā < yaparlar (14-4).

Olumsuzu:

bilmem (5-61),

pinmez < binmez (12-25),

sünmez < sönmez (33-9).

Geniş zamanın hikayesi:

bellerdim (7-6), ālardım < ağlardım (13-24), derdilē < derdiler (13-10), atardılā < atardılar (13-12), yaşardı (13-29).

Geniş zamanın rivayeti:

baḳarmış (6-29), ekärmişlā̄ < ekerlermiş (5-57), yapırmışlā < yaparlarmış (4-21), şüpälenirmiş < şüphelenirlermiş (6-26).

Geniş zamanın koşulu:

bālarsan < bağlarsan (9-1), sorarsan (26-34), ölürsek (7-3), delēsem < delersem (40-67).

3.6.2.1.5. Gelecek Zaman:

Fiilin belirttiği işin şimdiki zamandan sonraki bir zaman dilimine ait olduğunu gösteren kiptir. Türkçede bir oluş ve kılışın gelecekte kesin olarak gerçekleşeceğini gösteren ek, -ecek, -acak ekidir.[191]

Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında bu kip dilimizde olduğu gibi karşılanır. Bunun yanında gelecek zaman eki, hece kaynaşması ve ses düşmesi gibi birtakım ses olaylarının gerçekleşmesi sonucunda farklı kullanımlarla da karşımıza çıkmıştır. İlaveten birinci teklik şahısta "-m" şahıs eki yerine "-n" eki kullanışına da rastlanılmıştır.

[191] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 67.

1.Teklik:

atacam < atacağım (19-14),

yapacan < yapacağım (25-25),

ḳorkmijam < korkmayacağım (6-17),

gitçäm < gideceğim (6-17),

gidecem < gideceğim (10-16).

2.Teklik:

ḳoycan < koyacaksın (13-23),

napcān < ne yapacaksın (13-32),

çalışacān < çalışacaksın (19-25),

gidecen < gideceksin (13-22),

bakıcan < bakacaksın (35-28).

3.Teklik:

okunmīcek < okunmayacak (20-9),

verecek (31-6),

yıḳaycak < yakıyacak (7-3),

īcek < yiyecek (2-2).

1.Çokluk:

nabācaz < ne yapacağız (20-9),

olacāz < olacağız (2-27),

nābcez < ne yapacağız(6-2),

gerīcez < gereceğiz (38-1),

eylencēz < eğleneceğiz (3-22).

2.Çokluk:

soracānız < soracaksınız (3-21),
gelcēniz < geleceksiniz (13-34).

3.Çokluk:

kesçeklē < kesecekler (40-19),
nāpcaklar < ne yapacaklar (5-4).

3.6.2.1.6. Emir Kipi:

Emir kipi yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır. Bu kalıpta kip ekleri ile şahıs ekleri iç içe girmiştir. Fiil kök veya gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahsı da karşıladığından, kipe ayrıca şahıs ekleri getirilmez. Dolayısıyla, her şahıs için ayrı bir emir eki vardır. Yalnız üçüncü şahıs çokluk çekimi, üçüncü şahıs teklik çekimindeki kip ekine, bir *-lAr* çokluk ekinin getirilmesiyle karşılanır.[192]

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında ses olaylarının meydana getirdiği değişikliklerin dışında emir kipi dilimizdeki şekliyle kullanılmaktadır.

1.Teklik:

olayım (25-3),
yatayım (35-15),
öpeyim (2-17),
gidem (6-31),
anēdeyim < anlatayım (9-14).

[192] Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.666.

2.Teklik:

sō̄leme < söyleme (40-48),

dürtme (40-79).

3.Teklik:

görmesin (2-9),

çalışsın (6-9),

ōsun < olsun (11-10).

1.Çokluk:

konuşalım (3-26),

baḳalım (6-27),

olalım (35-30).

2.Çokluk:

ayırmayın (5-10).

3.Çokluk:

kaçmasınlar (13-20),

yisinler < yesinler (16-9),

sāolsunlā < sağ olsunlar (17-12),

baksınlā < baksınlar (17-13),

okusunnā < okusunlar (MDD).

3.6.2.1.7. Dilek-Şart Kipi:

Birleşik cümlelerde, temel cümledeki oluş ve kılışın gerçekleşmesini şarta veya dileğe bağlayan yardımcı cümle yükleminin kipidir. Bu kip fiil kök veya gövdesine -sa/-se eki getirilerek yapılır.[193]

1.Teklik: -sa/-sä

olsam (3-15),
satsam (40-108),
desäm (34-3).

2.Teklik: -sa/-se

ḳorsan (5-47),
gelīsen < gelirsen (9-5),
bilmessen < bilmezsen (13-41).

3.Teklik: -sa / -se

kālısa < kalırsa (14-12),
kopāsa < koparsa (26-4).

1.Çokluk: -sa /-se

ölūsek < ölürsek (7-3).

2.Çokluk: -sa / -se

olsanız (MDD)
gelseniz (MDD).

[193] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 45.

3.Çokluk: -sa /-se

oḳusalā < okusalar (MDD).

3.6.2.1.8. Gereklilik Kipi:

Belli bir zamana dahil olmayan, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yapılması gerekli olduğunu belirten ve Türkiye Türkçesinde -malı /-meli ekleriyle oluşturulan kiptir.[194]

Eski Cuma ve yöresi ağızlarında gereklilik kipinin Türkiye Türkçesindeki şekliyle kullanımı mevcut değildir. Bu kullanım sadece kalıp ifadelerin kullanıldığı metinlerde karşımıza çıkar. Örneğin; yapmalı (MDD) vb.

Bu genel kullanımının dışında yöre ağzında gereklilik kipinin -malı/-meli ekleri yerine emir ve istek kiplerinde veya mastar haldeki fillerin önüne *"lazım"* sözcüğü getirilerek yapıldığı görülmüştür. Bu kullanımın benzeri Gagavuz Türkçesinde de mevcuttur.[195]

Íāzım ḳonuşmasın (4-12),

Íāzım vésin (4-12),

Íāzım indirsin (4-5),

gitmek Íāzım (28-17),

Íāzım gidīm < gitmeyelim (40-72),

Íāzım çevirsindilē < çevirmeliler (40-76).

Metinlerdeki bu örneklerden hareketle gereklilik kipinin şahıslara göre çekimi şu şekildedir:

Teklik 1. şahıs: Íāzım ḳalayım

Teklik 2. şahıs: Íāzım ḳalasın

---

[194] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 71.
[195] Aynı özellik için bk. Nevzat Özkan, age., s.158.

Teklik 3. şahıs: Íāzım ḳalsın

Çokluk 1. şahıs: Íāzım ḳalalım

Çokluk 2. şahıs: Íāzım ḳalasınız

Çokluk 3. şahıs: Íāzım ḳalsınnar

3.6.2.2.BİRLEŞİK KİPLER

Bildirme ve tasarlama kiplerinin 3. Şahıs teklik çekimi üzerine *i-* ek fiilinin hikâye, rivayet ve şart kiplerinin eklenmesi ile oluşan kiplerdir. Çekimde şahıs ekleri i- ek-fiilinden sonra gelen hikâye, rivayet ve şart eklerine getirilir.[196]

3.6.2.2.1.Hikâye Birleşik Zaman

Fiil kipinin gösterdiği oluş ve kılışın geçmiş zamanda gerçekleştiğini bildiren birleşik çekim türüdür. Asıl fiilin kipleriyle *i-* filinin görülen geçmiş zamanının ya da ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar. Emir kipi dışındaki diğer kiplerin hikâye biçimi vardır.[197]

Yörede hikâye birleşik zamanı ile ilgili şu örnekler tespit edilmiştir:

durīydı < duruyordu (35-22), tartaklādılā < tartaklardılar (35-29), olurdu (36-6), getirīdik < getiriyorduk (36-21), annattırıydı < anlatıyordu (40-4), sōlerdi < söylerdi (40-3), çarpışıcaktı < çarpışacaktı (28-9), gidecēdiḳ < gidecektik (13-25), yapādılā < yaparlardı (13-10).

[196] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 28.
[197] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 80.

1.6.2.2.2. Rivayet Birleşik Zaman:

Bildirme ve tasarlama kiplerine, ek-fiilin duyulan geçmiş zamanın getirilmesiyle oluşturulan birleşik kiptir. Görülen geçmiş zaman ve emir kipinin rivayet birleşik zamanları bulunmamaktadır.[198]

gir̄imiş < giriyormuş (2-23), yapırmışlā < yaparmışlar (4-21), ekärmişlā̄ < ekermişler (5-55), gidärmişlā̄ < gidermişler (6-16), baḳışīlāmış < bakışırlarmış (9-27), geçi̇̄miş < geçirmiş (11-1), yapāmış < yaparmış (18-7), dēlēmiş < delermiş (38-7), oturāmış < oturuyormuş (39-5), bıraḳācāmış < bırakacakmış (40-22).

1.6.2.2.3. Şartlı Birleşik Zaman:

çıkacāsam < çıkacaksam (35-17), delēsem < delersem (40-67), bi̇̄lēselē < biliyorlarsa (36-10), kesēseler < keserseler (40-19), salāsan < salarsan (40-42).

3.7.EK-FİİL

Eski Türkçede er- yardımcı fiilinin er->ir->i- biçiminde ekleşmesinden oluşan, ad soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde de görev alan fiildir. Şahıslara göre çekiminde *+Im /+Um, +sIn/+sun, +Iz/+Uz, +sInIz/+sunuz, +DIrlAr/+dUrlAr* şekillerine girer. Ek-fiilin 3. Şahıs teklik ve çokluk çekiminde eski bir *tur-* yardımcı fiilinin ekleşmesinden oluşan +Dır bildirme eki kullanılmıştır.

Ek-fiilin olumsuzu *değil* kelimesiyle kurulmaktadır. Ek-fiilin hikaye, rivayet, ve şart biçimleri şahıs ekleriyle genişletilmiş *-DI/-Du, -mIş/-mUş, -sA* ekleriyle kurulmaktadır.[199]

---

[198] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 125.
[199] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 5

3.7.1. Ek-Fiilin Hikayesi:

vā-dı < vardı (40-1), düḱanday-dı < dükkanda idi (40-9), çalışḳan-dım < çalışkan idim (1-3), çoban-dı (3-15), ī̇tiyarla-dı < ihtiyarladı (12-36), başka-dı < başkaydı (15-7), kȭden-dik < köydendik (20-4), iş-di < iş idi (29-2), çocū-du < çocuğu idi (40-5).

3.7.2. Ek-Fiilin Rivayeti:

vā-mış < varmış (40-20), astalan-mış < hastalanmış (40-92), ḳasabā-mış < kasabaymış (3-22), bereketi-miş (4-7), orda-mış (9-1), yaşında-mış-ım (37-1), kişimiş (38-7), ocā-mış < hoca imiş (39-6), şȭlemiş < şöyleymiş (40-102).

3.7.3. Ek-Fiilin Şartı:

vā-sa < varsa (3-15), nas-sa < nasılsa (5-27), çocuḳ-sa (6-28), kıs-sa < kızsa (6-28), yazık-san < yazılıysan (31-4), yō-sa < yoksa (36-4), azır-salā < hazırsalar (40-71).

3.7.4. Ek-Fiilin Geniş Zamanı (Şimdiki zamanı):

gibi-y-im (3-14), asta-y-ım < hastayım (12-2), tek başımayım (25-2), emekliyim (28-1).

Ek- fiilin olumsuz şekli:

dōru dil < doğru değil (40-26), evli dī̇lim < evli değilim (25-2).

3.8. SIFAT-FİİLLER

Sıfat fiiller, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir. Bu fiiller bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar.[200]

Türkiye Türkçesinin fiili, zamana bağlı olarak sıfatlaştıran başlıca sıfat fiil ekleri şunlardır: *-dIk/ -dUk, -mIş/ -mUş* geçmiş zaman, *-r* geniş zaman, *-An* geçmişve şimdiki zaman, *-IcI/-UcU* süreklilik, *-AcAk* gelecek zaman, *-mAz* olumsuz geniş zaman.[201]

3.8.1. Geçmiş Zaman Bildiren Sıfat-Filler:

-dıḳ/ -dik, -duḳ/ -dük ekiyle:

al-dık-tan sōra < aldıktan sonra (25-10), gör-dūm < gördüğüm (25-6), de-dīmiz < dediğimiz (5-60).

-mış/miş, -muş/- müş ekiyle:

geçī-miş < geçirmiş (11-1), çekil-miş (13-7), anılmış (28-6).

-ne /-na ekiyle:

attınē < atdığında (19-14), yaptınē < yaptığında (MDD), tuttunā < tuttuğunda (MDD), geldinē (MDD).

---

[200]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.909.
[201] Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 1992, s. 132.

3.8.2. Geniş Zaman Bildiren Sıfat-Filler:

-an /-en ekiyle:

boz-anlar (2-14), kal-an (13-28), ol-anlar (13-40), ol-an (16-18), gelme-yen (4-1).

-maz /-mez ekiyle:

çık-a-maz olmuş (28-18), ola-maz bekledelim < olamaz bekletelim (40-114).

3.8.3. Gelecek Zaman Bildiren Sıfat-Filler:

-acaḳ / -ecek ekiyle:

ḳavuş-acak sırada (2-22), çık-acak sırası (13-16).

3.9.ZARF-FİİLLER

Zarf-fiiller, hareket hali ifade eden fiil şekillerdir. Kişiye ve zamana bağlanamayan soyut bir hareket halini karşılarlar. İsim gibi kullanılmazlar, isim çekim eklerini almazlar. Fiil çekimlerine fiillerin hareket kipleri, sıfat fiillere vasıf yani nesne kipleri, zarf fiilleri de hal kipleri diyebiliriz. Zarf fiiller hareketi şahsa ve zamana bağlamadan bir hal şeklinde olduğu için, hüküm taşıyan bitimli bir hareket değil, hüküm taşıyan çekimli fiil hareketine yardımcı bir hareket ifade eder.[202]

[202] Emin Kalay, *Edirne İli Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1998, s.113.

- ıp/- ip, up/-üp Zarf-Fiil ekiyle:

ufalayıp (2-46), gelip (4-8), dōrayıp < doğrayıp (13-7), varıp (13-4), ḳuşanıp (14-5), yeyip (14-9), bıraḳıp (16-5), gidip (20-12), toplayıp (33-12).

-ḳan /-ken /-ḳa/-ke/ -kä < iken zarf fiil ekiyle:

gidēken < giderken (35-15), yapırken < yaparken (39-3), yatarḳan (3-29), yaptırīḳa < yaptırırken (3-30), okurḳa < okurken (40-87), geçākä < geçerken (6-20).

– alı, -eli Zarf-Fiil ekiyle:

dovalı < doğalı (12-25), kurulalı (28-8), olalı (35-5), öleli (2-24), bileli (4-19), geleli (6-11).

-dına /-dinä,-tına / -tuna, -dunan /-dünen[203] Zarf Fiil ekiyle:

V.G. Guzev Eski Cuma'nın Krepça Köyü ağzı üzerine yaptığı çalışmada bu ekin o yörede kullanıldığını belirtmiştir. Guzev'e göre bu ekler yazı dilimizdeki -diği gibi, -ince ve -dikten eklerinin yerine kullanılmaktadır. Guzev ayrıca, çalışmasında bu ekin -dik ve ile(n) edatlarının birleşmesiyle oluştuğunu da dile getirmektedir.[204]

oturduna < oturunca (5-27), ḳoyduna < koyunca (5-28), ḳorḳuttuna < korkutunca (6-24), gäldinä < gelince (6-31).

-madan/-meden Zarf Fiil ekiyle:

ḳavuş-madan (2-23), indirmeden (4-6).

---

[203] Aynı ek için bk. Hüseyin Dallı, Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 134.

[204] Hüseyin Dallı, Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 135.

-neyn / -nen:

olduneyn (6-12), oldunēn (21-2).

nēsı:

ḳorktunēsı (6-22).

-cēnek[205]:

döndücēnek (18-12), kaldıcānek (18-12).

[205] Bu şekilede kullanılan ve -dığında anlamı veren zarf fiil ekine bölgede sadece bir köyde rastlanılmıştır. (Koca Duvan Köyü)

SONUÇ

Balkan coğrafyasının önemli bir parçası olan Bulgaristan toprakları gerek bugün gerekse geçmişte Türk dünyası ile pek çok açıdan etkileşimde bulunmuştur ve bu etkileşimlerin sonucunda da bugün hala bünyesinde Türk dünyası ile müşterek birçok kültürel öğeyi yaşatmaktadır.

Bugün Bulgaristan'da yaşayan büyük bir Türk azınlığı vardır. Bu azınlık bölgede küçümsenmeyecek bir Türk varlığının göstergesidir.[206] Araştırma bölgemiz olan Eski Cuma ve yöresi de Türk kültür hazinesini hala yaşatan diliyle ve kültürüyle bize incelenecek pek çok malzeme sunan bir bölge olarak karşımıza çıkmıştır. Çalışmamızda Eski Cuma iline bağlı 17 köye gidilerek ağız derlemesi yapılmış, sesli ve görüntülü video kayıtları incelenerek ağız özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yapılan derlemeler ses ve şekil bilgisi olarak iki başlık altında incelenmiş, buna ilaveten bölge ağzının miras olarak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla yerel kullanımlar saptanarak sözlük bölümü oluşturulmuş, bölgenin yerel söz varlığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Yerel nitelikteki sözcükler alfabetik olarak bölümlere ayrılmış STT' deki karşılıkları ve anlamları verilmiştir.

Bölgede yapılan derlemelerde o bölgede doğup büyümüş ve ağız özelliğini kaybetmemiş kişiler tercih edilmiştir. Yaptığımız derlemelerin incelenmesi neticesinde "Yerli ağız" olarak adlandırabileceğimiz bir ağız özelliğinin olduğu tespit edilmiştir. Buna ilaveten bölgede "Kırcaali ağzı" olarak adlandırılan bölgeye yakın geçmişte göç etmiş kişiler tarafından konuşulan bir ağzın varlığı da mevcuttur. Bu ağzı yerli ağızdan ayırırken Kırcaali ağzı ile ilgili yapılan bir çalışma kaynak olarak takip edilmiştir. (bk. Kaynakça)

Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında yaptığımız incelemeler neticesinde bölge ağzında ses ve şekil bilgisi açısından şu özellikleri tespit ettik:

---

[206] Daha geniş bilgi için bk. Bilal ŞİMŞİR, *Bulgaristan Türkleri (1878-2008),* Bilgi Yayınevi, Ankara 2012, s. 17.

SES BİLGİSİ

1. Eski Cuma İli ve Yöresi ağızlarında STT' den farklı tespit ettiğimiz ünlüler şunlardır: **a̋, ä, á, ā, ē, ū, ű, ī, í, ĭ, ō, ő, ī.**
2. a̋ sesinin yörede belirli bölgelere özgü bir şekilde kullanıldığı görülmüştür: geça̋kä < geçerken (6-20), evlenēla̋ < evleniyorlar (6-37).
3. Yöre ağzındaki ünlülerde uzama hadisesi derleme yapılan her bölgede oldukça yaygındır. Bu hadise hem kelime kökünde hem de kelimelere eklenen eklerde mevcuttur. Bunun yanında ünlü uzamasının çoğunlukla ses ya da hece düşmesi hadisesi sonucunda gerçekleştiği görülmüştür. ōle < öyle (34-10), giyēdik < giyerdik (36-7), mezarlī < mezarlığı (5-52), dìl < değil (17-11).
4. Yörede Arapça ve Farsça kelimelerin kullanılmasına dayanan bazı durumlarda ünlü uzaması örneklerine de rastlanılmıştır. rūya < rüya (2-1), māni < mani (24-2). Ayrıca vurgu ve tonlamaya bağlı olarak ünlülerin uzadığı durumlarda saptanmıştır: `ālemin < alemin (37-1), `āydi < haydi (40-72).
5. Yöre ağızlarında herhangi bir ses hadisesine bağlı olmaksızın STT' deki ünlülerin uzun şekillerinin kullanıldığı görülmüştür. cumāda < cumada (22-2), bāzıları < bazıları (25-3), zamānında < zamanında (9-18).
6. Yöremizde uzun ünlülerin yaygın kullanımın aksine kısa ünlüler nadiren karşımıza çıkmıştır. acík < azcık (4-18), kilísä < kilise (5-65).
7. Kalınlık incelik uyumu bakımından bölge ağzında- ken zarf fiil eki, aitlik olan -ki eklerinde genellikle uyuma gidildiği görülmüştür: yaparḳan < yaparken (39-3), yuḳarḳı < yukarıdaki (25-20). Fakat zaman zaman şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve emir kipinde uyumun bozulduğu durumlar da vardır. sokēz < sokuyoruz (6-2), bakērim < bakıyorum (15-12). Bunların yanında yörede çeşitli nedenlere bağlı olarak kelime gövdelerinde uyumun bozulduğu görülmüştür. kirez < kiraz (11-9), cümertesi < cumartesi (5-30).

8. Düzlük yuvarlaklık uyumuna bakıldığında çoğunlukla düzleşme eğiliminin olduğu örneklerle karşılaşılmıştır. yāmır < yağmur (20-5), çamır < çamur (25-18), yavrım < yavrum (36-3).
9. Eski Cuma ve Yöresi ağızlarında STT' den farklı dört ünsüzün varlığı tespit edilmiştir. Bunlar, **ġ, ķ, ḱ, ſ** ünsüzleridir.
10. Bölgedeki ağızlarda çeşitli ses hadiseleri sonucunda birçok ünsüz değişmesi meydana gelmiştir. Bu değişmeler STT' deki ağızlarla benzerlik göstermesinin yanında bölgeye has kullanımlarla da karşımıza çıkmıştır. Bölgede en çok karşılaştığımız ses olayı ses düşmesidir. Bu hadisenin sonucunda da ünlü uzamaları meydana gelmiştir. çīt < çift (16-6), ōlen < öğlen (19-16), yāmır < yağmur (20-5), bālık < bağlık (40-109).
11. Ünsüz düşmesi hadisenin yanında ünsüz türemesi hadisesine de derlemelerin çoğunda rastlanılmıştır. yüzüm < üzüm (6-3), çeşint < çeşit (37-9), bilem < bile (1-2
12. Yörede Kırcaali ağız özelliklerinin hakim olduğu yerler olduğunu daha öncede belirtmiştik. Bu ağız özelliği g/ġ < k/ķ değişimi olan sözcüklerde karşımıza çıkmıştır: ġardaşım < kardeşim (33-2), ġazamēyim < kazamıyorum (33-14).
13. Benzeşme hadisesine sıkça rastladığımız bölgede en sık karşımıza çıkan hadisenin -nn/-nl benzeşmesi olduğu görülmüştür. onnā < onlar (32-3), annadabilirim < anlatabilirim (34-5), bostannıķ < bostanlık (5-55).

ŞEKİL BİLGİSİ

1. Eski Cuma ili ve yöresi ağızlarında çokluk ekinin birbirinden farklı şekillerde (**-lar / -ler /-lär /-lā /-lā̈ /-lē /-nā /-nar/)** kullanıldığı görülmüştür: taşlā < taşlar (5-52), peçelā̈ < peçeler (5-35), onnā < onlar (5-53), zemannar < zamanlar (35-18). Çokluk ekinin bu kullanımlarının dışında yörede bir köyde (Aşağı Kapdağ Köyü) -gıl/-gil akrabalık eki yerine -ıl/-il şeklinde kullanıldığı da tespit edilmiştir. kayınçamīl < kayınçomlar (22-4).
2. Vasıta hali ekinin STT' den farklı olarak -lan/-län/-len /-nan/-nen ekleriyle karşılandığı örnekler de mevcuttur: ellän günlän < el ile gün ile (4-21), arabasınnan < arabası ile (22-17).
3. Yönelme hali eki ekli kullanımlarının dışında eksiz olarak da kullanılmıştır: burī < buraya (3-23), orey < oraya (10-14).
4. Bölgede zaman zarfı olarak; bıldır (20-16), gariki < artık "kayrı" (3-27), kalan "artık" (13-28) gibi kelimeler kullanılmıştır. Bu kullanımlardan hariç bir köyde -dIğI zarf fiil ekinin yerine -canek/ -cenek şeklinde bir kullanımın olduğu tespit edilmiştir: döndücēnek < döndüğünde (18-12). Ayrıca bölge ağızlarında Kuzey Doğu Bulgaristan ağızlarında yer alan -dına /-dinä, -tına / -tuna, -dunan /-dünen zarf fiil eklerinin de kullanıldığı örnekler vardır. Bunun yanında -nēsı ekinin de zarf fiil eki olarak kullanıldığı saptanmıştır: ḳorktunēsı < korkunca (6-22).
5. Yöre ağzına özgü edatlar şu şekildedir: moru, gülüm, zatı, aba. Bu edatlara ilaveten bölgede "açan" ve "onştan" edatları da kullanılmaktadır.
6. Doğu Trakya ağızlarında karşılaştırma eki olan ve "daha çok" anlamı taşıyan arkaik +rak ekinin kullanıldığı bir örnek tespit edilmiştir: ufaracık < ufak-rak-cık (33-11).
7. STT' de -yor ve -makta/-mekte ekleriyle oluşturulan şimdiki zaman kipi yöremiz ağızlarında sadece -yor ekinin değişik kullanımlarıyla ifade edilmiş, -mekte/-makta ekine yapılan derlemelerde rastlanmamıştır. -yor ekinin de ünsüz düşmesi ve buna bağlı olarak gelişen ünlü uzaması hadiseleriyle kullanıldığı örnekler boldur. Ayrıca -ē, -ēr, -ēri eklerinin

şimdiki zamanı karşılayacak şekilde kullanıldığı görülmüştür, bu eklerin Kırcaali ağzında -ōr, -ō, -ōru şeklindeyken yöredeki bazı köylerde bu şekilde düzleşme eğilimde olmaları dikkat çekmiştir. kalēriz < kalıyoruz (11-6), batırēsin < batırıyorsun (9-15). Bu kullanımlarının dışında şimdiki zaman çoğunlukla yuvarlak biçimiyle ağızlarda varlığını sürdürmektedir: gülōsunuz < gülüyorsunuz (36-6), kaçōlar < kaçıyorlar (2-19), alōr < alıyor (4-9).

8. Gelecek zaman kipinin STT' deki eklerle karşılanmasının yanında ses düşmesi sebebiyle farklı şekillerde de kullanıldığı görülmüştür: çalışacān < çalışacaksın (19-25), olacāz < olacağız (2-27), ḳorkmijam < korkmayacağım (6-17), gitçäm < gideceğim (6-17). Bunun dışında yörede birinci teklik şahısta "-m" şahıs eki yerine "-n" eki kullanışına da rastlanılmıştır: yapacan < yapacağım (25-25).

9. Gereklilik kipinin STT' deki genel kullanımıyla yöre ağzında yer almadığı görülmüştür. STT' deki -malı, -meli eki yerine yörede "*lazım"* sözcüğü kullanılmaktadır: Íāzım vésin (4-12), Íāzım gidi̱m < gitmeyelim (40-72).

Sonuç itibariyle Bulgaristan'ın Eski Cuma İli ve Yöresinde yaşayan Türklerin ağız incelemesi yapılmış ve yukarıdaki özellikler saptanarak, Türkiye Türkçesi ve Balkan Türk Ağızları araştırmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmada sıraladığımız özelliklerin daha çok STT' den ayrılan noktaları verilmeye çalışılmıştır. Fakat günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin ve kitle iletişim araçlarının artması sebebiyle bölgelerde konuşulan ağızların daha çok STT' ne benzemeye başladığı tespit edilse de belirli bölgelerde genç nüfusun hala yerli ağzı yaşatmada dirençli oluşunu görmek de bizim açımızdan son derece memnun edici bir durum olmuştur.

4. METİNLER

1

ANLATAN: Mehmet Emin Durmuş, 80 yaşında.

DERLEME YERİ: Krepça Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Eğitim hayatı, askerlik anıları, evlilik, Türkiye göçü

giyimli biz bē yoḳtu giyim mısmıl giyim biĺe yoḳtu. ben ḳalın gumalarla gittim ōĺe ayakkaplarī̇le. fuḳārē çünkü çanta biläm yoḳ, ḳoltūm ‿altımda kitaplarımla ‿ōle. ama çalışḳandım ben. burdan zatī ālálan gittiḳ hepsi altı, burda uç seçildik. razgrad da deyōm ‿a. turḳ pedogojisi oḳudum ben. opaḳaya ōretmen tayin ‿ ettiler ūj-dōrt ‿ay ḳadā ōretmenlik ‿ orda. ondan sōra geldi äskēlik kādı. nisan ‿ ayında. İki sene be canım neçi ōle ġeldi o. seneler şēdōr. elli seḳizin ‿aprilinde pedogojiyi bitídiḳten sōra evlendik. üç ḳız var. beni ḳaçī̇cek deye o ḳaçtı. ben eĺi yaşımda ōdum emekli vā makinalarım benim. ōle şēler. ēr şeyden‿ annarım ‿aşā yuḳarı. bu bināyí ben yaptım. ḳardaşımınkíyi ben. usta başı hep birde. türkiye'ya ġittiḳ resimnē orda kaldı. giderkēde şōförün ḳabinasında bütün dökümanlar ‿ orda. çantayı unutmuşum ‿ orda ben. vē şunu vē bunu. yoḳ iç bī̇şē yoḳ. dōrudūcāz biz ‿ onu dedilē. ben ‿ emeklimi bırādım bırda. emeklim vāken gittim. azır parayı bırādıḳ. ḳādeşime ey göz ḳulaḳ ol te ōle bırādıḳ. bālí bīrādıḳ. eşek vādı. geldikten sōra ēy dedi eşek durōr ‿ amma dedi nafile yoḳ dedi salōm ‿onu, gezdiremōrum ‿onu dedi.

2

SÖYLEYEN: Nebiye Mehmed, 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Krepça Köyü/ ESKİ CUMA.

DERLENEN: a) Arzu ile Kanber b) Yemek Tarifi c) Adım Çöreği d) Kız İsteme

-a-

rūyasında görō padişā sana deyōru bi alma yollaycām sarı tarafını sen yı̄cen penbe tarafını çıraḳ ı̄cek. birinin ‿olmuş ḳızı birinin çocū. nēse büyōlā paysınōlar ‿isteşmē.

sabahtan çeşmeye vardın mı

elini yüzüne vurdun mu

altın biĺenzı̄n üstünde

arzu ile kanber yazılı

ey ivezirler ivezirler

koç koyunların kuzusu

evlat yüzü görmesin

aramızı bozanlar

yel eser kun savrulur

cihanda başıma vurulur

cennet yüzü görmesin

aramızı bozanlar

kaynar kazan taşmaz mı

yol buracıktan aşmaz mı

eğil öpeyim kız arzum

yol buracıktan ayrılır

ḳapō kızı vurō beygire bi kamçı aydá ḳaçōlar. bubasının ‿ askeri gelirmiş. kanber demiş kurtulamam ben demiş. öldürōm kendimi demiş. ḳaklō bıçā kendine ölōr. arḳadan kız da demiş sen yaşamaycan ben de yaşamayın o da ölōrū tamam ḳavuşacak sırada birinde açāmış penbe gül birinde bi beyas gül ḳavuşacak sırada dıraġa tikeni girīmiş ḳavuşamazmışlar. onnar şindi mezarda ikisi ḳavuşmadan ‿ ölmüşler. beyim beş sene olōr ‿öleli. bī çocumla bī kızım vā. işe gidōlar ‿ ikiside. işte çalışōlar.

-b-

bubam şindi ḳaynatamna bubam binada. bilazer demiş senin çocūn ‿ olursa benim ḳızım ‿olursa sıvata olacāz. iyi ama onun çocū olōr bändä ḳız. ben seni alacām. gidōr gelōr ben seni alacām. te ōle evlendiḳ. çocuḳluḳtan tā. geldilē te bōle bubamda vēdi. onnar zatí ta ben dünyäda yoḳḳa sıvata olmuşlā. düünümüz fukarālıḳ bī yerden bīşey yoḳmuş bī fistan diktilē. boya yoḳ yanaḳlāma sürmē. şeylerden güllēden dudaḳlāmı boyadılā. yanaḳlāmı boyadılā. ḳömürlükten de biraz ḳurım, ḳaş çektilē ta ölē gelin ‿ oldum.

-c-

aaa vā vā nası yapōz. pide deyōz biz yapōz ḳoyōz ḳızannarın şeyini kesōz bittā, ne kesōsun köstēni ne kesōsun köstēni. yidirōz ḳonuya ḳomşuya.

çeşme başı pek ḳalabalıḳ
aman geçilmez
acıdır suları birden içilmez
bana yardan vazgeç dēler
aman geçilmez

acıdır suları birden içilmez

-d-

ḳoç kesōlar. te ölē. yānı yapōlā. doyurōlā davulcuları. tarana da yapōm. ḳarōz ‿onu sütle. soan, cıprıtsa ne Ílazımsa ḳōyoz. ḳurudōz ‿ onu ufalayıp hazır. üc dō̄rd gün ḳurudōz ‿onu. dometiz ḳavurması be canım. soanını dōrayōsun ‿enleri ḳavurōsun. accık ‿un ḳōyōsun ḳavurōsun ‿azır.

3

ANLATAN: Zakir Nebi Hasan, 77 yaşında.

DERLEME YERİ: Krepça Köyü/ ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

şinden sōna bilemeyiz ne olcāmızı. neçi şindi bizi burī onştan getīdilē. ḳısaca annadacām sana. biz küçücükkē çok çillelē çektik. ayaḳlāmıza bastıḳ. şüförlüḳ, tıraḳtorculuḳ. ḳırḳ ‿ iki yaşında gittim tünellere, balkana. berakát vēsin gene. şindi çok şükür ‿ çocuklāmıza yardım ‿etmē çalışīz ‿elimizden geldī kadar. şindi te bu caminin kapusunu açmā çalışōz. imamımız fevat etti, rāmete ḳaldı. beş-altı sene olōr ta çok bile. elimizden geldī kadā tōrī gitmē çalışōz. bizden yana alál ‿ olsun. ḳardaşımın ‿ikincisi rāmete kaldı. berakát vēsin ḳomşulara ta bırda. çok ī komşulāmız vā. gayetlen çoḳ güzel. māle deyōz biz, eski māle. epsi bu kōlü, kōmüz dīl ī dīmecem siz ‿onu görmüştürsünüz. bayā gezdiniz ‿o yanda bı yanda. en birincisi gene insannık bakımından. genclēmiz çoḳu gittilē o yana bı yana gittilē. ayakta durōz başka kōlere bakınca. elimizden geldī kadā yardım etmē çalışōz. şindi ninelēmiz bize ōle dēdilē çalmaycānız, yalan yapmīcānız. er vaḳıt dāma bize ōle şelē öretirdīlē. allā şaşırtmasın şinden sorā ġariki. ikis kızçāzları vā. ep bir de yenden dünyeye gelmiş gibiyim ben. anılarımıs gözellī yok ta şikáyet edemem ‿ isĺā geçirdik. zatí askerde ben kendim aşçīdīm. bana taş olsam taş yīrim. ne vāsa. rāmetli bubamız çobandı. çok merām vādı māllim olīm ama olmadı iş fuḳaralıktan. zeman ‿ ōledi. allā bize yardım ‿ etti yolumuzdan şaşmadıḳ. kendi ḳoyunlāmız vādı. ī barimda yapmışıḳ nēçī yapmışıḳ

temiz avada gezdik, süt ī̇dik, pī̇nirini ī̇dik. eskicesine mayalā yoktu. ödünden maya olurdu. baklak vādı. āṅġısını annādasın yá. kırda yatādıK gelmezdik. sōra yāmır ‿ olsun bī̇şē yok. tō̄le. bī̇ kaç ḳuvanımız vā te bırda. onlāla bō̄ün biras eylencēz. çocuklāmız vā kalanını verōz vāsa alıcı. ona buna satmā çalışō̄sun. ī̇san yaşamış bırda. ḳasabāmış. ep ō̄le yapmā çalıştık. siz soracānız bizde söylecēz. akına ana dili bu. ōnştanda ilkin ana dilini ō̄redesin. çok şükür burī̇ kadar geldik. bundan sōra ġariki allā ne yazdīsa āneden nası çıkacak nası ū̄redicen. kimisi ayırlı evlet kimisi sarfoş. biz çok kere ekmek ī̇dik misir unundan. ot yidik bilō̄sun allaīn ‿otu. tövbe yarabbim dī̇l isĺá konuşalım köpē at köpek yī̇mecek. bizim bī̇ komşumuz vā aşāda onu da kattı ama o katılmō bize. çalışō̄ru urçukta. bizi ġariki canımız istemō̄ru. istesende görō̄mosun. o gene yardım edō̄r. şindi en isĺ́ası. burī̇ indim ineli arılāla boūşō̄m. bana o kadar ī̇ gelō̄ru o kadā eylenceli. avşamın yatarḳan kaynadırın onu bī̇ kaşık bal içine içērin ‿onu. kendimize bakmā çalışō̄ruz. şindi bu camiyi yaptırī̇ka ben gene yedi sekiz yaşlānda onun ‿ üstünde oynādıḳ çocuḳka. ep birde cami öldü. nēçi bu kō̄ o zaman küçük kō̄. bu kō̄e gelme insannar ‿epsi o yandan bí yandan gelme. çorbacının birini bālōyalar bī̇ kamyonın ‿arkasına ō̄le sürükleyōlar.

4

ANLATAN: Aysel Ömerov, 42 yaşında.

DERLEME YERİ: Krepça Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Düğün adetleri

düün olōr bu avşam. ama baştan düüne gelmeyende vā. alōlā kendilēni gidōlā düün evine. sadem düün avşamları açōlā. sabāsı düüne toplanōlā. ediye de ḳoyōlā. birisinde bayrak ya da donluḳ basma. toplanırdılā. gene aynısını yapırdílā. yan peşde gene kāve. gelen bütün misāfirlere kāve. suvan ‿ asırdılā āç tepesine. suvan da vādı. āçta. pindiridīlē. güvey Íazım indirsin ‿onu. İndirene para verōlā. erkek tarafından Íazım indirsin ‿onu. onu indirmeden gelinin yanına gidemōlā. biz biĺem gittinen vādı. gelōlā alōlā. onu indirmeden gelinin yanına gidemōlā. tavukla oynayōlā oroz alōlā āneden gelip. ta devām edōlā. çiçek ‿ alırdılā. aşık, misir āne bereketimiş bilmem nemiş. kız tarafından ‿ alōr ‿ onu erkek tarfı gittinen. kız tarafı āzır edōr ‿ onnarı verōlā. onnar ‿ evveltten tā devām edōr. meslá kapıda baştan güveyi inderōlā, kızın bubası güveyi indirōr, ā tāla mı ne verecek ‿ ona orda. ordan girōlā emenisini saklōlā güveyin, orda çıktīna gelin ‿ āzsız olōr. Íazım gelin konuşmasın güvē Íazım ona para vésin. ḳonuşmak ‿ içi. verō para, kalḳō gelin. çıkōlā dışarı. ordan ‿ anātarları alōlā şoförden. adet yerine gelsin deyä. girmezden ‿ önce kapıları da kitleyōlā. bī de ḳapulara para verōsun. ondan sōra geldim mi de geline söz vermē başlayōlā. ān té ölē. ama gelinlē ta ızlı inōrū. ī̇ç atırlamōm bile ala. tāla dedinen gözlēniz ‿ açılō. o zaman

vāmış şindi yoḳ. bittā gelincēzi sokōlā güvēnin evine. ballayōr ḳapıları annaşsınlā deye. gelin girōrū. verōlā eline bal tabānı acík bal gelin ballōyō kapıyı. vā tā. ben kendimi bildim bileli ēp vā bunnar. örencikte bizden bi̇̄ avşam ileri yapōlā. cuma avşamı. cumertesi orda geçōlā dakıdan. sabası düün. sādem örencikte. gelin dakısı vā. şindi ġari ellän günlän di̇̄l e. eskiden ‿ellän günlän yapırmışlā. dört gün düünlē olurdu. bizim abumun gene türkiyadan geldi̇̄ne doḳsanda cuma avşamını dāyrelē. di̇̄ldi ōle davıllāla. ep birde kız dakısı. asīları dışarı çıkarīlā. sādem karılā. gene donlāla. çoḳçası büründük.

5

ANLATAN: Bedriye Çalışkan, 68 yaşında.

DERLEME YERİ: Çerkovna (Meşe) Köyü) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: a) Evlilik, kına gecesi b) Yemek Tarifi c) Köydeki Yerler Üzerine

-a-

şindi kızlā kendileri gelēyi. biz istemeyz. kızla çocuḳ bī de bakmışın biribirini biyendimi. taḳmışlē arkelerine getirēlē. ben ‿ iştédim bī de geldim gelin gelmiş. gittiḳ yenden istediḳ. yannız ‿ anlāşcāz dedilē. dedim bunnar nä yannız ‿ anlaşcak ba kim nāpcaklar bana. ama ī̇ç bi şey yapmadı ī̇sanlā, ḳoydular sofrayı, ekmeḳ yidiḳ annattıḳ, düünü ayarladıḳ. bizim günümüzde ḳara ḳadife giyēdiḳ. õle şēler bilmeyiz biz. şindi gelin çıḳarmayı sõläyem sizä.

anem anem canım ninäm,
südünü emdim ḳane ḳane,
eĺal eylä dönä dönä,
ayırmayın beni anacī̇mdan,

uçurmayın beni yuvacī̇mdan.
evlerimin ‿ önü şimşir,
şimşirin yapregi yeşil,
aḳlını başına devşir,

ayırmayın beni anacī̇mdan,

uçurmayın beni yuvacı̄mdan.

ak baḳırlar susus ḳaldı,
nurjihan’ın ninası ḳıssız ḳaldı,
sevdie’nin ninası ḳıssız ḳaldı,
ayırmayın beni anacı̄mdan,
uçurmayın beni yuvacı̄mdan.

bı̄ de mazı vā bizde. sōleyäm şindi. şindi gelin nası çıḳarēla mazıda. yüzünü örtēlā̄ bı̄ pala, çıḳarēlā̄ ellerni öpēri ḳaynanın. mazıda örtēlā̄ bı̄ bez bōlä, çesçevrä, sōra oturduna pançasına ḳına ḳoyēlā ḳızın. santin atēlā, bālēlā, er nassa ḳınayı ḳoyelā. ḳoyduna, evvälär şindi çı̄zi serēlā̄ içeri. bı̄ gecä serēriz ‿ onu, sōra sabālı̄n mazı olērı. toplēlā te ufak tefek ne vāsa, ē saan, çanaḳ çölmek. eväl ōlä olurdu mazılā. eväl ḳına yoḳtu ḳızım, mum yoḳtu. eväl dūnlerä başlāḳa cümertesi günü keşkek dövülē, öbür ‿ aftaya dūn vā dēlā̄. keşkā̄ dōdünmü, dūnä başlanē dēlā̄. sōra cümertesi günü avşamlı̄n çiiz serilē. pazar günü mazı olē, bütün gün. sōra pazertesi avşamı dūn yapēz. sōra çāşamba avşamı şindi çiçek daḳımı därdik biz ‿ evälläri, o çāşamba avşamı ḳalan gelin tellenē. ḳayna ḳarı oturērı, bütün burda şindi telli gelin, biz bēki on bej yirmi gelin vā peçelā̄ başımızda, bōlä sōlē.

alamadım ‿ altıma niḱāmı,
sürmädim zevki sefayı,
ellär sürsün sefayı,
bän çekeyim cefayı,
bahçelärdä bal ḳabaḳ,

açılır tabaḳ tabaḳ,

sän şekär ol, bän ḳaymaḳ,

iyelim parmaḳ parmaḳ.

töbõlä. biz türkü çārēz, gelin çesçevrä er bī gelinnä oynē. te tõlä uşām.

-b-

ilḳten ‿etini haşlıyēz, ḳavurēz sōra onu. ḳavurdäna koyäsin içine malzemelerini ne ḳorsan. bittā suyunu koyäsin kaynēdesin. kaynēdīne gene yāla un kavurup, katıḳlardıḳ. te õle.

-c-

dedä ḳoru mezarlıḳ, `onuştan ‿ ordan bī şē alınmak ī dīl dēlär. orası mezarlıḳ ‿ ama ne vaḳıtḳını mezarlī olduunu bilän yoḳ. ḳosḳoja taşlā er mezarın başında dikilīdi. goço çıḳattırdı o taşları. kemik falan yoḳ, onnā sādä taşları çıḳarē, mezarı açmē ya. ḳoruyu konuşēm. durē ama taş maş ḳalmadı artıḳ. dedenin günündän ḳalmış. balḳan oldu orası. dedä ḳoru ordan ḳalē. bostannıḳ var. bostan ‿ ekärmişlā orā vaḳtında bizim kövün ‿adı da çirkin ‿ovadan gelē. aşā yuḳarı 1948 yılında deniştirmā ḳāḳtılar kövün ‿ adını, ḳomunis ‿adı ḳoydular. adı nerdän gelēri bilmēm. tafşan tepä tafşan çoḳmuş ‿orda. o tepeyi askerlā yapmaḳ ‿ için şapḳasīla toprаḳ taşımışlar. günekõnä dōru gidärkän. şindi bilmem vā mı. niye oldūnu bilemäm, ama evälden bän õlä bilēm, uşaḳlīmdan. yuḳarı mālä. tā düs. tavşan tepä dedīmiz yerdä durūmuş müslüman ‿ askerlär. bunlar birí birinnä harp yapēlar. nası birī birini māf ‿etsin. şini, bu ḳaçildä yaşayan insanlāda su yoḳ. bī ḳarıyı yollēlā suya. onnēn yanında ḳarı da vāmış eraldä,

ī ama bu askerlär tutelā ḳarıyı. tutelā memesini kesēlär, ḳarı emziklimiş. sütleri akē yerä. sōlettirmek ‿ için, askerlär nerdä. bu at ‿ ordan ḳalērı sü`danḳa, sütleri aḳan.
65 ōle duyduyduḳ. köydä kilísä dä buldular.

6

ANLATAN: Müzekkah Çalışkan Sarısollar, 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Çerkovna (Meşe) Köyü/ ESKİ CUMA.

DERLENEN: a) Bağcılık b) Çiftçilik c) Üç Kız ve Altın Diş Masalı

-a-

bunu te ḳıştan, onuncu aydan soḳtum. böylecene de bȭlä tā çoḳ şedēler. şindi biz nābcez būdan kesjēz bī̇de būdan kesjēz sokēz yere ani şeydī̇nceye kedar ama bȭle daldırısēdin tā gözel. nērden ȭrencem bän. te ḳurumamış yaş. ēr yüzüm olur yannız dalı uzun ‿olcáḳ. Bu da beyazınsından bunun. şindi bu kışın durjak ya da gelcek seneye bu vaḳıtlar kesilirken bunnarı şindi burdan yüzüm gösterebilir. yüzüme gidebilir. anādınmı.

-b-

tarla iç şey ‿etmeyiz. verēz bi ḳaç dönüm tarla vā. yekin ‿ alabilirsin te ȭle vēdiḳ ‿ ona çalışsın. dā çok yeḳin, buyday, mısır, ayçiçek ekiläyi. yağmır ‿oläy. belli olmäy yağmır. şindi te bu kışın çoḳ kar yādı bizim. bȭle ḳar görmedim tā iç. bu ḳış çok yağdı. a evvellä yāyardı çok küçüḳken bän. būrey aşā yoḳarı yedi sene oldu geleli. te öte yanḳı ev kardeşiminki. bıraḳtılā onnarda emekli olduneyn gelirle bureyí yaşamaḳ ‿için temiz ‿āva.

-c-

bir varmış bį yoḳmuş bir adamın ‿üç ḳızı vāmış genä. ālemin çocuḳları vāmış ḳazanmā gidāmişlā̄, onda çocuḳ yoḳmuş, adam didinirmiş. en bū̄k ḳız demiş buba demiş bän gitçäm para ḳazanmā. ḳorḳarsın demiş adam, ayır ḳorkmijam bän demiş. bī̇ dä bēgirleri, atları vāmış. adam alē ḳızına bį ḳat ḳurḳa paltlon. ḳız giyinēri, pinē bēgirä,

àydi ızlanē . ızlanırķa adam demiş, du baķam ķorkmijek mi şindi demiş. bī köprünün ‿ altına sinēri babası. köprüdän geçākä ķorkutmuş onu ķız ķorkmuş, `aydi dönmüş evä gälmiş. şindi ortanca ķız demiş, şindi bän gitçäm demiş. o da giyinēri, o da pinē ata, babası genä köprünün ‿ altına gidēri. orda genä ķorķutmuş şindi bubası. ķorktunēsı o da dönēri evä gelē şindi. en küçük ķız demiş, şindi bı seferi bän gitçäm demiş, baķam ķorķacam mı demiş. sōra ķız giyinē gidēri, geçē köprüdän, ķorķuttuna baba çalmış ķamçıyı āyde gitmiş ķazanmā. en küçük ķız varmış bī köyä, bir āneyä bī çıraķ olmuş. onun da bī ķızçāzı vāmış. ep ķız şüpälenirmiş, bu därmiş çocuķ dīl därmiş. ķız därmiş. pazara gidin baķalım därmiş, boncā mı saldırcek çaķıya mı saldırcek därmiş. ķıssa därmiş boncā saldırī därmiş, çocuķsa çaķıya saldırī därmiş. gidärmişlā pazara o da ep çaķılara baķarmış, ep çocuķ şeyinä baķarmış. andan sōra, därmiş ep çaķılara bakēri. e vaķıt gäldiktän sōra demiş, bän ķāyı gidem demiş. almış ‿ atını gitmiş. bī pıdī vāmış ep sōlärmiş sana bōlä yapacaķlā , şōlä yapacaķlā. vaķıt gäldinä gidem bän demiş. almış parasını gitmiş. sōra vaķıt gäldinä tä gitmiş o. gittiktän sōra. çocuķ şindi urulmuş ‿ ona. annamış ‿ onun ķız ‿ oldīnı. almış ‿ o ķumruları, gitmiş şindi. gittinēsi onnan köyünä, bī gülüşä bī ķumru, bī gülüşä bī ķumru därmiş. ķaça verēsin demiş, bī gülüşä bī ķumru demiş. O da gülmüş. Görüvärmiş ‿ altın dişi vāmış ķızın ‿ āzında. dişi görüvärdiktän sōra, ah bu demiş. bulmuş ‿ onu. ķıza demiş sändin demiş, bizdä çıraķtın. tanışēla sōra annaşēlā bittā evlenēlā.

7

ANLATAN: Mehmet Mehmedov, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Veliçka (Veli Bey Köyü) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

hocalıḳ yapōm bän. anam seksen dokuz yaşında öldü benim. biz ġāri emeḳli. üç kişi ḳaldıḳ camide. onların tabiyetlerini biğenmiyērim. müslümanız sözde. üç kişiyle cuma namazı kılōz. merak ta etmōlar biz ‿ ölūsek ‿ onları kim yıḳaycak. namaz bırakmēyiz ‿ amma. maytap yapōz be canım. askerde baştan kazan yollarını yaptıḳ. iḳḳi sene yaptım. ġeldim çocūm ‿ oldu benim. çārmadım bän türkü bilmōz. bän geçlīmde bellerdim ‿ ema unutkun ‿ astalī tuttu bizi. açḳıları kaybettim geçende aldı benden vermedi bittā bana. istemēyi ġalbā beni camiye gideym.

8

ANLATAN: Hatice Mehmed Şerif, 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Veliçka (Veli Bey Köyü) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, düğün adetleri.

te ōle ḳonūşoz be canım. üç kişi ḳılōlar namaz. yüz elli āne vā yoḳ. tōrdan caminin yanından ben. elli yedide evlendiḳ. bizde tanışmaḳ yoḳ ‿ a iç. bu avşam çıḳacāsan çıḳ. gidecēz tō ḳaçma ḳaçma ōle. bununla evlendiḳ. aşā yoḳarı altmış sene. askere gidēḳen bi kızım vādı benim. ikki sene yaptım. bi avşam düün yaptıḳ. birer ḳalıp sabın birer peşkir birer saan. te ōle. raḳı içmeyērin tütün içmeyērin. çoḳ bilēdin ama şindi bilmeyērin. don hırḳa giyēdiḳ. yapıştırma olādı. bir avşam ḳına türkü çārır o.

9

ANLATAN: Mehmet Emin, 81 yaşında.

DERLEME YERİ: Veliçka (Veli Bey Köyü) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, köy hakkında, nazar duası.

ben giderin sana ama beni aylā bālarsan dedim. şumene gittim ben. o da ordamış. ben zapletim şumenden. ī̆ma gittim ben ‿ em ‿ orda çıḳarttım zapleti. ī̆ma dedi sän şumenden araycān dedi. ī̆ma dedi bu adama da ödeyin dedi āçan bıréyi gelmiş dedi. sōna bittā enver dedim benim ‿ aylık meslesini ne sän düzdün ne onnar düzdü. eger dedi gelī̆sen konferansa ben sana yüz ‿ elli lef ‿ aylā bağlī̆cāz seni dedi. oldu dedim gittik karda sūk bī̆ yanda reistä. parnu yoḳtu. var ama yel meslá vurēyrı ermeyī̆ parnu. ī̆ma gittik sofya'ya nası ĺazımsa. döndük ben devrisi günü gittim ‿ona dedi dō̄t ‿isimḳa dedi. ben tuttum bī̆ araba otus franK gidēke vēdim. bankumanttan ‿alcān parayı dedi. gittim bastırdım sāde yüz elli lef başka yoḳ ḳayrı. bittā gittim sekretara dedile bū̄le bū̄le oldu be canım. aşā yokarı beni dedim yalandırdınız. ne gibi döndü benim dokümentler be canım. ben yüz lef yatırcān ‿ ona onnar bana ödēcek ‿üz elli lef. ben soracān ‿ ō̄rencen. ēlen ‿ ō̄renir. tō̄le de kaldı. avlu kurusu gibi ḳırdı amma. ismāl beni ayḳırdı arabāla. emeklilere de ödēmiş o. burda baştan bu kō̄ beş yerde mezālık vā. başka ne anēdeyim säna. bide tā aşāda vā bi mezālıḳ. mutālıḳta vā mezālıḳ. kocaman bī̆ öyük yapmışlā ammā. yoḳ bizim köyümüzde öyük ‿ em onun ‿ için de vāmış o çoḳ büük o em onun için de vāmış altın para. onu demeḳ mācırlar gelip bulmuş. beş yerde ḳō̄müzde bittā bi veli bey burĕy sōra gelmiş o ḳurey burda camiyi. onun zamānında bulgarlā yapmış. balkan ‿ `arbi evropa arbi dünya arbi karışmış

bulgaristan. te burda iki sene evvelsi türḳiyadan geldilä yapıyällá onu. te işte onun namını taşıyō bu kō̄. çocuḳlarım vā biri susurlukta biri bursa da biri kanada da. yazın geliyurlā. ani baştan bilēsin ‿ ailelerle gelinlēle pek ‿ us dī̄ldi. ben ‿ onlarla gitmēycem türkiyaya dedi. yuguslavyaya yolladıḳ paşportları bittā ordan geldi beş ayda. aġamın vā çocūnla ḳızı onnarda ikişer ‿ uşaḳ. on yedi paşport. aġamın güvēsi te o karşıḳi evde. gelinlerin anaları orda. biz ḳaldık ḳoca ḳarıyla. te borda evimiz vādı bizim i ama amıcama vēdiler bizim evlē yoḳarda. bu arada üçyüzelli nüfus vār kū̄müzde çoḳu türkiyada ne deyim be canım. çoḳu saḳlı gitti. te orda vā bi komşu iki uşā vādı onun. ey ama gümrükçülē ararlāmış baḳışīlāmış ablasınla uşān biri būlērim ō̄lerim. bizim ḳū̄ çoḳ temiz. yoḳ ne bulġar ne çingene. aşā yokārı. kocaduvanda yaptım asḳerlik. doḳuz ay orda yaptıḳ. baraş yaptıḳ ‿ orada. Yirmi iki ay yaptıḳ. tā ilerden ‿ onnar yaptılā otus, otus iki ay üçer sene. sonra bizi bittā çevirdilē yirmi ikki aya. kızım vā elli sekiz dūmlu, biri altmış dūmlu. yavuḳlı mavuḳlı yoḳtu anamla bubam istedilē. paraylan başlıḳ parası batıdılā onu artıḳ yoḳ. bende bilmēym ‿ onu. urulāmış. köstebek ilaçlādı o zamanlā. köstebēn sā bacanlān. ilaçlādı yaşlı insannar. çoḳçası oḳumaK geçēdi. nazara oḳūduḳ. ben nazara ḳanērim bá. bir adámın yanı başında işlēmiş çōcun biri abe demiş sän demiş sā yāya batırī gibi batırēsin bu ḳürē demiş bá tuz ateyz gölden tuz temizleyz ya aradan geçē on daḳḳa tramp düşē çocuḳ. bi de getidilē onu ḳoltukla oḳu beni dedi oḳudum nazar ‿ onu çocuḳ kustu ḳalktı gitti.

10

ANLATAN: Kadir İbrahimov, 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Makariopolsko (Nasçıköy) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: a)Askerlik b) Ad Değişimi- Türkiye Göçü c) Sohbet

-a-

şindi çoḳ ‿eski bi kō burası. bin sekkiz yüz seneden bī çeşmemiz vā. kö dolayında tālalar türk adınlan. nasçı kō demeḳ vāmış bī nasçı. bu koca yusuf vā ya pēlvan, küçükken gelēri burda çıraḳlıḳ yapē. nasçı kōde vāmış. baḳ dedim ‿ amıca sen burda yanlışlıḳ yapmışın. bizim ḳōde altmış ‿ āne vā türk. sofya da yaptım. altmış dōt altmış bej. epicīmiz türk. başḳan geldi bana dedi borda bir yarış yapılcaḳ dedi. türkü sōlemeḳ. gurup ‿ olcaḳ dedi. tamam dediḳ. sōra anlaşmışlā. ḳārsı geldi bir buçuḳ ‿ ay ōretti. sōra onlar gelīler. türkçe serbes konuşurduḳ. bu adamlar ‿ ayriyetten bu vazifeyi kullanırdılar. işçi asḳer derdiler bize günde sekiz saat çalışēsin. biz bōle şē yaptıḳ.

-b-

bulgarca sana zorlan konuşturēmi deyi. gelirī geçerī sana sorerī. altmış sekiz yetmiş sekiz başladılar yapmā. bī afta gitmediḳ çalışmā. diyer yarın sabā gene gelcen deyēri. gidēsin kapısında diḳīlēsin. bıraḳacam ben bu işi bé canım adımı beyenmeyārim. ayḳırdılā bana. orey gittim bi ay kadā çalıştım. bıraḳtım. çārdılar beni askere. beni ḳoydular ‿ ustabaşı. orda bir türk ailesinlen durmuşlar. adam demiş te bavulları azır ettim gidecem türkiyāya. at dīşīminde topladılar bizi. en büyüḳ geldi konuştu şindiḳ. yarım sāt kadā çene çaḳırdattı. ḳonuştu. çıḳtıḳ biz ne dedi bá general dedi. bu insannar

çoḳ aḳlı demiş. sorā geldi seḳsen doḳuzda gittiḳ türkiyaya. serbes türkçe konuşēsin ama nasıl ḳonuşēsin. caminin ocāsı yoḳ. ben ilgilenērim. baḳımı ben. dinden aberim yoḳ. bayramdan bayrama dolēri. kadir ābey dedi ne värem sana dedi. yāni deycēm iç bir santim vermediler bize. doḳsan dortte aldım yardım olsun. aber edin dedi çok ḳā var dedi. kendisi adanadan dedeleri otuz beşte gitme. orda ij başında gene. bulcam bir tıraktöre açt̄ircām.çay bilem içmediler benle. o halıları get̄idi. bilmēym türkçe adlānı onlān. onu ist̄icem ‿ondan. şindi bu adam doḳtur parası da vā. sorācımā onunda meslē vā. oynēyeler bizimlen. vā bitaḳım dā şeylē.

-c-

bağım vā, ḳuşlar muşlar temiz ‿ āva. burda ingenle çekişēyiz, sādem gideysin, bötün gün evde neyabācam be canım. ḳüçük bir tıraḳtur amma dā get̄imemişlē. yedi seḳiz ḳoyun vā. ben doḳsandan sōna beş inek vardı. neçin deycēn. yirmi santin başladı südünü alma. çalışēsin, iflas ‿ettik. bu adamlar batīdilē bizi. bilmeyärin ki.

11

ALATAN: İbrahim Salih, 96 yaşında.

DERLEME YERİ: Makariopolsko (Nasçıköy) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

çeşint ayāt geçi̇̄diḳ. üc devir geçi̇̄miş ‿olērim. topraḳ ‿işlēdiḳ. yemekli olduḳ bittā. te bo̅̄le āyatımızı geçi̇̄diḳ. alamanlar ḳırkta almanyadan gēdiler. ruslāla harp yaptılā. bi şey ne sordulā. ne ettilē. iç karışmadılā. kapitaliz devrinde ḳırk ‿ikide ḳırk dörtte yaptım. onlā uydurdular kendi taktikasına bulgaristanı. sonā nasıl ḳaybeldi. sade işidi̇̄dik bi nasıf nasıf vāmış ‿ onun adını kōmuşlar nasçıko̅̄. çoḳu gitmiş türkiyeye. ḳaldıḳ ‿ otuz āne. azlıḳ ḳaldık. azcıḳ tamam ürēriz bi mācīlıḳ gene azlıḳ ḳalēriz. ayvan ḳoştum maraba ḳoştum. maşinalar çıḳtıḳtan sōna tıraḳtur başladılā işlemē. bizim mera geniş ‿ ōda kenālada, bändä aylak ‿oldūma, bakēm şindilēde āyvanlar kirez ‿ altında toplaşēlē. āç dikmeyi çok faydalı sayēlē. biz başka ayır yapamadıḳ, yeşi̇̄lik ‿ōsun. ayır ‿için ‿ayrat‿ için kurt kuş ḳonsun ‿üstüne.

12

ANLATAN: Hatice Şaban, 87 yaşında.

DERLEME YERİ: Koprets (Güneköy) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

ācetiniz ne moru ōlum. ōle moru oğlum ‿ama ben unuttum ‿a ēpsini. bişey koyērinde onu bulamērin. ācık‿ ācıḳ bāli. otuzdan doğma mari yavrum. astayım bēki ḳurtulemecen bu astalıḳtan. ḳalan ‿allaın işine ḳaldı. namaz ḳılämerin. Bişē yapamem. iki çocūm vā. sünnet olmas mı? davıllālā oldu. yá. geldilē cumadan çalgılar‿ oldu. sāde benim çocuḳ diil ē on çocuḳ toplandılā sünnet‿ ettilē onnarı. davıllā zurneylä oldu. büyük benikilä. biri altmış beş yaşında biri elli sekis yaşında. āyır āyır yasaḳlık yoḳtu. ama sorā çıḳarılä yasaḳlī sen sōra türklere türkçe ḳonuşturmadılā insannara çoḳ ezgiyet‿ ettilē insannār başladılā türkiyeye kaçmā, kimisi ḳaçtı kimisi ḳaldı. ḳapanıverdi yollā bizde gidēdiḳ biz epten grejdeden döndüḳ büyüḳ çocūm gitti bizden ileri onun ‿evi ayrı bizim ‿evlē burda onun aşā ‿mālede büyüḳ çocuḳ gitti onun şindi ḳarının‿ ablası ḳardaşı vādı bizde şindi bir aydan sōra çocuḳ düzdü işlerini yollā kapanıverdi tōrdan döndüḳ biz. bittā geldiḳ burayä yerleştiḳ. ḳalan gitmeḳ yoḳ te bōle işlē. ep bildīmiz gibi yaptıḳ. bulgar yoḳ kōmüzde iç yoḳ. bulgar vādı çille yapādı ama sōra bulgarlar gittilē bordan sōra sāde türḳler ḳaldıḳ. biz kendi bildīmiz gibi yaptıḳ. Düünlēmizi de kendi bildīmiz gibi düünlēdä em bandeyle oldu. çoḳ ḳalabalıḳ toplaşırdıḳ kimse bize bīşey demedi bunnār bordan gittinē. şindi insan bile ḳalmadı burda. en çoḳuda öldü. sayēm dün çocā da deyērim çoḳ insān ‿öldü deyērim. yüz kişi ölmüş‿ep saydım çocā bana deyēri mara nine `iç insan ḳalmadı ya bu kōde deye.

dedim bu insannarın epsi gitmedi yä belçikaya bunnarın çoḳu öldü dedim. boş duräye
20 äneler şindi. te böle borda yaşamä çalışäyz. te bu bulgarlar yetmē başladı̄canna. te bō̄le işlē. düünlēmiz olūdu çoḳḳada çalgılā olūdu. ama güvē daḳı gayetlen de olūdu. `ayriyeten sade tutālādı güvēleri. gelin bu avşam dakıya tutarlā yarın ‿ avşamına güvēyi tutarlā. te ō̄ledi. yä hāştaō̄le. ēr şey vādı. ben şindi televizyede göreym ‿ atın üstündä gelin. türkiyeliler yapēy ‿ onu. bizim borda beygire eşē pinmez gençlē iç.
25 pelvan yoḳ. ic görmedim borda dovalı beri pelvan. da olurdu kadın düünleri ama şindi ḳalan düünlēde para ōmayınca çekti kendini. iki avşam bi düün yapēylä ayde. bitiyär. giyimlē bindallı. bindallı giyēdi gelinnē. onnē sattıḳ iç ḳalmadı. şindi ō̄le uruba yoḳ. te bō̄le işlē. bi̇̄ de baḳıyärin iki tane tabıt getirmişlē. çeşint millet vā sizde. epsici ḳaçtı gittilē bırdan. çoḳ islädi bu insan ‿ ama düştü şindi astali̇̄ndan. ne zamandan beri
30 astalıḳ çeki̇̄. ben ‿ ō̄le çok cangazalık yapmam. bu çoḳ ḳonuşä. o istä ben ep ‿ anlädeym. ḳafamı ne arttırcam seninle deym. bu annedeyr bunun lafı iç bitmeyr. çoḳ aḳıllīdı bu insan ‿ ama o da `aşlak ‿ oldu şindi. astalık düşüyär. çekiş mekiş ‿ iç yapmayle düünlēde. şindi yoḳ ‿ elle günne kendileri kaçē çocuḳlara. biz ‿ altı uşaḳ ninem bubam astalandi̇̄ne aġamlā biz ‿ işe gidēz biz ‿ işe gidēz ne ninemi baktılā ne
35 bubamı. bakmıyälā. ama şindi onnarda i̇̄tiyarladı onnarı da çocüklē bakmäyi̇̄ şindi. dört çocuk iki biz yä tebō̄le işlē.

13

ANLATAN: Selime Ademova, 67 yaşında.

DERLEME YERİ: Tırnovtsa (Turna Ovası) Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: a) Sohbet, yemek tarifi b) Ad değişimi c) Hıdrellez

-a-

iķi ķız biri germenyada biri burda cumada yaşäye ķızınla ķocası yöldü. ķızım şişecamda torunda ķabelde (fabrika) işleyī. ne iş yapacāz biz pensiye aläz ķalan. bişey yapmēz. yatēz ķalkēz yasaķlarda ne vāsa eķēz te ōle. domatidir, salatadır te ōle şēler. onnardan bī şē çıķarēmez biz de emen ķendimize ķada. ġene cumadan varıp ‿ alēz ķurmā. biz burķanlara kurēz ‿ e burda. kışlıķ böber ķurēz, domati, lāna turşusu te ōle. tarana yapēz. biz te ōle sütle ķarēz onu. karabiber mörcimek ‿ otu, maya, çekilmiş ‿acı böber, sōra sivri bibellē vā acı, onnardanda dōrayıp ķoyēz. kırmızı olsun däye. mayaleyz. iki üç günden sōra yeyīsin. çıķarĕym. yaş dolaba ķoyeyz biz te ōle yaş. ēpsi cumada ōle şindi. önceden kōde olurdu gelin duvaķlı bōle peçe meçe derdilē. gece de yapādılā gündüz de. evel ‿ ōledi. ama şindi epsi cumada. yelle günle aldılā beni. görücü usuluyle aldılā. daķı te bōle gece yapardılā. tencere baķır ‿ atardılā. yoķ ‿a fukāreliķ bi tencere atıyēri bi ilān atıyēri, bi ķofa. ediye olaraķ. altmış doķuzda. gelin fistanı vādı beyas ‿ama te ōle şılak. peçe yapıştırma derdilē yapıştırma yapıştırīdılā. alnına yanaklarına yapıştırıdılā. altın şēdirdilē. bana aldıydılā. bi çocuktu zatı. ova da tütün ektik ‿ ep ‿ üc diķar. ep çocuklālā bilé işlediķ. sōra emekliye çıkacak sırası iç tütünleri saymadılā. çoķ ‿az para verdilē. bilmeym siz nası bilēysiniz ‿onnarı. o cumada işledi suvadı binácılıkta. inşātta işledi.

-b-

a ne çille çeḳtik. ḳorktuḳ götürdülē savete. biz dışarı çıkamadıḳ ḳorḳudan. toborda savette. yapmeylá biz ‿ onnarı gördün̄e ḳōrkēz. bunnar bakēylē ḳaçmasınlar. biz gitmediḳ bi yere sabā oldu sāt beşe doğru bütün pulis doldu kövün ‿ içi sardılā dolayı. nereye gidecen tüfeklē ellēnde epicin̄ ‿ ordan bittā ayde savete ērkes. gideyēris paşportları aleyēler bizden adı dištirelē ne ḳoycan adı deyä bulgar adı. svatla ḳoyduk. `astanelēde baḳmıyalá. gideyésın zoru zoruna. o adı söyleyince bütün ‿ ālardım ‿ ama napacan zor gelin̄. tamam gidecēdiḳ pasportları almā iḳi gün ḳaldı op kapandı dedilē ḳaldıḳ. biz ‿ en ‿ evel verdik ‿ ama tō tütünden ‿ ötörü bizi tutukladılā. sōra ne kadā pişman ‿ olduḳ ‿ ama sōra reislelē geldilē gene ama biz gidemediḳ iki de ītiyar vardı. gidemediḳ kalan kapadı yolları. yeltenmediḳ bittā ḳaldıḳ. ne kadā pişman olduḳ. çocuḳ ḳardaşım vardı cumada yaşardı apartımenti vardı ōnnarı çabucacık yolladılā. apartımentleri boşaltsınnā däyi. bulgarlā aldılā bittā. şindı bulgarlā aldılā türḳlerin ‿ apartımentlerini ucuzça aldılā şindı pālı pālı bulgar satēyi türkler ‿ alēyi gene. napcān burda yaşeyēmısın gene lāzım. āyır āyır şindi iç bin̄ problem yoḳ çoḳ raatız şindi donla astaneye gideyz. donlālā āstanede de baḳıyālā ooo sen konuşēsın başıkabaḳ gelcēniz dedilē, evde paltlon giydiḳ ep. gözledelē. yá bayā çille çektiḳ. türkiya olmayadı bize bak nabacādılā.

-c-

ıdırlez deriz biz. bazı seneler güneş müneş oldu. emen īsan ‿ aldatmā. kalan şaşaladıḳ. yaşlā gittinē bīşey atırlámez. bu sabā ne yedīmizi `atırlāmēz. biz burda oḳuduḳ ‿ ama ne bi dua bileyz ne oḳumā bileyz. latince oḳuyez. arapça marapça bilmeyz. türkçe ḳonuşturmazdılā. şindi tōndan biz bulgarca bileyz ‿ ama bu kōde olanlar ‿ o ḳadā

bulgarca bilmeyz. ama astānede ḳaḳalıyálā bilmessen nerde yaşáyesin deyi. şindi dı̄l rābet ‿edeyālá şindi çoḳ bakeyālá. gideyeriz bakeyālá. bereket ‿āni desteḳleyen vā.

14

ANLATAN: Ali İsmailov, 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Tırnovtsa (Turna Ovası) Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Askerlik , düğün adetleri.

yüz yirmi āne vā yoḳ. ahudu işláyelá yirmi otuz kişi. olmā başladınā tā çoḳ ḳalaba olēy. dolaydan geleylē. toplamā. askerlik yapmadım. āyır. āstalıḳ vādı buldulā bändä. tā doğrusu romatis ‿ayaḳlarımda ondan ötürü. doḳturlā ḳabul ‿ etmedi. evde edēdilē evde. atırláyerim bändä evde oldum ‿ama güvē tıraşı yaparlā be canım. cuma akşamı gelini almā gidecē vaḳtı tıraşı yapıp giyinip ḳuşanıp gelini almā. davulla zurnayla. gittik ‿ aldıḳ. ayaḳḳabı saḳladılā. toprak bastı parası aldılā. para alaylar. yemek yemē davet ‿ edeylā ānelere. salmā istemezler kamyonu kōvün sonuna kadā durulā. gençlē bilīsın a acík şenlik olsun deyenı bi ara bulduḳta kamyonu kaçırdılā. yá. şindi yoḳ kalmadı onnar. şindi restorantta yeyip ‿ içēysın. geçende öldü epten. tebōrda avculardadı. biz kariyle ikimiz şindi üçüz lef alemeyz bu sāt. ūc ūc yettireyz. bize bi şey kalmēy. su parası toḳ parası dēke āyde. çocuklā olmassa ācık onnara bereket vēsin deyelim. ikisi de yardım ‿ edeyi. bize kālısa dilenmē çıḳacak ‿īsan. toruna vereylē kopon tō onnarla bize de yardım ‿edeylē.

15

ANLATAN: Hasan Rasim, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Yalımlar Köyü (Ostrest) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet - At Yarışı

e ānadın bakéyim ne istēysiniz ‿anēdeyim size. borda ḳaldık biz ‿on beş ‿āne yoḳ başka ġāri. biz kendimize işleyēriz. ayvanlā vā. ḳoyun, inek, buzā. aġām var, ḳārdaşım var onlar istemedi bōle boḳluk ‿ iş. bu yurt benim, bu yurt benim tōrda karşıda. töbu yasaḳtan te öbür yola çıkēy. türkiyadan çoḳ ī̄san geldi ēp `ayḳırēler ‿ ama gitmedim. yoḳ kime bırakéym. beklerim gelsin zatı. on iki inā̄ var. ḳoyun var e beygir de var. arabalā üç dört araba ama ben aydēyemeyrim ḳayrı gözler görmeyēri. acıḳ rātını bozar‿ acıḳ dī̄l mısmılca. ani gittim askere tā başḳadı. şindi tā başḳa oldu. görevimiz bir balḳanı ayırdıḳ ‿ ikiye. orda işledik. sōra kalktılā bizim ‿ atlarımızı dī̄ştirmē ben ḳaçtım bi yere on beş gün durdum. e ama durēysın durēysın suseyēsın, acıkēsın ‿ ekmek yoḳ, gelēsın sāt ‿ ikide üçte bu yatēyri, ḳorkēyri e ḳorḳunçlu iş. tuttular beni tō̄rda bāladılar kollarmı ama sōra dūruldu iş. ne fayda. berakát versin sōra zaplet geldi. uşaḳlara bakērim hayvan kesērim. belkim dō̄t sāt sācam ama kendim sācam ellettirmem kimseye. sütçü gelir ‿ alır südü aşādan. geldiler ‿ on iki beygir. birer peşḳir birer mendil çocuḳlara çalgılar ‿ilerde uşaklar geride pindi bi ḳız beygire eee tō̄rdan ‿ aşāya meraya kuzu arabada salıverdiler beygiri. kim kısmetse alacak ondan berisi yoḳ. bittā saldılar ötesi berisi yoḳ söyleyin şindi kimde ḳabāt āydeyin şindi. buráyi geldiler yidiler ekmek, içtiler, oynadılar. ēr dü<u>ü</u>nde yapmıyēler kızım kimin vaḳtı var o yapēr.

16

ANLATAN: Binnaz Hasanov, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Yalımlar Köyü (Ostrest) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

bir ōlumla bir ḳızım vā ama torunlarım ‿ üc tane. onnarda evlendi uşaḳları vā. o zamannārı bıraḳtılā te bōle döküldüḳ. ordan geldi feyim aġa bir buçuḳ ay bändä yattı. bırda durdu. çocīm ēr sene gelīyi. bızā keseyler, alıp ‿ etini dādey bırada. bırada durēyler. ēr sene gelē te şindi béki gene. bakıyēriz e televizurlara. ayvan bakēz. bıraḳıp gidēler sen uğraş. nışana penbe kırmızı te ōle. düüne beyas. iki çīt çalgı tuttu çōcā. bi çīt bugālara bi çītte bizim īsanlara. bi manda bovası kesdi onnara kalaba ahbaplar yidiler içtiler. o bıraḳıştı şindi bulgar aldı. ondan da dargın ‿acıḳ istemeyiz ‿ öbür gelinlerimiz ‿islá. barīyi uşaḳlar te neye deyēri uğraşēsınız bi yeni sene de deyēri bi de martta keserim deyēri uşaḳlar geldīne yisinler. ilerki sene gittiḳ germana çōca sünnet yaptılā. yürē dayanmēri. bir ‿ ay ‿ilaçladıḳ uşā. tetrēlē yıḳadıḳ uşā. sünnet yaptılā. orda da dokturlā yapäyr. bu tetreyi ḳāynedēsin küçük tekneye otuttūresin ‿uşā ılıcacıḳ sūla o tetre beyaz yapēyr ‿onu ḳurutturuvērär. orda dōrd ay salmadı bizi. dī kendi çocūm torunum çoḳ ḳulaḳ ‿asēr bize. onun ‿ānesinde durēz. e bu ḳışın gene ayḳırdı mārda kadar. gitmediḳ ‿ama çille çeḳtik. neçin dūkana gidemēyi, benim ayaḳ kaç oldu bak kırvattan ‿inemedim. ārdı ayām. e biz sabāleyin ‿içēz ‿ akşamleyin yatemēyiz sōra. ḳuzu kesēriz te bōle çıḳēriz dāya. bizim şindi uşaḳlar ḳasaba da gidēler. uşaḳlar mekteptän çıḳtınā gelīler. uşaḳlar ‿istemeyi gitmē. burda tā islá. orda uşakları salındıramēlē. telefonda anne nabēsin. çocuḳ ‿ olan ēp beygirlēle. bir ‿aldıḳ ‿

erkek ‿ısırmā saldırdı. ısırcek ‿uşā şindi deyēri gelērim āzırla parayı beygir isteyērim
küçücük. öbürü de kız rubası istēmeyr çocuḳ rubası ēp. ḳafam iç yerinde dīl. ben
gelinlere uzun tellerinlen yaptım on fistan dīştirdim. e biz küçük ‿aldıḳ ‿ onu onüç
yaşında. beygir ḳoşusu yaptıḳ. gündüzden ‿etini götürēz. avşamsı misāfirlerimizde
ḳalaba daḳı bitince. çanaḳ çölmek para verēler. gidēler çıkarēler‿ āstaneden
kamerasınlan çalgıyla getirēler, pare atēz geldinē, bagaç, eski zaman ‿işi losālar varmış
da uşā bīşey olmasın deye. hamaylı var. arabanın ‿ açḳısı yoḳ. yuva yaptı arılā,
çekemēriz ‿onu. ār şindi başladı çıḳmā.

17

ANLATAN: Fatma Hasanov, 74 yaşında.

DERLEME YERİ: Yalımlar Köyü (Ostrest) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet- Yemek Tarifi

adi `oşgelmişiniz. çocuḳ mocuk kimisi germanda kimisi sofya da işlēler. ēpsinde ikişer ‿ ikişer toplamda altı tane. bi̱şey yapmıyērim ben pensiyoner. te bo̱le te aylaḳ ‿ aylaḳ durēz. cāmiye gidēdik ‿ ama bu sene bilmēym bakalım şindi çıḳacēkler mi. mıstafa oca vā bırda. bayramda bayram namazına tutēylē gene insan. te zerdelilēden, eriklēden, üzümden epsinden. nası yapēsin yıḳayēsin ‿ onları doldurēsin burḳana şekeri ḳoyup peçatlāyesin, ḳaynēdēsin. beş ḳaşık şeker ḳoyēsin. epsini yapēriz. onu tebo̱le geçirēriz maşinadan domatiyi ḳoyuldēsin kimisi çuşḳa ḳoyēri kimisi biber ḳoyēri. taranayı kimisi yapēri yūrtla, bo̱le çalēri, ḳaynedēyr suyu. ben karēriz ‿ onu südünle, pi̱nirinle ēpsinlen koyēsin bi̱ çanān ‿ içine ılıdēsin. eridiverēsin ‿onu çoḳ ‿ islá olēri. ne vaḳıta kadā ḳurūsa. önceden başḳadı. fistanları başḳadı şindi. güreş tutēler. küçük çocūm iç di̱l ‿ islá. İllem biricik çıkēri. arabiadan ‿ evlendi o yanda oḳudu çocūm. çoḳ ‿ oḳuyēr çocūm benim ‿ aḳına oca o. e sāolsunlā ‿ işlesinler baḳsınlā kendilerine. biz kendimize bakēz.

18

ANLATAN: Akide, 74 yaşında.

DERLEME YERİ: Kocaduvan Köyü (Golyamo Sokolovo) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Düğün adetleri, Türkiye göçü.

ne yapōm be uşām ‿ītiyāladıḳ ‿ömrümüz geşti bitti. vā bi kızım. çalışē te burda çocuḳ bāçesinde. beyim de ītiyāladıḳ ma yavrum tēziciliḳ yaptıḳ. ikimiz beraber çalıştıḳ ‿ emekli olduḳ ‿ ama neye. bīşey yoḳ. alēz ‿ ama çoḳ ‿az. inek baḳtıḳ bittā pensiyeye çıktıḳ. torunlāmızı oḳuttuḳ. işlēler şindi. şişecamda çalışēlar. ee nişannanırdık. sōra düün yapılırdı ōledi. e konu komşu bırda ōle. fistanladıḳ. beyaz fistanlā. vādı le evel yoḳtu şindiki gibi ma uşām. bī īsan yapādı ḳafa mafa ōle. yapıştırma falan ḳoyādılar evel. şindi yoḳ ‿ ōle şēler. kim gayät vālıklı yapāmış. başḳa kōlerde yapāmışlar ben bırda duymadım. yá. aa gittim ma nası gitmemişim gittiḳ. yapacādıḳ ‿ epsicīni emen te bōle bıraḳıp gitçēdik. Yā o vaḳıt. Kızım ‿ ekmek satādı. Bize bīşey yapmadılā. ḳızım ‿ ekmek satādı. epsicī kalkıvēdik bötün kōlü kalktı. bagaşları topladıḳ ‿ emen. biz zátı gitsekte dōru onnara gitcēdiḳ. sōra damatın ninesi bubası gittilē bizden ‿ ileri onnar dönüvēdilē. döndücēnek bittā bizde oturuştuḳ. büük torunum ‿ orda okudu. ayā kırılıvēcek döndü bittā. ben ‿ ōsüz ḳalmışım ‿ uşām ninem ölüverē ben bī buçuḳ yaşımda ḳalēm. ḳaldıcānek ‿ annem bakē. büvüdē.

19

ANLATAN:Yakup Feyzullah, 99 yaşında.

DERLEME YERİ: Kocaduvan Köyü (Golyamo Sokolovo) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Başından geçen ilginç bir olay.

tö bırda evéli sene oturērim skemlede bi kadınla bi adam ‿ ama ōle giyimli ōle yaḳışıklı şurē geldiler. ojgeldiniz dedim bulgarca ḳonuşēri ‿ama dedim ne acetiniz vā moru ōlum ‿ iç bī şey yoḳ dedilē. seni görmē geldiḳ ‿ i pek ‿ islä. otūdular dūdular çıktılā gittiler. devrisi günü geldiler kūdular ‿ önüme biri yīcek biri yorgan o yorganı örtünērim ne dikiş vā ne bī şey vā yaz günü serin tutuyēri ḳış günü sıcaḳ. çıktılar ‿ ama ḳapı ne açıldı ne örtüldü. açtım ḳapıyı ne ‿ raba ne īsan. otuz sekizinci sene çoḳ ‿ astayım. nenem ‿ ağlayēri ḳalan. iyi ama dedilē yoḳ kalan fayda bundan. bostan var üç dört dekar şōle. içinden de yol geçēri şōle ben kolibanın önünde oturērim. şōle yolca birisi kolibaya karşı geldi de kopar bana bī bostan vē dedi. kopar dedim anġısını istēsen. zátı almēcek ‿ o ōle bī īsan. ‿ordan kalktım a baktım ben ‿ iç ‿ asta dīlim ‿ a. kolibanın ‿ önüne otūdum. be canım ben ‿ astadım a. iç yoḳ bīşey. bir ‿ avşam yattım sabāleyin geldim ‿ eve ben. dōt sene arpte durdum ben. bu german geldi. rus zaif yoḳ. ḳalan rus girdi bulgaristana. gelēri german ḳaçēri kalan. şindi dedi ben bī topaç ‿atacam dedi attınē ḳaçacan dedi. şōle bi topaç ‿attı bize tuttuk bī dere boyunu gidēriz. bu su dermēnine baḳtıḳ. iki partizan geldi kapıya dikilävēdi. benim ‿ayāmda çizmelē yeni. buna dedi şu çizmeleri çıkaremēri. restorantta ekmek yiyēriz. ōlen ekmē. bī belet atēyler ‿ elli santine. bī de yanında sekiz ‿ on yaşında kız ‿ uşā var. sanırsın ‿` ayḳırmışım ‿ onu dōru benim ‿ üstüme gelēri. ḳopar dedi bana dedim sen

ḳopar. bir ay geçmiş ‿ onnar çekilmiş sōra gittim ben kövden bi çocuḳla yanımda bakēler beletlere. şȭle baḳtı belete baḳmasınla tuttu yaḳalāmdan çoḳ böyük kısmet dedi anadın mı? bu güne kadar ‿ iç bi̇̄ ḳula muhtac ‿olmadım cenabı allah'tan başḳa. ne ōluma uşāma iş ‿ettim. gözlerim görēri, ama kulaklarım ‿avurlaşmā başladı. araba da aydeyērim ba. acılā gittim sekizinci sene. bayram namazını kıldırmā çalışērim. ama beş vaḳıt ḳılamērim. şindi ben vasēt ‿edērim ‿onnara bu dünyada allā için de çalışacān mal ‿için de çalışacān. anadın mı şindi.

20

ANLATAN: Ahmet Şükrü, 77 yaşında.

DERLEME YERİ: Kocaduvan Köyü (Golyamo Sokolovo) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Askerlik, kurban bayramı adetleri ve okul anıları.

askere gittim ‿ elli doḳuzda. yirmi dört ‿ay askerlīm vā. on doḳuz yaşındadım ‿ o zaman. sār bī makedon vā işitmeyēri. `ıdırezde bōle ḳöv ḳöv‿ armıtlā vā. salincak ḳurūlar, adamlar, ḳarılar, uşaḳlar. epsi sallanırlā sicimle. şindi bitti o. yoḳ ḳalmadı ḳayrı. biz bī kōdendik. tanışırdıḳ. ḳocaduvanlā vāmış ordan gelēyi. bin doḳuz yüz ‿ altmış ‿ikinin dekemvirın ikisinde düün yaptıḳ. yāmır yayēri ḳarla ḳarışıḳ. tōburda bi ḳomşu vādı sülüman aġa. vādı başka tanışlāda vādı. misir ‿ekmenlē okula gidēdim ben. asırdan misir kapçīndan nenem örmüş bī çanta bana. āyda ḳoltūmun ‿ altına. zembil dedilē. ayır ba yaḳın yüz metra olsun. arapça oḳudum. bī gün gelivēdi mūtā māllime dedi şinden sōna dedi arapça okunmīcek yasaḳ dedi. āladı māllim. nabācaz çocuklā namaz ḳılcaz. ōrederdi. duvalar falan bilērim kendi kendime oḳuyērim. ḳurban da kesiyērim bēki yirmi sene oldu. ḳalan kūvetim de yoḳ. oḳuyēsın, duvası var, enleri ḳurbana oḳuyērim, teḳbir getirēsın, gözlēni bağlayēsın, kesēsın. sōra gidip namazını ḳılıyēsın. para da verēlē ba. dur şindi ben yalan söylemēyērin. ramazanı, bayram namazını bu ḳıldırēyi, bī īsan ‿öldükten sōra rāta yatırmā gitmēyi. bī cenazeye gitmeyēri. e ben dōru söylēyim. āyde bayramınız mübāre olsun deyip parasını topleyē sāda. iki ḳutu vā biri ocaya biri camiye. toplayē paraları yarı yapacāz dēmiş. bıldıra kadā inek baktım.

21

ANLATAN: Tenzile, 52 yaşında.

DERLEME YERİ: Kocaduvan Köyü (Golyamo Sokolovo) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

yüzük taktık bi̅ iplē bo̅le eline pançasına kız mı çocuk mu déye. ama belli olmadı. bo̅le oldunēn çocukmuş. okuyellá kızanı be canım. kırK gün lōsa deyālá çıkmıyālá, biz çıkarmadık ‿ ama geçlē çıkarēyi kayrıkın. aman ‿ i̅tiyar lafı ne bilém. dede alatlayēri ama dur bakalım.

22

ANLATAN: Nazmiye Mehmed, 75 yaşında.

DERLEME YERİ: Aşağı Kapdağ (Dolna Kapdağ) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

acıḳ siz gene başḳa konuşēsınız. yetmiş beş kızım ‿ ammā döküldüm. kızım ‿ almanyada. çocūm cumāda bi̱ dāyre alıvādıda orda durē. bändä tobu çilekleri diktim ‿ ācıḳ. suvan sāmsak diktim. yimek ‿ isteyi. ōle mi baḳ ‿ ācık. bittā geri ḳaldık çilleye. ḳartalda görümcemi̱l, ḳayınçami̱l var. eveli kızlā gitmezdi má ġulum. şindiki gibi di̱l ‿ e. kızım çalışēyi allā min bereket vēsin. kız ḳardaşımın kızı orda. bilemēyim peK gelēler ‿ amma si̱reK gelēler. o teze evlendi. anasına gezmē gittinēn tanışēyer bi̱ imamla. telefonlan ḳonuşēz. hepimiz türküz ‿ ammā si̱reldik ‿ i̱tiyarlā ḳaldı bircik birciK gidēz. bir ‿ `afta geleli burá. rāmetli anam benim buralı bubam da buralı. te burda büyük ‿ulu bi̱ cevis vā yoḳarda. eveli su yoḳ a ēr yerde su ḳaynāmış ‿ondan sora asırlık cevis ‿o bidim bilesi dēdi ēp bu cevis dēdi . anamın ānesi tōrda bi̱ metre aşrısı. bi̱ kap ḳōmuşlā eveli yoḳsuzluḳ ‿ a su vāmış te bōle eşmişlē oymuşlāda ḳaptan su aḳmış. te o çeşme şindi bizim soḳakta akē. onları bilēmeyin gülüm yaşlı da ḳalmadı kāriki. oldu zä bizde sünet ‿ olmasın ‿ olamaz. sünetçilē vādı eveli yaptı. şindi doḳturlāda yapēmiş ōle işidēyim ben. ellen günlen dēyiz biz ‿ōle gidilirdi. e şindi görüşēler ‿evel ki gibi yavıḳlısı vāmış nişan yapmışlā, bōle ḳına yaḳmışlā. ḳına gicesi olur birinci avşamı giyēsin ‿öbür tarafınan ‿ alınan giyimleri sōra devrisi günü gelin rubasını giyēsin geli̱ler ‿ alırlar gidēler. at ‿ arabasınnandı bizim günümüzde. araba yoḳtu ya o vaḳıt. hatırlayērim burda bi̱ çayır vādı. tōrda olurdu güleş. toplayēsın,

durlayēsın, koyēsın ‿onları burḳana ondan sōra bi̇̄ gece bekletēsın, şekerini kuydenēn

20 suyunu salē, sabāleyin su kuyup, kaynedēyiz burḳanları.

23

ANLATAN: Mehmet Ahmet, 90 yaşında.

DERLEME YERİ: Kasırgalar Köyü (Trıskavets) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, askerlik anıları.

doḳsan deyēris ḳáriki. siz nereden ‿ anġı memleketten. edirneden benim vādın vā adapazarına. ōda bizim çocūmuz vādı. mevlā rāmet ‿eylesin rāmete kaldı deprem ‿ oldu yá. ḳafam dāldı bá ḳardaşım. anadın mı? bilirdik ‿aşā yoḳarı sūreleri amma dedik ya kári aḳıl gitti. yaş gittinen ‿aḳıl da gidiyēri. biz dördüncüye kadā okuduk bulgarca. çünküm yoḳtu ḥocalar yasaḳtı. dedik yá biz yirmi yedinci sene dūmlu oldūmuza otuzuncu senelerde birazcıḳ kāredēdi bulgarlar. anādın mı? tō̄ bō̄le çifçilikle şūla buyla. hā bu benim ‿ anne. eski laflā vādı te bō̄le kara duman çöktü başımıza iki çocū̄müz vādı biri öldü türkiyede. birisi de te bōrda kosel deyler bereket vēsin ‿ accık düzeldi de. gezinéyī bıralāda. birsi bırda haskovada okuyēri o. birsi tırnovada. biz fukarēyiz ‿ a. evel ‿ ep tekese olur kōperatif deriz. oldu işledik. emeklē çıḳtıḳ. az bizim ben yüz ‿altmış lef ‿ alēm. bu yüs kırk lef ‿alē. te burda geçinmē savaşēz. o da bize haattá yetmeyī̄r. bändä biraz kalp ‿ astalī vā. bu ġıs şindi avşam geldi haskovadan. kafam ‿ arēri, ġan yükselēri. razgrad da yaptıḳ. ondan sōna gittik sofya dālına. on sekiz ‿ay. biz ‿o zaman kanal ‿açtık, yol yaptık. ellinci sene evlendik. askerden geldinē. yá yá bu kō̄de duvup bū̄me. fuḳaralıḳ bá. ne deyēm sana. don ‿ anteri ō̄le giyēledi o zaman. perşembe günü yapālādı dü<u>ü</u>nü şindi pazar. be canım ‿ o zaman ō̄le geçēdi. şindi bu kū̄ bizim ‿ ocamız çok bilër. ḥavas kū̄ deler

bize. bu kış bizde i̱tiyar ‿oldūmuza biraz ‿uzun geldi. kasımdan başladı te şindi tā ep sūk. fatmeyle emine. kışın sūk ‿ olē. berekāt vēsin duvālar ‿ olur bırda. yāmır duvası. gidēz ‿uvaya ġurban kesēler ġoyundur ġuzudur bizim kövde er sene olē. `oca anledēri, nasiyat ‿ edēri. ondan sōna ekmē yiyēz. bizim kū̄de er sene yapālā. şū̄le olcak bū̄le olcak künahtır sevaptır. aşık̟ ġaribi sō̄lerler. onun dedesi istanbolda oḳumuş. vā bizim kō̄de de mālimlik ‿için doḳturluk ‿için oḳuyellā. orda türkü mürkü ō̄renmişlē. ḳaçırdık tireni biz. zor yürüyērin te bō̄le.

24

ANLATAN: Zülbiye Mehmet, 85 yaşında.

DERLEME YERİ: Kasırgalar Köyü (Trıskavets) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

te eyi yá. nerde bulunēsınız. ḳayrı seksen beş yaşındayın. yá kimi asta kimi yatēz kimi ḳalkēz. yoḳ çġre. atırlamērin. ben mni sōledīm yok. ne biläm. yok şindi evvelki gibi dīl. aşā yoḳarı kimi yatēz kimi ḳalkēz nabıcan. ne biläm benim sōledīm yoḳ. gice ḳına yapālādı. onlā ne Íazım sana be canım. pek ◡ isÍá. peçe meçe takādıḳ. hemşeri türkçesi ben sana dīverem. boş ḳonuşēsın. bu kim damat mı. genc. allah razı olsun.

25

ANLATAN: Hakkı İbrahim, 76 yaşında.

DERLEME YERİ: Kasırgalar Köyü (Trıskavets) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Türkiye göçü, okul anıları, halk gelenekleri.

ben rāmetli anamla bize dedi ābey bu oda senin. siz ‿ikinis bu sofradasınız. ama buna bereket. evli dīlim tek başımayım. ben ḳardaşlara dedim ben gideyim mülke sahab ‿ olayım. bubam yālı güreş peliványdı. koca ibrām hatta bāzıları ġakçı dēdi. baş pelvanıydı. ben sekizde astalandım tēk ‿ ettim ‿ okulu. e o zaman doḳturla da hafiftiler. ilk türkiyalı sofyada astanede yatarḳa gördüm. bī gazatacı boksurlālā stanbola gitmiş kapā kırmış. bī kiluluk lokum ‿ almış. bunu demiş ilK gördūm türk'e verecem. hakkı ben tā yīcen yī doktur bey yī ōle. anam doksan dokuzda fefat etti. ama sōna dışardan ġıyabi bitirdim. ben kırk duumluyum. toprā bol olsun. parasıs turasıs bīşeysiz. da şindi buranın yerlisi gibi biz ‿o edebiyatı okuduk deīştik. kōmüz bu etrafın dirēdir, ádet, anáneler bakımından. bu etrafı aldıktan sōra talebelerin epsi gelirdi. Şu konşu allā rāmet ‿ eylesin bana haḳḳı dedi biz bu avşam s harfini ōrendik dedi abá dedi sabri māllim bize dedi s harfi s harfi bī aftadır ōrenemēyz dedi. e başka māllim gelsin şunu ōretmē dedik. çolaK gitmiş. çolā demişlē biz s harfini ōrenemyz. abá demiş ‿ o en kolayı. ilk yazın kazlā yavrılarınla meraya çıkar ya biz bobaç dedīmiz ‿ erkek kāz. o demiş yavrılarını korumak içi nası yapar o demiş. kōmüzde bıldır bu sene bī çoK genç doḳtur oldu. biz hamas dēdik. ordan kasırga deyé biliyérın.

çāşır, ḳuşak, sarıḳ giyēlerdi. er ‿ iki taraftan‿ embargo. ōle. Burada tikenli avlular, yollar çamır bıraya kadar.

aşaḳı caminin çerçevesi

yuḳarḳı caminin penceresi

kalk oradan ayşe nine

yandı pilaf tenceresi

evet bizim bī iki a şīmız vādı bu kōde seyidoğlu āmet aġa īk sazı onda gōdük ‿o çalar. ondan sōna ben başladım bändän sōna da öteki beriki. Sekiz ‿ on sas ‿ aldım kütüpāneye. bu āmet aġaya dedim ben bōle bi iş yapacan nasī olacak köküne bak dedi. āmet ābey ḥaklı çıktı. bändä iki tane aldım ‿ ama gece gündüz ‿ ūraştım ‿ onunla olmadı. halil ābey vādı adamlar ‿oturdu mu asarlar mendili kına gicelerinde ucuna bī kaç kuruş bütün gicede onun için türkü sōlerlē. sonuna kim kalırsa o alır peşkiri.

işte geldim büklüm büklüm

davıldır sırtımda yüküm

e sasçılar vġ da. öte beri okuma yurdunda bī gurup vā. amma gänşlā̄ kalmadı ki. gänşlā̄ avrupalı oldulā. ḥalkımız zorlaştı ingilisçe oḳusunmuş bilmem ne oḳusunmuş e tamam onu da oḳusun ‿ amma.

bir dal kestim meşeden

yar geliyor köşeden

rengini güllerden almış

kokusu menevşeden

ah yüreğim vah yüreğim
yar seni nerede göreyim
nazlı yârin kucağında
can vereyim öleyim

kara üzüm salkımı
yeşil yaprak altında
nazlı yârin sevdası
ciğerimim altında

bu davıl dīl müzik alátıdır dedi. sōra kōmüzde bī muallime gelmişti ben okurke. kōmüz etrafın dirēdir bu konuda. ádetlerin korunmasında. ĪşşallÀ şimden sōnada ōle olur.

26

ANLATAN: Şevket Pangal , 72 yaşında.

DERLEME YERİ: Kasırgalar Köyü (Trıskavets) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Ramazan adetleri.

ī̆yiz ‿ e buna şükür. çıkēm, gezēm māleleri sōleyēm bildim manileri, gümbürdetēz bazıkere. to bununla aġa gardaş. iremezanda davıl çalērın. emekli. e çıkēm iki buçā dōru, gezēm māleleri. gümbürdetēm. bütün köye benim. vādı bī̆ āḳadaş rāmetli oldu. gezēm toburda. sōra āne āne gezērin. verēlē para, avlu kimin gönlünden ne ḳopāsa, aç ḳalmacāz bá. avlı, yımırta. yá yá.

sen beni sevmiş olsan
gurbete gider miydin
ben sana yandım fatme abla

ekin ektim çok olsun
fatma abla yok olsun
ben sana yandım

işte geldim büklüm büklüm
davıldır sırtımda yüküm
evde misin ev saḥabı
size selamün aleyküm

eski cami direk ister

davul çalmak yürek ister
senin de karnın toktur
arkadaşım çörek ister

bu hanede üç gözleme pişti
onunda birisi davılcıya düşti

sıra sıra tencereler
o koca çingeneler
günde beş somun yidiler
gene doymadılar

davılımı aldım a pazardan
soldu ya soldu ya nazardan
arkadaşımı sorarsan
dün gice çıktı ya nazardan

27

ANLATAN: Fatma Pangal , 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Kasırgalar Köyü (Trıskavets) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

benlän ne ḳonuşçāsın má gülüm. bilmeyärin. iki ġızı vādı. ben bu ḳāşıdan kōden. elli sene olēyi. türkiyeye vādıḳ geldik. yá bī çocūm vā onnar cumada oturuyálä. bī de damat vā. bī torunum vā. ġız varnada okuyē biri. yá torunnar. ġız ‿ onnar ‿ ikiside okudulá. iki ayı ḳaldı ḳayrıḳ gelcēk. emşire yá. te bu çocūn kōsünden. bunun yanında sekratar ‿ o da. gelīlä ya çoḳ islá güvēmiz vā. tanıyä mısın? çocük yoḳ a em çocuk yerine bize em ġız. ama tā geldinen iç oturmeyī. soyunēyi başlēyi avlı içinde ne vāsa. çilektir, malinadır bāçede. kendisi biz ‿ ona buyurmēyiz. ōle be gülüm. biz tāladan vazgeçtiK gülüm e gelin çocuḳ cuma da işlēyi. e ġızannarda oḳudulā. güvē de cumadan ‿ apartıment ‿ aldı. öbürsü varna da okuyā̄.

28

ANLATAN: Mehmet Mustafaov, 73 yaşında.

DERLEME YERİ: Stevrek Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Çiftçilik ve düğün adetleri üzerine sohbet.

şindi emekliyim. evde inēm var. yirmi ḳoyunum var onnarlan. te bırda bìkaç dölüm tarla var ‿onnarlan yalnız ‿ot hayvanlara geçinmek ‿ için ‿ōle. iki çocūm var. çocūn biri māllim. bırda kövümüzde var ‿ ortaoḳul deyōruz öbürsü bölge orman şef yardımcısı. uşaḳları var. da tōle. seki deyōruz. şindi atip meslēni görōrum bırda. evel ki gelneklerden ‿ ōle. tā uşaḳlıḳtan tanıyōz birbirimizi. davet ‿ ediĺō ej dost ‿ arkadaşlar. bandäylan. ama onu anılmış türkücü sasçı yoḳ bırda. fakirlik böyükmüş. balḳanda toprak ‿ovada gibi māsül vermeyī çok. evel zemanda buydey, arpa, misir şēler şindi artık ḳōperatif ḳurulalı beri yoḳ. devlet tarafından ‿ el ḳuyuldu, dādıldı. ben yaptım ‿ o zaman bu kuba krizi vādı. emen ‿emen çarpışıcaḳtı. biz genc çocuḳ ‿ aldılar bizi. ondan sōna ij düzeldi. orda geliştirdik zānatı oldum telegrafçı sesiz şindiki gibi dīl. yāmır duları, halḳ toplaşayōr felan vaḳıt yāmır duvası yapcāz. duva parasız ‿ olmayor. erkes birer yardımda bulunur. çok ‿ īsanlar ‿ adakları var. çıḳarız bī ovaya okuruz yāmır duvasını. iki rekát namaz ḳılarız. ramazan ‿ avşam ‿ iftar, terafiye gideris. çōsu ḳadınlar gelir. bī cami o da eterli. bis kalabaydıḳ ‿ ēma şindi bizde müslüman ‿ üç yüz ‿ üçüz ‿ elli. evēl sekiz yüz bin ‿ iki yüz ‿ ēma şindi tam tōkadar. aykırdılar ‿ üç ‿ isim. geldim dōdum yerleri görmē. senin dōdun yerler şindi cebellik, çalılık ‿ olmuş. tobu sıralar geldiler. yörūleK gitmek Íazım. şindi gidōz ‿ ama artıḳ çıḳamaz ‿ olmuş. ḳına avşamı giderlerdi gelini siyarete çocük ‿ ānesinden suyla

ıslalādı bazısını. ıderlezde evel ḳuruduk salınġaç. güleş yapıyollā. ıderlez yazdan
20 sayılır deyollar.

29

ANLATAN: Fatma Mustafaov , 70 yaşında.

DERLEME YERİ: Stevrek Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

pıçaınlan çıkarēyerim ‿ otları. iki çocū̃müz var. siz ‿ō̃le soruvēdinen ‿unuduvēdim. toplanayellä giyim fistan giyinip saçlarnı. o çoktanḳı işdi. ēp ‿ aynısı. sen ‿ ēral ıslanmışım ‿ onçìn bilēsın bá. hatırlamēm ben. şıpḳadan ‿ ilkin kaynēdēriz ‿ onu ezēriz, süzēriz onu bì defa ḳoyuldēriz. üç kilä şıpḳaya bì kilä şeker. ḳoyulunca kaynedēriz. sovuduḳtan sōra o vaḳıt koyēriz burḳana. yenden bej daḳḳa ḳaynedēriz.

30

ANLATAN: Hüseyin Hasan , 74 yaşında.

DERLEME YERİ: Dobrucalar (Dobriditsa) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Başından geçen bir olay.

ìc durmaḳ yoḳ. ‿ ìc durman. ben ‿artisin ‿ özüyüm. oynarın ‿ oynarın baḳarım ‿ işime. bulgar çocuḳlarınlan türkü çārdıḳ. yalnış ‿ annamayın. biyenmişlē. eriflē beni sofyaya götürcēmiş. da ben nolcāmışın bilmen. seni almā geldilē ġalbāyi dedi. saḳlamış ‿ anacīm beni. sōra buldulā beni gidemēcen dedim. bittā dāldım. O vaḳıt vādı altmışıncı senelē de anadın mı yetmişe kadā oldu. `alesman dayım vādı davılı ḳocaman zor götürūdü bayırda. nasī deyén sana. öbürsü benim ‿ arḳadaşımdı. askerke ben. äkkiz vā biri ḳız biri çocuḳ. şindi ayın sonunda gelecēn dedi. ne anadān sana yalan. mābet yapayē. bulgarcasına ī kū deyōlā. ā demek ‿ā vā.

31

ANLATAN: Mürsel Ahmet , 81 yaşında.

DERLEME YERİ: Dobrucalar (Dobriditsa) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

ben beyazlandım ‿ ōrdan bilcēsin. gece gündüz tıraḳtur ‿ üstünde. ekkin, misir, ayçiçē. eveli ā vāmış i͞tiyalādan. ḳalabaydı bırda ama şindi altmış ‿ āne kaldı. sā yetmiş yedi. askerdim ben ‿ o vaḳıt. rāttı be canım taş çıḳarēdık. yirmi altı sene olōr. ānı seneleri aştınsa. on üç sene vā mı işin yapālādı. ār iş, yazıḳsan ō͞kümete o zaman geçōr çeşint. bändä vādım bi͞ kere `stambola ḳadā. garaşı te. toplaşır ḳarılā avşamnayın yapalā ō͞le devrisi günü dü<u>üü</u>n yapalā. yok ‿ a ne verecek.

32

ANLATAN: Necdi Kadirof, 67 yaşında.

DERLEME YERİ: Balabanlar (Razdialtsi) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

şindi alıyērın üçyüz leva māş. yoḳ ‿ ayır. çöcuḳ var ‿ iki ḳızım var. biri emşire. şindilik ‿ annelik yapıyēr. torun yedi aylıḳ de tōle. askerlik ‿ iki sene yaptım. o şindikileri onnā mektep dīl. onnā gidiyēllä vaḳıt geçirmē. ortaoḳulda jimnazyi dēdiḳ biz vādı bī sātımız türkçeden. fransısça da vādı. tetem var doḳsan ‿üç yaşında. ta sā. iki kat yürüyēr ama ic durmıyēr. o toruna gidiyēr bakmā. o cümertesi pazar geliyēr. çalıştım ‿ alıvardım çöcuḳlarma güvēlerme birer dāre. üç tane ulām vā. üç keçimiz. bu ep üçer tane yapēr. bu evi geçtinen sola.

33

ANLATAN: Hatice Terziler, 64 yaşında.

DERLEME YERİ: Balabanlar (Razdialtsi) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Türkiye göçü, sohbet.

ojgeldiniz. orā kime gittiniz. ama kimsem galmadı. anam ‿öldü bubacīm ‿öldü. ġardaşım o cumaya göştü. anasınlan bile bakēz. bizim ‿ iki kızımız vā a o erkek. kızımın kızı vādı. yä torunumun çocū̆ vā. vay bändä şaşalayērin. çocū̆n adı böyük sende. kız evlat tā islä. vā vā baḳ ‿ iç bundan ‿ ayrılmadın kırk yedi sene oldu bu ḳış erkek torunu gidēz baḳmā. astalıḳ ‿üç tend vā yürēmde. tā çoḳ yoḳ. yoldan döndüḳ. ikinciye gittiK girdik pasportları aldı ērdiler haskovadan bizi çevirdilē geri. bagaşsız salıdılā biz ‿ iki araba römarke vādı. E nerä bıraḳām ben bagaşımı. onca işlemişim döndük millet bırda ya ḳaldık. yok ‿ insan ġalmadı ēpsi avıstırya da. bi şē misir, ekin, arpa, yulaf. tōnu ekēz biz. ak tūladan yá. benim televizyonum sünmez bütün gece. ēr şeye te şindi ġaybeldi kanal yedi. şeflē yamıltıllā. e siz kime gidēsiniz şindi. vay siz islá yerde yaşayēsınız. ufaracıḳ bir ‿adam. kārsı gene bändän iri aḳ çaḳır gözlü o ḳarayāz senin gibi. geldimi dūru bize gelē. burä geldi mi bizim ‿adam toplayıp ġuzu yemē gidedilē. te gitçēn ben ḱári getçēn onu bırē. anneyi getirēyi ġaynata. samsaḳ ektim da ġazamēyim bī̆ ḳarıya ġazdırdım. bızā neyi kestikti teze. o zamandan beri īyim. ne ġadā gitçem ‿ allā kerim.

34

ANLATAN: Metin Sevin, 23 yaşında.

DERLEME YERİ: Örencik (Golyamo Gıradişte) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Çiftçilik ve bayram adetleri.

yā bírda da tā bambaşḳa. bırda vādı bi táne evlē yandı gitti. te bırda yaşardı bize ḳomşu. görüvädinen onu bırda derdin o da türk bırda büvmüş. ninem bubam bıralı. malina vā, çilek vā. āyvan vā bi̇̄ inek vā. beygir vā. epsinden vā azar azar desäm yalan di̇̄l. o da benimle bile. bi̇̄ toplum gibi biz bırda. onnardan zátı bizde aramāycān. biz partici di̇̄l. ne annadabilirim size. āyvanları güttüm ben. ḳırda büyüdüm. sōra te oḳula. nası sayōz. sabattan ḳalḳōz, sayōs, doyurōs. sabā altıda ḳalḳōz, atlarını paklayıp, ikayıp, sāyıp, doyurōz. bi̇̄ inēm vā bi̇̄ de buzā. tarlaları çoḳalttıḳ, işi çoḳalttıḳ. misi̇̄ vā. bācılıḳta vā. epsi izmet isteyōru. bırda dil başka. o senelerde bambaşkaydı şindiden. tā saygılīdı gençlē büyüklēne karşı. çocuklā büün ‿ iç saygılı di̇̄l büyüklerin yanında. çoḳu ōle. epsi paysındı küfretmē birbirine karşı. tōnu deyebilirim. sabattan bayram namazına gideriz camiye. orda büyüklerin elleri öpülür. eve geldi̇̄ne öpülür. o günü işlemek yoḳ. arefe on ‿ikiden beri ben ‿ işlemōm. bittā bayramı bayram bilinir. en ‿ önemli baḳlava yapılır bayramlāda. bide yapılır. eskiden kalma fırınlā vā bizim ‿ orda yapōlā bide. ōle çoḳ yapılır. İ̇̄tiyar ‿ annelē sālıkları tekin di̇̄l. erkez di̇̄şōlar yeniye.

35

ANLATAN: Hüseyin Zekeriya, 88 yaşında.

DERLEME YERİ: Örencik (Golyamo Gıradişte) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Askerlik anıları, İkinci Dünya Savaşı üzerine.

ōşgeldiniz ‿ epsiniz. en büyük bayram cumalar. cumayı ḳaçırmasan ‿ olmaz. bırdan bi̅ acı girdi i̅ ama bu acı beni çoḳ tutmā bulaştı. bo̅le i̅ldikçe giçän ‿ akşam o̅le bi̅ fena olmuşum. ḳan kalkmış dedim gari ḳaçırōz ama şindi çoḳ şükür ‿ iyiz bo̅lece. i̅sannar ḳalmadı. kövde i̅san kalmadı. kaldık bo̅le. erkes gidōr geçim ‿ aramā. ben ‿ otuz sekiz sene oldu yemekli olalı. çalıştım minada. maddenlēde. bırasının ‿ adı örencik. şindi bilemōm nerden gelō. ama bırası neden örencik ḳaldınā civap veremeycem sana. dedem gelō bırı̅ on sekiz yaşında. ondan sorācıma mārebe olō. ōca ḳalō bu kövde. amucalarım ḳalōru. dedem camiyin yanında `ocalıḳ yapō, acılā gidō. dörde beşe ḳadā gittim bittā beygir gütmē. fıḳarālıḳ var ḳardaşım. ben bu sabā çekilōrum doḳsan beş kilometru yayan. gidōsun çapa kazmā aleme işe. bu dünya bo̅le di̅ldi ya. bu āllere düştük. ama buna da şükür. yedi ay yaptım askerlik. ellinci senesi mācırlıḳ vādı. bilmōm ‿ orasını ama. belkimdi levaydı ama açan hatırlamōm ne deyeyin. şindi ḳarılar ne dēse o olōr. ēpsimiz ‿ aġa ġardaş, müslümanların ‿ ēpsi aġa ġardaş. atlar di̅şildi̅ne gittik. iki çocu̅m vā. duvarın ‿ üstünden pindi. biz kāveyi çok ‿ içeriz. iyi ama sāt ‿ on ‿ iki gecenin yarısı. buba ben gidi̅m de yatayım dedi. çıktı gidēken vur kendisini bi̅ çam ‿ ācına. matorlan gidēken vurō kendisini. onu bi̅ araba saptırōr. asılı gitti bitti bu āllere erdik. bak şindi ne yazıldīsa eger bu kapıdan çıḳacāsam ben çıḳacām. ne dēyim sana talā var onnarlan boūştum. yok çare. bo̅le zemannar geçti.

germanlā bırdayken ben on yedi onsekiz yaşındaydın. epten dayalı yaşādık biz camiye. bi̱ german askeri vādı kō̱de. ama biz ‿onunlan buluşōruz nēçin su yok ‿içmē suyu pınardan çıḳōrōz. yoḳ kō̱müzde su. beygirlēle, eşeklēle, arabaylan. o polisti bizim kō̱de durīydı. annamadıḳ ‿ ama ḳōḳādıḳ patlamā başladīna. gidēdik cami avlusuna, böyük kara aaç vādı. atōlā bombaları kō̱ gümbürdeyōru. āyır ‿ atılmadı bize. bırdan te o tālala attılā. bō̱le üç kişi gitmiş misir ‿arası sürmē. ben pek duymōm da beni bıraḳōlā bazĭ evde. sōna gelōlā kaldırōlā. i̱ç ‿eylenemedi̱lē. bırda bulgarlā vādı çorbacılā. ondan sōracıma. ne ḳonuştun sen deyō. cıgara tersten yaḳō. oppā o gidōr ḳariki. bitti onun ‿āyatı. bō̱le zemannar geçti gitti. ne zeman ‿i̱san gelōru o zeman avlu içine giricen. baḳarsan toḳadın aralarından baḳıcan. bazĭ bazĭ i̱sanları tartaḳlādılā. türklerden ‿ azetmōr kimse be ōlum. müslümanları kimse sevmōr ōlum allattan başka. Biz ‿allāın ḳulu olalım yeter bize. te bō̱le.

36

ANLATAN: Rükiye Yusuf, 71 yaşında.

DERLEME YERİ: Dağ Yeni Köyü (Lüblen) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, düğün adetleri, çiftçilik.

bu kȭlüyüm. yavrucum. üç tane çōcum vā. bi te bȭle dedeyle ḳaldık. bi̅ çōcumuz vā varna da okuyō doḳtur ‿ için. bāçe işi ma yavrım. gidōruz ‿ insannar şindi malina diktilē, malina toplamā gidōruz. yoḳ yavrım. krepçaya gidōrūz çilek toplamā. nerde bulursaydık orā gidōruz. alōsun mu sen beni yōsa. evvellēden dağ yeni kȭmüş bırası. bilmōm ma yavrım. biz yetiştik ȭle ȭlede bilōz bırasını. bubam ‿iki ḳızandıḳ biz zatĭ, beni annattırō deyi mi gülōsunuz. nası olurdu onnar donlālā bezlēle. ne fistan vādı ne bişey vādı. ep ben yetiştim. e o zaman don giyēdiḳ fistan yoḳtu. turşu da ḳoyōruz, burḳanda ḳurōruz. ḳompotta yapōruz. biberde, lāna da ne elimize geçēse. bāçeden satın ‿ almōruz çok çok. bazıkere kaynōdōruz, bazıkere kaynatmōruz te ȭle. e bá ninem ‿evel yapadılā, nası bilēselē. evelleden çok fiḳarelikti insannāda. sünnet <u>düü</u>nü yapadılā. bi̅ davılcı vādı dēdi gidōz bu insannara sade bi̅ ḳabaḳ bi̅ de tarāna dēdi. sōra sōra bittā paysındılā yapmā. taranayı karōruz ‿ enleri, suvanını koyōruz ‿ içine, biberini koyōruz ‿ onun ‿ içine acı isterseydin acı da ḳoyōruz, ḳarōsun onu, ḳaynōdōsun, sütlen yapōsun ‿ onu topaç bȭle. nası amuru yapōsun. ḳoyōsun ‿ onu ḳurūsun. e mi üc dört kere ilāzım ḳarasın ‿ onu. bāçalarda ne bulursaydıḳ ‿ onu yapōruz. eriklē, aşlamalā çok. ḳompot yapōruz napalım. yıkayōsun burkanlānı, koyōsun eri̅ni, şekerini. sıkōsun ‿ onu kaynōdōsun. azır. çocūm ‿ elli bir yaşına girdi. çoḳ ‿ oldu. bizim zemanımızda o zaman gizli di̅ldi. serbesdik. geti̅dik sünetçiyi,

onaltı kızan kestilē te bu ānede. epsi geçti bizden ḳayrı yavrım biz ‿ ī̆tiyarladık.
20 alōsun, dokuyōsun, dikōsun ōle şēlerle oğraştıḳ biz. evel yoḳsuzluḳtu bá ninem ev içinde bī̆şē yoḳtu. ē kū̆ kenarında vādı bi çeşmemiz te ordan getirī̆dik. sōra bittā taktılā çeşmeleri orī̆ būrī̆ koymā başladılā.

37

ANLATAN: Makbule Ahmet, 80 yaşında.

DERLEME YERİ: Dağ Yeni Köyü (Lüblen) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet

ben bi̱şey bilmōm bá evládım. ben bi̱ buçuk yaşındāmışım babam öldünēn. `ālemin ‿ adamlāna baba dedim. ninem ‿ evlendi başkasılan. o da öldü. āyır be ninem onüç sene oldu öleli. bi çocūm vā. onun da üç çocū vā. türkiyada di̱l, ikisi germanda. bırdan dōma bū̱me bırdan. i̱ç bilmōrum. alemin köşelēnde ne bulsak yi̱rdik. fakirlik zerä. şindi vā. te şindi bi̱ sene olōr öleli o da. küçük zē küçük ‿evlendim. o da ölüvēdi bi̱ sene yaşadı. ninem ḳaldı bizim ‿ elimize. onnar ‿eveliydi be evládım şindi yok. sallancıklā yapılırdı. onnar çekilirdi ēpsicikleri sabālayın. biz salınamazdıḳ be evládım. bu sabā deyōm geline eveli i̱derlez geli̱miş a suvayalım. çekerlē sürmeleri çeşint çeşint. dū̱nleri tā salı günü paysınırdılā, perşenbe günü gelin alırlar e te ō̱le. i̱ç bellemōm masalları. orda apertımenti vā. ḳırḳ beş sene durdu dikişte. māşı şindi alōr. istedi okuma gitsin bubası da salmadı. e sōra o salmadıkere o da bittā ēp te orda. orda düḱanlāda. şindilē yāmır duvası yapıldi̱ yok.

38

ANLATAN: Hüseyin Nuri Abdullah, 62 yaşında.

DERLEME YERİ: Gogovo Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, çiftçilik, köy hakkında.

beş mayda rujdende. bī kuzu yīcez. bu çocū yaptım masaları gerīcez, āyvancılara. īdrellez yalan bilmez. emi kuzu yīcez, nabıcāz. uvalıḳta da vā azır yer ‿amma orda tok yoḳ. ēp gene emekleri ısıtmaḳ lázım. çiftçilikle bovuşōz, dīl sadem çiftçilik ‿ āyvancılıḳla da bovuşōz. üç yüz ḳoyun vā. işçilerimiz vā. ben āyvan çıḳarıcan ‿orayi fuara. başka devletlēden de īsan gelcek. benim dedelerim de bırda dōma būme ben kendim de. evelden bütün kō̄ türklükmüş ‿ ama şindi yarı yarıya. benim küçüklūmde bin dō̄tüz kişimiş. ā mī onnar kimisi isteyī demē eveli amucaya dēlēmiş gagu, gag ova kakılı ova alçak ova ordan gelmiş ismi. bin altıyüz dölüm toprak̄ işleyōz. üçyüz ḳoyun ḳadā civarında ḳoyun vā. bırası dīl kötü. topraḳlarımız verimlidir. a mī ayçiçē, misir em de būday, āyvanlara yonca, yulaf vā. ballē yapōz. geçen sene yüz seksen ḳoç sattım ben pek isĺá. sadēm bırdan dīl etraf kūlerden de vā. vā bā vā. gelō cuma günneri gelō. cuma bayram namazlarını ḳıldırō. namazı ḳıldıḳtan sorā. duvāsınla kesōz.

39

ANLATAN: Hasan Mehmed, 42 yaşında.

DERLEME YERİ: Momino Köyü (Kız Ana Köyü) / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Kız Ana Türbesinin Hikayesi

te bırda oturdu. o vaḳıt bī fatma abla tutardı bırasını bizim ḳomşu. gördüm ‿onu ama çoḳ gözel suratını göstermedi sādem saçlarını. eski tekécide gördū vā onu. bir de bırda ustalar yaparkan kirişi, tamir yapırken şurasını yaptırīḳa. bırda bütün dünyādan ‿ īsan gelī. bī avcu bulī onu karacalalā bile. yapīşī adamın ‿ elleri tüfē. öldürmē kız oturāmış yanıpeşinde. bittā o vaḳıt avcu bulī onu bırda söylēler babasına, babası çok büyük ‿ocāmış. oḳuyārḳa o kadar izli ocāmış babası. ben ōle anēdeler bana ōle bilīm. bu kōde ben damatım. kızın ‿ adı zōre. on dört on beş yaşlarındámış bu kız. ben kendim ‿ustayım. bütün demirlē epsi elimden geçti.

40

ANLATAN: Hasan Feyzullah, 82 yaşında.

DERLEME YERİ: Krepça Köyü / ESKİ CUMA.

DERLENEN: Sohbet, köyün tarihi ve çalışma hayatı üzerine.

krepus dēlēmiş buna evelden. şindi bizim ‿ismetin bubası kitap vādı onda bilirdi nerde ne olmuş şindi bizim kale deyōlā yoḳarda. sōlerdi kale neden ‿ olmuş. aşāḳı ḳale deyōlā o sōlerdi epi͞cini. bilmem ‿ ismet ‿ ondan bi͞şēler ḳaptı mı ama onun bubası ġayet bilirdi. annattırıydı epicini. neden ne olmuş ne geçmiş bu kōden. kitaplā vādı oḳurdu. alamın çocūdu o. sekseni geçtik ba seksen biri biti͞dik. dördüncüye ḳadar oḳudum. bis fıkāralıḳ şey ‿ oḳumadıḳ. ben maddende çalıştım, obeklēde çalıştım birinci kotele obeklere gittim zátı. yol yaptıḳ balḳana. āyvan güttüm, andan ileri te bōle işlēle. bazí deyōlā bana sen ‿ avur işlememişin. em de en ‿avur işlēde işledim ben. di͞l ōle i͞n işlēde. cuma tarafından gelmişti bi çocuḳ tōrda öbür düḱandaydı. dayı maraba sen dedi ḳaç yaşlāndasın bá sen söylēcen dedim bá. a dedi altmış altmış beş olur dedim bá seksen ‿iki. ne dedim sen düşünde görmemişin benim çalıştīmı. nēçi bá. maddende de çalıştım sekiz-on sene andan sōna obeklēde de çalıştım. sōra sonunda obeste tunellēde de çalıştım. ōrdan zátı vēdim ḱātları çıḳtım ellide. otuz seneden fazlası oldu ben pensiye alōm. alōm ‿ ama ordan döndüm di͞mi türkiyaya da gittim. ordan döndüm dedim işlemēcen mi beş altı sene staş yaptım domatiz suladım, lāna suladım, tūla da indirdim. kamyonlāda da işledim. çeşint ‿işlēde en ‿avur işlēde çalıştım. gece dılga da tobırda domatiz dolduruduḳ. gidelim sabā erken deyi urçā

olsun, cumaya olsun. āşam sāt on ikiye ḳadā biz ‿işlediḳ. iyi ama o senesi çalıştım ben dedilē tekeze insannādan kesçeklē paraları. ben de dedim eger benden de kesēseler ani kamyoncu işçilēnden ben bırakōm işi. vāmış bizim toprak osman aġa derler o işitmiş bi sabā tamam ben gidim ‿işe portadan girdik, ifa işçileri gelin burī acıḳ bá, gidelim bá gittik aba dedi isteyōm dedi ūrenmē dedi bırdan dedi biriniz bıraḳācāmış ġálba dedi. osman aġa dedim sen bana sōle bu yazın çalıştıḳ dedim kamyonlāda dedim bizim paralādan para kesilcek mi kesilmēcek mi. kesilirse dedim ben bırakōm ‿işi dedim. ben dedim kızannāma bakōm dedim. onu da kestilēmi benim kızannarım aç kalōr bittā. dōru dil mi benim ninem bubamdan yoḳ, ḳaynāmdan ḳaynatamdan yoḳ. sōra bu ismetin bubası ey dedi biz gitcēz dedi seni de alīm orī. dedim dayı siz dedim kurslara gittiniz düzmē. baḳ beri dedi bá seni alcāz. siz dedi ay sonunda dedi bizim ‿ āliklar ne ḳadara gelōsa dedi aramızdan size ayırcāz dedi. bir yapacāz dedi. ōle olsun ba aldıḳ kendimizi gittik orī. savete başladıḳ işe. işlēke savette şindi bi ḳaç ‿ay ayırdı onnār para bi kaç ‿aydan sōna üsmen aġa işitmiş ‿onnarı konuşurḳa bōle bōle. ben işidōm dedi zor gelō bu çoçuḳlara dedi parayi ayırmak bir yapmak dedi. zor gelirse bırakırım ben dedim. biz baraber ‿ işleyōz. ayda bakalım popuvaya. vagonlara keremit, tūla taşımā. onnara ben keremit ‿ üḳletmişim. dedin naçelnik sen dedim benden ‿ ileri savulmayasın dedim ba, baḳtı bōle. girdim ‿ onnarın yanına sabri, keremit ‿ bu barmaḳlādan kanlā gidorū, bu razgrad tarafına keremit götürōruz, ele o yanı buyanı işledim ben ‿ orda iki sene. sōra gittim ‿ emen bi sene gornada işledim. şindi ben dervenada emen on bir sene işledim. er sabā te bırda altıda reiste. ben gece misir

kırmışım sabri, misir kırmā gittim karıylan rasim aġa karşıladı bizi ne bu be asan ne dolanōsun misir ḳırdıḳ dedim bá. sabālin gene altıda işe. ayda uyda geçti bá. dedim naçelnē geldi tunele ī̆san isteyōlā bá bi kişi alalım seni orī̆ dedi. sabā kalktım ‿ aydi naçelniklē geldi. sen dedim salāsan beni ama dedim benim cumaya kadā opuskam vā, perşenbeye ḳadā yoḳ dedim. gittim ḳarıya dedim sō̄le dedim bak bō̄le bō̄le dedim. mardın yirmi ikisinde işimi salī̆m popkō̄den tunele yazılōrum. gittim minaya sen dedi tunellēde işlememişin dedi. şindi seni dedi beşinci radaltta alōz, tā sōra dorudācaz. Oldu bá başladım ben ‿işe. bi gün bej gün dörd ‿ay geçti orda. biz ‿er cümertesi pazā gelōruz. ḳarıda bırda mektebe gidōru. ela tuka dedi gittim senin razaltın dolōru artıḳ dedi altıncıya ama sō̄leme pek pek arḳadaşlara deme bō̄le bō̄le. başladım ben parayı altıncıdan ‿alōrum. zaplette çıkardılā bana verdilē. bu yeni kō̄den bi ibrām aġa vādı. bi āşam biz ‿otūduḳ tünel ‿içine ben delōm yoḳarda tavanı otuduḳ momçelēle şeye ibrām aġa da orda. zaplet dedim cebimde ben göstercem sana zapleti. Te be ibrām aġa nası yapmış ‿o işi yaptı dedim ba. sōra ayda uyda üç sene geçti orda. benim çocuḳ ‿istedilē gelinle kalksınlā benim ‿anne yannız ḳalōru bittā. bende dedim salacam ‿işi. inek minek koyun moyun vāsa sat dedi bıraḳ dedi ne bıraḳırsan dedi bittā dedi gittinen dedi gene ağlaycān dedi. toḳa para vermōsun dedi kırvata para vermōsun dedi, çarşafta bırdan toḳta bırdan epsini ḳullanōsun dedi. al ḳarınıda gelsin seninle bile. fena ḳonuşmōr adam. geldim ‿eve ḳarıya dedim bō̄le bō̄le. inek vādı sattım, koyun vādı sattım bi eşek vādı bu alamın çōcu bırda ey dedi satma onu ben ō̄redecen ‿ ona koymā dedi ot mot. ben ‿ azır ederim bi iki balye damın ‿ içine bi varel su gelir bö̲ö̲n

ūlen vaḳti ḳor tavıḳların ‿önüne. yem ‿atıcan ‿onnara yımırtaları toplayın mı topla dedim ba. vaḳıt geldi pensiyeye çıkmā. ey ben dedim pensiyeye çıḳōm. ama şindi opusḳamı alōrum geri dönmōrum. olamaz dedi dörd beş ay ‿ işlecen ta ayır ba işlemecen ba. karının dedim ‿abusu asta dedim ben kandırdım ‿onu dedim oktoburın yirmi ikisine ḳadā opuska alcam. o zamana ḳadā gayret ‿ et o zaman gidecez. o delikleri bitirōsun dedi gelmōsun pazarertesi işe bitiremōsan gelōsun işe. oldu dedim ba. vā orda bi çocuḳ `ālim ba `ālim gel burī ba geldi. ōrda genem sondalā patlatmıştıḳ biz kanallā biraz ‿ oynak şindi sulā delēsem burgulā çıkmōr‿ içeri dökülōr kuru delecem ben şindi alıvēdim ben pusleti şar şar sade o çocuk bana yardım edōr yan peşimden kuru deldim yetmiş delik tōle aşā delōm onnarı. azır derken ‿aldım kendimi sāt birde çıḳōz ‿ işten bittā dönōz. deliklē dedim ‿ azır epsini deldik, tıḳadım sade bi bombacı gelō op patladōru. azırsalā dedi gelmōsun. taksiye pindiK geldik ‿eve aldım kendimi `āydi orī şindi orī ĺazım gidīm pensiyeye. gittim kārsı çıkōr ‿ içerden momçelē taksilēle beklōr. asanḳa gelmiş ḳarı dedi şindi dolduramācan ‿ona kát dedi nēçi ya biz tırnovaya gidōz dedi. gittik ‿orī o aftası gelmedi ayda bize o aftada bi kere gelō. yarınsı aftası gittik baktı ḱātlara senin dedi minalāda türk ‿adınla eee onları ĺazım çevirsindilē e ḳabāt benim mi dedim gittim ben bi genc kız geldi şindi tā istōm iki sāta kadā çevrilsin dedi git çār ‿ onu gelsin burī dedi o dōruldamaycaḳ bu işi ama ben dōrulducam dedi dedim ōle olsun ba vurdum kapıyı girdim ne vā bırak dedim pırḳalama bī şey ‿ o dōrudacaḳ dedim ‿ epicini. sen dedim dürtme bi şey. Bizim seksen beşte atlā dīşilmişti ya kıza dedim çevir bakalım sor cumaya benim ḱātlā geldi

mi aber yoḳ geldi buba dedi ee deyōlā dedi bōle döküment yoḳ bırda be nası olmaycaḳ. bi de geldim ‿ avşamsı postacıya bötün ḱātlāda içinde pensiye de içinde. çocūn biri opakaya gitti iç güvelī̇ne yaşō. onnar germana gitti bi kaç sene olōr. böün düünü yaptık yārsı günü çocuK gitti izmire. nabacan te böle gāret ‿ettik ‿ep. öldü kārsı vasyet etmiş geline gelsin bizim ḳarı gitsin ‿oḳumā onun mevlidini iyi ama ben gittim inē sāma bi avşam bi demiş üsyin aġamın ḳārsı bi de öteden postacı ḳārsı gittik mevlitte oḳurḳa ani ḳalḳılōru ayakça o vaḳıt ḳarı kalkamōru bana gene postacı aber etti be asan nabōsun dedim ekmek yiyōm gel dedi agacīn geldi oturalım karılā gelince op geldi aamın kārsı yörü gel kapıyı aç nēçi gittim ‿ eve aç ḳapuları dedi açtım ‿iç yanḳı kapuyu tuttuḳ dört kişi kırvata yatırttık asan aġa dedi ben yaptīmı yaptım şindē kadā dedi. ayri ninen bōle astalandı. aamın çocū doḳtur popkōnde aber ‿ edōr ona basri ninem astalanmış bi nevrolog ‿azır ‿et ‿almā gelōm. sāt bire dōru nevrolog da aġamın çocū da geldilē. astaneye götürmeyelim sūk dedi. benim kızcāzımın adı aliye düzcedeydi onnar ‿ o zaman aber ‿ edī̇m dedi gelsin ama apları alsın ‿ordan. bunnar deyi çok i ama biz yazamōruz pālı deyi alōr üç ‿istek ‿oldu ba. benim çocuK gitmiş varnaya orda görmüş ‿ apları bi aptekada. geldi buba ee ben gördüm ‿ enjeksiyaları ama almadım neçi almadın ba. alōz parayı sabāleyin tirene. nevrolog dedi üç günden sōna perdeleyōsunuz pençereleri kimseyi salmōsunuz ‿ içeri sāde bırda bi oca karı vādı fatme abla deyōruz. bi aftadan sōna saldık bacaklarını kırvattan aşā, üçüncü afta tutarız ‿iki tarafından ḳapuya ḳadā ḳız dedi ben gidebilirim çocūm dedi mektebe gidōr yok dedi nere gitsin bubacīnın yanına astaneye gidōr dedi. ödedim çocā alal ‿olsun

ben ‿ālanamam şindi bazisi deyōr kadir şō̄lemiş bō̄lemiş ben ‿ ālanamam ondan. ne vā sizde dedi dedim ‿ annenin ayakları diz kapakları girin dedi girdik nāptı onnara çekti onnardan su. ḳarı eşek arabasına aydi astaneye ḳarı. şindi tutuldu bacakları geçen sene nevrolōn biri deyi yarılmasın ḳalcak masada vāmış onnarın akkı ani yunanistandan rumanyadan bi kaç kişiyi salmā akları vāmış. dōrutmuş nasīsa. bana dedilē dokuz bin lef bi bacā iki bacā on sekiz bin lef edirnede. dedim ben yapıyı satsam ḳarşılayamācaḳ. rāzı gelmedik bēki dedik ta fena olur. demişlē aber gelcek size bi gün benim bāçada bālıḳ vā ḳarıya gelir tilifon seni almā gelōz. aldı ḳarıyı ayde edirneye biz sanōz edirnede yarılcak edirneden ayda okmeydanına. götū̄dü. sōra bulolā yū̄rende damar tıkalı. demiş doḳtur ben yaramaycan şindi demiş. ta gidōr pendē yatmā güvey gene kız ḳardaşımın çocuḳcāzı orda. Bu ömer gene edirnede onun yanında staş aydamış. askerden ‿ orī̄ tayin ‿etmişlē onu. orda çalışırmış. a be deyi benim zorum vā be ömer ürek açmā isteyōlā bırda. olamaz bekledelim demiş alōr güvey kendini ayda gidōru.

5. SÖZLÜK

-A-

a: Ya. (1-4)

abe: Be. (9-35)

abu: Abla. (4-22)

accık: Azıcık. (2-48)

acı: Hacı. (19-23)

açḳı: Anahtar. (7-6)

ahudu: Ahududu. (14-1)

akkı: Hakkı. (40-105)

ala: Halâ. (4-16)

alál olsun: Helal olsun. (3-6)

alát: Alet. (25-48)

`alesman: Ali Osman. (30-5)

`ālim: Halim. (40-66)

allā: Allah. (3-12)

ammā: Ama. (9-15)

anacīm: Anacığım. (5-10)

anātar: Anahtar. (4-13)

anna-: Anla-. (1-8)

anteri: Gömlek. (23-16)

ap: Hap. (40-94)

apartıment (Bulg.): Apartman. (13-29)

april (Bulg.): Nisan ayı. (1-6)

apteka (Bulg.): Eczane. (40-96)

arabia: Arabistan. (17-11)

asan: Hasan. (40-39)

asī: Hasır. (4-23)

aşā: Aşağı. (1-8)

aşlak: Tutarsız. (12-33)

aşlama: Armut. (36-16)

at: Ad. (5-64)

ava: Hava (3-18)

avlı: Havlu (26-5)

avcu: Avcı (39-5)

avıstırya: Avusturya. (33-8)

avşam: Akşam. (4-1)

avur: Ağır. (40-8)

ayakkap: Ayakkabı. (1-2)

ayāt: Hayat. (11-1)

aydá: Haydi. (2-19)

ayda-: Yapmak. (40-113)

aydē-: Kullan-. (15-6)

ayḳır-: Haykır-. (9-13)

ayır: Hayır. (6-17)

ayırlı: Hayırlı. (3-24)

ayrat: Hayrat, sevap. (11-10)

ayri: Hayri. (40-91)

azır: Hazır. (1-12)

-Ā-

ābey: Ağabey. (10-20)

ācet: İstek. (12-1)

āç: Ağaç. (4-4)

āçan: Madem ki. (9-3)

ālá: İyi, güzel. (1-3)

ālan-: Ağlan-, şikayet et-. (40-102)

āla-: Ağla-. (13-24)

ālik: Aylık. (40-28)

āmet: Ahmet. (25-23)

āne: Hane. (4-8)

āṅġısı: Hangisi. (3-19)

āni: Hani. (13-42)

ān té ölē: Eh işte öyle. (4-15)

ār: Ağır. (31-4)

āşam: Akşam. (40-18)

āzsız: Ağızsız, dilsiz. (4-12)

-B-

ba: Be. (5-4)

bāça: Bahçe. (40-109)

bagaç < bagaş: Eşya, kıyafet. (16-24)

baklak: Tepsi, tava. (3-19)

bālık: Bağlık. (40-109)

bālĭ: Bari. (1-13)

balkan: Dağlık, ormanlık alan. (3-3)

ballē: Balye. (38-10)

bande: Bando. (12-16)

bankumant: Bankamatik. (9-8)

baraş: Baraj. (9-29)

başıkabaḳ: Örtüsüz, açık. (13-34)

bayā: Bayağı. (3-9)

bej: Beş. (5-34)

belet: Bilet. (19-17)

berakát vēsin: Bereket versin. (3-3)

beyas: Beyaz. (2-22)

bı: Bu. (3-9)

bırı̄: Buraya. (35-7)

bıldır: Geçen yıl, bir yıl önce. (20-16)

bı̄: Bir. (2-24)

biläm: Bile. (1-2)

bide: Pide. (34-13)

bilazer: Birader. (2-26)

bişē: Bir şey. (1-11)

bittā: Bir daha. (2-34)

bobaç < **babaç**: İri kümes hayvanı. (25-14)

bostan: Karpuz. (5-55)

bostannıḳ: Bostanlık. (5-55)

bova: Boğa. (16-6)

bōlä: Böyle. (5-35)

bōün: Bugün. (3-20)

böön: Bugün. (40-60)

buba: Baba. (2-26)

burḳan: Şişe, kavanoz. (13-5)

burı̄: Buraya. (3-1)

buydey: Buğday. (28-7)

buzā: Buzağı. (15-2)

bümē: Büyüme. (37-4)

büründcük < bürümcük: İpek kumaş. (4-24)

-C-

cebellik: Ormanlık, dağlık alan. (28-16)

cıgara: Sigara. (35-26)

cıprıtsa: Çıbrıka otu. (2-46)

cumertesi: Cumartesi. (4-20)

-Ç-

çāşır: Çakşır. (25-17)

çār-: Çağır-. (40-77)

çekiş mekiş: Dövüş mövüş. (12-33)

çeşint: Çeşit. (11-1)

çille: Çile. (3-2)

çi̇̄t: Çift. (16-5)

çi̇̄z: Çeyiz. (5-28)

çocū: Çocuğu. (2-2)

çuşḳa (Bulg.): Acı biber. (17-7)

-D-

dakı: Takı. (4-20)

dāma: Daima. (3-12)

dā: Dağ. (16-16)

dāyre: Daire. (22-2)

dāyre: Tef. (4-22)

dekemvir (Bulg.): Kasım ayı. (20-5)

deniştir-: Değiştir-. (5-56)

dērmen: Değirmen. (19-15)

devrisi günü: Ertesi günü. (9-7)

deye: Diye. (4-18)

dılga (Bulg.): Uzun. (40-17)

dıraġa: Diken. (2-22)

didin-: Çabala-. (6-16)

di̇̄: Değil. (16-12)

dīl: Değil. (3-8)

domati: Domates. (13-3)

dometiz: Domates. (2-47)

don: Şalvar. (2-24)

dōt: Dört. (1-4)

döküman: Evrak. (1-10)

dūm: Doğum. (9-31)

dü<u>ü</u>n: Düğün. (2-29)

düş: Rüya. (40-11)

-E-

ediye: Hediye. (4-2)

ej: Eş. (28-5)

ellän günlän: Elle günle. (4-21)

eĺal eylä: Helal eyle. (5-9)

ela tuka (Bulg.): Gel buraya. (40-47)

emeni: Yemeni, ayakkabı. (4-11)

emşire: Hemşire. (27-4)

enjeksiya (Bulg.): Enjeksiyon. (40-97)

enleri: En ileri, ilk önce. (2-47)

epicīmiz: Hepimiz. (10-5)

erif: Herif, adam. (30-2)

evlet: Evlat. (3-24)

evropa: Avrupa. (9-18)

ey: Hey. (1-12)

ey ama: İyi ama. (9-27)

ezgiyet: Eziyet. (12-8)

-Ë-

äkkiz: İkiz. (30-7)

-Ē-

ēlen: Halâ. (9-12)

ēr: Her. (1-8)

ēral: Herhalde. (29-2)

-F-

fatme: Fatma. (26-8)

fevat et-: Vefat et-. (3-5)

fistan: Elbise. (2-30)

fuḳārē: Fakir. (1-2)

fukarālıḳ: Fakirlik. (2-29)

-G-

gadā: Kadar .(33-15)

gāret: Gayret. (40-84)

gänşlā̄: Gençler. (25-32)

germenya (Bulg.): Almanya. (13-1)

girī̄miş: Giriyormuş. (2-23)

görümcemī̄l: Görümcemler. (22-4)

göş-: Göç-, öl- .(33-2)

gözellī̄k: Güzellik. (3-14)

guma (Bulg.): Ayakkabı. (1-1)

güleş: Güreş. (22-18)

günekō̄: Güne köy. (5-58)

-Ġ-

ġan: Kan. (23-13)

ġāri: Artık. (4-21)

ġāriki: Artık. (3-13)

ġıs: Kız. (23-12)

ġurban: Kurban. (23-20)

-H-

ḥavas: Sarp, çetin. (23-17)

-I-

ıdırlez: Hıdrellez. (13-37)

ızlı: Hızlı. (4-16)

-İ-

ibrām: İbrahim. (25-3)

iç: Hiç. (1-11)

içi: İçin. (4-13)

ij: İş.

ikis: İkiz. (3-13)

ikki: İki. (8-4)

illem: İlle de, illa ki. (17-11)

inge: Yenge. (10-27)

insannık: İnsanlık. (3-9)

iremezan: Ramazan. (26-2)

isĺā: Pek iyi. (3-14)

ismāl: İsmail. (9-13)

işle-: Çalış-. (13-2)

-Ī-

ī: İyi. (3-7)

īl-: Eğil-. (35-2)

ilān: Leğen. (13-12)

īma: İyi ama. (9-2)

īn: Hafif, kolay. (40-9)

īsan: İnsan. (3-21)

īşşallā: İnşallah. (25-49)

ītiyar: İhtiyar. (31-2)

-J-

jimnazyi: Jimnastik. (32-3)

-Ḳ-

ḳabāt: Kabahat. (15-16)

ḳabel (Bulg.): Fabrika. (13-2)

ḳabina: Kabin. (1-10)

ḳadā: Kadar. (1-5)

ḳalaba: Kalabalık. (14-1)

ḳane ḳane: Kana kana. (5-8)

ḳapu: Kapı. (4-15)

ḱāt: Kağıt. (40-13)

ḳāyı: Kayrı. (6-30)

ḳayınçamīl: Kayınçomlar. (22-4)

ḳayna ḳarı: Kaynana. (5-34)

ḳızan: Çocuk. (2-34)

ḳofa: Kova. (13-12)

ḳoliba: Kulübe. (19-8)

ḳompot: Komposto. (36-8)

ḳopon: Kupon. (14-13)

ḳoru: Ormanlık alan. (5-55)

ḳosḳoja: Koskoca. (5-52)

ḳurḳa: Hırka. (6-18)

ḳuvan: Kovan. (3-20)

-K-

karayāz: Kara yağız. (33-12)

kāve: Kahve. (4-4)

keşkāk: Keşkek. (5-31)

kırvat (Bulg.): Koltuk. (16-15)

kilīsä: Kilise. (5-65)

kilu: Kilo. (25-6)

kirez: Kiraz. (11-9)

köstek: Engel. (2-35)

kō̄: Köy. (3-8)

kurım: Kurum. (2-31)

kū̄: Köy. (23-17)

küvet: Kuvvet. (20-11)

-L-

lāna: Lahana. (13-5)

le: Ya. (18-5)

losā: Lohusa. (16-24)

-M-

mābet: Muhabbet. (30-8)

mācır: Muhacir. (9-16)

māle: Mahalle. (3-8)

malina (Bulg.): Böğürtlen. (34-3)

māllim: Muallim, öğretmen. (3-16)

maraba: Çiftçi. (11-7)

mārebe: Muharebe, savaş. (35-7)

māş: Maaş, aylık. (32-1)

maşina (Bulg.): Makine. (11-7)

may (Bulg.): Mayıs ayı. (38-1)

maytap: Şaka. (7-4)

mazı: Düğün öncesi gelenek. (5-25)

mektep: Okul. (16-17)

meslá: Mesela. (4-10)

mısmıl: Düzgün, güzel. (1-1)

mıstafa: Mustafa. (17-4)

min: Bin. (22-5)

mina: Maden. (35-5)

misir: Mısır. (4-8)

misī: Mısır. (34-8)

momçe (Bulg.): Erkek kişi. (40-50)

mörcimek: Mercimek. (13-6)

mūtā: Muhtar. (20-8)

-N-

nābcez: Ne yapacağız. (6-2)

naçelnik (Bulg.): Şef, müdür. (40-34)

nafile: Faydasız. (1-14)

nassa: Nasılsa. (5-27)

nä: Niye. (5-3)

neçi: Ne için. (1-6)

nēse: Neyse. (2-2)

ninä < nine: Anne. (5-7)

nurjihan: Nurcihan. (5-21)

-O-

obek < öbek: İnşaat alanına verilen isim. (40-6)

oktobur (Bulg.): Ekim ayı. (40-64)

ōĺe: Öyle. (1-1)

onçìn: Onun için. (29-3)

onnā: Onlar. (5-53)

onnar: Onlar. (2-23)

op: Hop. (13-25)

opuska < otpuska (Bulg.): Tatil, izin. (40-42)

onştan: Onun için. (3-1)

`onuştan: O nedenle. (5-51)

orey: Oraya. (10-14)

ōroz: Horoz. (4-7)

-Ō -

ō̄kümet: Hükümet. (31-4)

ō̄lä: Öyle. (5-29)

ō̄retmen: Öğretmen. (1-4)

ō̄süz: Öksüz. (18-13)

-Ö-

öte yanḳı: Diğer taraftaki. (6-12)

öyük: Höyük. (9-15)

-P-

pakla-: Temizle-. (34-7)

pala: Bez. (5-26)

pālı: Pahalı. (13-31)

paltlon: Pantolon. (6-18)

pança: Avuç içi. (5-27)

parnu (Bulg.): Isıtıcı, kalorifer. (9-6)

partizan: Partici, bir partiye bağlı olan kimse. (19-15)

paşport: Pasaport. (9-22)

paysın-: Başla-. (2-2)

peçatla- (Bulg.): Mühürle-, kapat-. (17-6)

peçe: Yüze örtülen örtü. (13-9)

pedogoji: Çocuk gelişimi ile ilgilenen bilim dalı. (1-6)

pēlvan: Pehlivan. (10-2)

penbe: Pembe. (2-22)

pensiye (Bulg.): Emeklilik maaşı. (13-2)

pensiyoner (Bulg.): Emekli olan kişi. (17-2)

peşkir: El havlusu. (8-5)

pıdik: Küçük köpek yavrusu. (6-31)

pırḳala-: Karıştır-. (40-79)

pindir-: Bindir-. (4-5)

porta: Köy evlerinin dış kapısına verilen isim. (40-21)

-R-

rāmete kal-: Rahmete kal-, ölmek. (3-5)

reis (Bulg.): Otobüs. (9-6)

rujdende (Bulg.): Doğum günü. (38-1)

-S-

sā: Sağ. (9-33)

sār: Sağır. (20-2)

sāt: Saat. (13-21)

sā yā: Sıvı yağ. (9-35)

saan: Sahan, tabak. (5-29)

sabā: Sabah. (5-29)

sabın: Sabun. (8-5)

sadem: Sadece. (4-2)

salınġaç: Salıncak. (28-19)

sallancık: Salıncak. (37-7)

sāma: Sağmaya. (40-86)

sāmsak: Sarımsak. (22-3)

sarfoş: Sarhoş. (3-24)

sas: Saz. (28-6)

savet (Bulg.): Belediye. (13-19)

seki: Oturak, iskemle. (28-4)

sevdie: Sevdiye. (5-22)

sıvata (Bulg.): Dünür. (2-27)

sin-: Saklan-. (6-20)

sīrek: Seyrek. (22-6)

siyaret: Ziyaret. (28-18)

skemle: İskemle. (19-1)

soan: Soğan. (2-46)

sōra: Sonra. (1-5)

stanbol: İstanbul. (25-6)

sūk: Soğuk. (23-19)

suva-: Badana yap-. (37-8)

suvan: Soğan. (4-4)

sü`danḳa: Sütleri akan. (5-64)

sülüman: Süleyman. (20-6)

-Ş-

şılak: Parlak. (13-13)

şıpḳa: Kuşburnu. (29-3)

şinden: Şimdiden. (3-1)

şüförlük: Şoförlük. (3-2)

staş: Staj. (40-15)

-T-

tā: Daha. (2-28)

ta: Da. (2-31)

tabıt: Tabut. (12-29)

tabiyet: Davranış, huy. (7-2)

taktiḳa: Taktik. (11-4)

tāla: Tarla. (4-11)

talebe: Öğrenci. (25-10)

tarāna: Tarhana. (2-45)

te: İşte. (2-45)

tekese < TKZS (Bulg.): Bulgaristan Tarım Kooperatifleri. (23-10)

televizye: Televizyon. (12-24)

tend: Stent (Kalbe yerleştirilen metal borucuk). (33-5)

terafi: Teravih. (28-13)

tete: Teyze. (32-4)

tetrē < tetra : Mikrop kırıcı etkisi olan bitki. (16-10)

teze: Yeni, henüz. (22-6)

tıraḳtor: Traktör. (3-3)

tilifon: Telefon. (40-109)

tō: İşte o. (8-3)

tok (Bulg.): Elektrik. (38-3)

tōrī̄: İşte oraya. (3-6)

tō̄lä: İşte öyle. (5-44)

töbō̄lä: İşte böyle. (5-44)

tramp: Aniden gelişen bir olayı anlatan kelime. (9-36)

tū̄la: Tuğla. (40-16)

türkiya: Türkiye. (40-14)

-U-

ufaracık: Ufacık. (33-11)

urçuk: Rusçuk. (3-27)

uruba: Ruba, kıyafet, giyilecek eşya. (12-28)

uşaḳ: Çocuk. (5-60)

uva: Ova. (23-20)

-Ū-

ū̄lak: Oğlak. (32-6)

ū̄rya: Rüya. (2-1)

-Ü-

ürek: Yürek. (40-114)

üsmen : Hüsmen. (40-31)

üsyin: Hüseyin. (40-86)

-Ǖ-

ǖj: Üç. (1-4)

ǖren-: Öğren-. (40-22)

-V-

vā: Var. (1-8)

varel: Varil, silindir biçimindeki metal kap. (40-60)

vāsa: Varsa. (3-15)

vasēt et-: Vasiyet et-. (19-24)

vē-: Ver-. (2-28)

-Y-

yá: Ya. (3-19)

yä hāştaō̄le: Ya eh işte öyle. (12-23)

yāmır: Yağmur. (3-19)

yamuklan-: Saçmala-, şaşır-. (MDD)

yānı: Yahni, kuzu etli yemek. (2-45)

yannız: Yalnız. (5-3)

yan peşde: Yan tarafta. (4-3)

yārsı günü: Ertesi günü. (40-84)

yavuḳlı: Sevgili, yar. (9-31)

yayan: Yürüyerek. (35-10)

yekin: Ekin. (6-8)

yımırta: Yumurta. (26-5)

yi̱cek: Yiyecek. (2-1)

yoḳḳa: Yokken. (2-29)

yōsa: Yoksa. (36-4)

yürē: Yüreği, kalbi. (16-10)

yüzüm: Üzüm. (6-3)

-Z-

zaif: Zayıf, cılız. (19-13)

zanāt: Zanaat, meslek. (28-10)

zātī: Zaten. (1-3)

zä: Ya. (24-13)

zaplet < zaplata (Bulg.): Maaş. (9-2)

zeman: Zaman. (3-16)

zembil: Örme sepet. (20-8)

zerdeli: Armut. (17-4)

zo̱re: Zühre. (39-7)

KAYNAKÇA

Eserler, Makaleler ve Bildiriler

ACAROĞLU Türker, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I,* İstanbul, 2007.

BURAN Ahmet, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

CON Sabri M. vd. *Treskavets (Kasırgalar),* Faber Yay., Veliko Tırnova, Bulgaristan 2010.

DALLI Hüseyin, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar,* TDK Yayınları, Ankara, 1991.

DEMİR Necati, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 2001.

DEMİR Nurettin, YILMAZ Emine, *Türk Dili El Kitabı,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

DEMİRAY Gizem, *Kırklareli Pınarhisar Merkez İlçesi ve Köyleri Ağız İncelemesi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2008.

DEVELİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2001.

DOĞAN Levent (Ed.), *Çağdaş Türk Lehçeleri,* Paradigma Akademi, Edirne, 2016.

EKER Süer, *Çağdaş Türk Dili,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2010.

ERCİLASUN Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 2002.

Editör: ERCİLASUN, Ahmet Bican, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

ERGİN Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 2005.

ERTEN Münir, *Diyarbakır Ağzı*, TDK Yayınları, Ankara. 1994.

GÖKDAĞ Bilgehan, KARATAY Osman (Editör), *Balkanlar El Kitabı, 2. Cilt: Çağdaş Balkanlar,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.

GÜLENSOY Tuncer, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları,* TDK Yayınları, Ankara, 2006.

GÜLENSOY Tuncer, *"Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme",* TDAY. Belleten, TDK Yayınları,1984.

GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

GÜLENSOY Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü,* I-II, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

GÜNEŞ Nurcihan, *Kuzeydoğu Bulgaristan'da Çerkovna Köyü ve Çevresi Türk Ağızları, İnceleme- Metin- Sözlük (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Malatya, 2009.

GÜNŞEN Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları* (İnceleme-Metinler-Sözlük), TDK, Ankara, 2000.

GÜNŞEN Ahmet, *Doğu Trakya Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler,* Turkish Studies, (International Periodicalş For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Volume 3/3, Spring 2008.

HATİPOĞLU Fikret, *Bulgaristan Türklerinin Osmanlı Tarihi, Arşiv Belgeleri Işığında Popova ve Gagova Özelinde,* İstanbul, 2016.

HÜNERLİ Bülent, *Kırklareli Babaeski Merkez İlçe ve Köyleri Ağız İncelemesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006.

İLKER Ayşe, *Manisa Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 2017.

İslam Ansiklopedisi, *Bulgaristan, Eski Cuma*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, Cilt 6.

KALAY Emin, *Edirne İli Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1998.

KARAHAN Leyla, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yayınları, Ankara 1996.

KARAŞİNİK Bahtışen, *Silistre (Silistra) İli ve Yöresi Ağızları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2011.

KORKMAZ Zeynep, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1994.

KORKMAZ Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

KORKMAZ Zeynep, *Güney-Batı Anadolu Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1994.

KORKMAZ Zeynep, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK Yayınları, Ankara, 1977.

KORKMAZ Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi,* TDK Yayınları, Ankara, 2003.

MOLLOVA Mefküre Riza, *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü,* TDK Yayınları, Ankara, 2003.

MURTAZA Durgyul Metin, *Razgrad İli Kubrat İlçesi Alevi-Bektaşi Köyleri Ağzı İnceleme- Metinler- Sözlük,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2016.

ÖZDEN Muharrem, *Batı Trakya-Gümülcine Ağız İncelemesi,* Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne, 2016.

ÖZDEN Muharrem, **DOĞAN Levent, BAYRAKTAR F. Sibel,** *Trakya Ağızları Sözlüğü,* Trakya Üniversitesi Basımevi, Edirne, 2018.

ÖZKAN Nevzat, *Gagavuz Türkçesi Grameri, Giriş-Ses Bilgisi-Cümle-Sözlük-Metin Örnekleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

ÖZTÜRK Jale, *Antakya Merkez Ağzı İnceleme- Metin- Sözlük*, Color Ofset Matbaacılık, İskenderun, 2015.

ÖZTÜRK Jale, *Hatay Ağzı İnceleme- Metin- Sözlük,* Karahan Kitabevi, Adana, 2009.

SALİMEHMED Neylen, *Bulgaristan Kırcaali İli ve Çevresi Türk Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi), Edirne, 2006.

ŞİMŞİR Bilal, *Bulgaristan Türkleri,* Bilgi Yayınevi, Ankara 2012.

TEKİN Talat, *Ana Türkçedeki Asli Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1975.

TDK *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.

TDK *Yazım Kılavuzu*, TDK Yayınları, Ankara, 2008.

TDK *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2009, C.1.

TDK *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2009, C.2.

TDK *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2009, C.4.

TDK *Türkiye Türkçesi Ağızları Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2009, C.5.

YEŞİLOVA Hasan, *Bulgaristan Türkleri ve Osmanpazarı Bölgesi*, Sincan Matbaası, Ankara, 1997.

İnternet Kaynakları

Razdeltsi, https://bg.wikipedia.org/wiki/Разделци, (24.06.2018).

Obştinska Admistratsiya Opaka, Kmetstvo Krepça, www.opaka.bg/bg/useful_information/obshtini/krepcha, (24.06.2018).

Obştinska Admistratsiya Opaka, Kmetstvo Golyamo Gradişte, www.opaka.bg/bg/useful_information/obshtini/ggradishte, (24.06.2018).

Lyublen, https://bg.wikipedia.org/wiki/Люблен, (24.06.2018).

Dobrotitsa (Oblast Tırgovişte), https://bg.wikipedia.org/wiki/Добротица_(област_Търговище), (24.06.2018).

Stevrek, https://bg.wikipedia.org/wiki/Стеврек, (24.06.2018).

Momino,https://bg.wikipedia.org/wiki/Момино_(област_Търговище), (24.06.2018).

Golyamo Sokolovo, https://bg.wikipedia.org/wiki/Голямо_Соколово, (24.06.2018).

Tırnovtsa, https://bg.wikipedia.org/wiki/Търновца, (24.06.2018).

Koprets, https://bg.wikipedia.org/wiki/Копрец, (24.062018).

Makariopolsko, https://bg.wikipedia.org/wiki/Макариополско, (24.06.2018).

Ostrets, https://bg.wikipedia.org/wiki/Острест_(община_Търговище), (24.062018).

www.beyince.net/yazı/bulgaristan, (15.05.2018).

Tozlukbölgesi,http://www.cetelemiz.com/2017/02/bulgar-turkleri.html, (24.06.2018).

Faydalanılan Kaynaklar

ECKMANN, Janos, "Edirne Ağzı", çev.: Oğuzhan Durmuş, *İlmî Araştırmalar,* Sayı: 18, s. 135-150., Gökkubbe Yay., İstanbul, 2004.

DOĞAN Levent, TOSUN İlker, *Doğu Trakya Ağızlarında İstek Kipi,* Turkish Studies, Sayı: Volume 3, issue 3, 2008, s.292-318.

DOĞAN Levent, TOSUN İlker, *Doğu Trakya Ağızlarında Uzun Ünlüler*, Turkish Studies, Sayı: Volume 3, issue 3, 2008, s.731-734.

Haritalar

Harita 1- Bulgaristan'ın Siyasi haritasında Tırgovişte (Eski Cuma) İli

Harita-2 Tırgovişte (Eski Cuma) ili ve İlçeleri

Harita 3 - Eski Cuma Opaka ilçesinin köy haritası

Harita 4- Eski Cuma Popovo İlçesinin Köy Haritası

Fotoraflar

Fotoğraf 1-Tırgovişte (Eski Cuma) İlinin Genel Görünümü

Fotoğraf 2- Tırgovişte (Eski Cuma) Saat Camiinin Bahçesi

Fotoğraf 3- Saat Camiinin içindeki Çini İşlemeleri

Fotoğraf 4- Tırgovişte şehir merkezinden bir görünüm

Fotoğraf 5- Tırgovişte şehir merkezi

Fotoğraf 6- Nasçıköy Köy Camii

Fotoğraf 7- Tırgovişte İli Tarih Müzesi

Fotoğraf 8- Nasçı Köy Camii Bahçesindeki Mezar Taşları

Fotoğraf 9- Kasırgalar Köyü Sağlık Ocağı

Fotoğraf 10- Momino Köyündeki Kız Ana Tekkesine Getirilen Adak Kıyafetleri

Fotoğraf 12- Kasırgalar köyünde tarihi çıkrık

Fotoğraf 13- Koprets (Güneköy) Köy camii

Fotoraf 14- Krepça Köyündeki Manastırın bulunduğu dağ

Fotoğraf 15 -Momino (Kız Ana Köyü) Tekkesi bahçesi

Fotoğraf 16- Eski Cuma iline iş imkanı sağlayan Şişecam Fabrikası

Fotoğraf 17- Krepça Köy evleri

Fotoğraf 18- Köy düğünü gelin ve damat (Krepça Köyü)

Fotoğraf 19- Köy düğünlerinde giyilen geleneksel kıyafetler

Fotoğraf 20- Düğünlerde Giydirilen Kız çocukları

Çalışmamıza Kaynaklık Eden Kişilerden Bazıları

Koprets (Güneköy)- Hatice Şaban, (87)

Tırnovtsa (Turna Ovası) Köyü- (Selime- Ali Ademova)

Makariopolsko (Nasçıköy) - İbrahim Salih, (96)

Aşağı Kapdağ (Dolna Kapdağ) - Nazmiye Mehmed, (75)

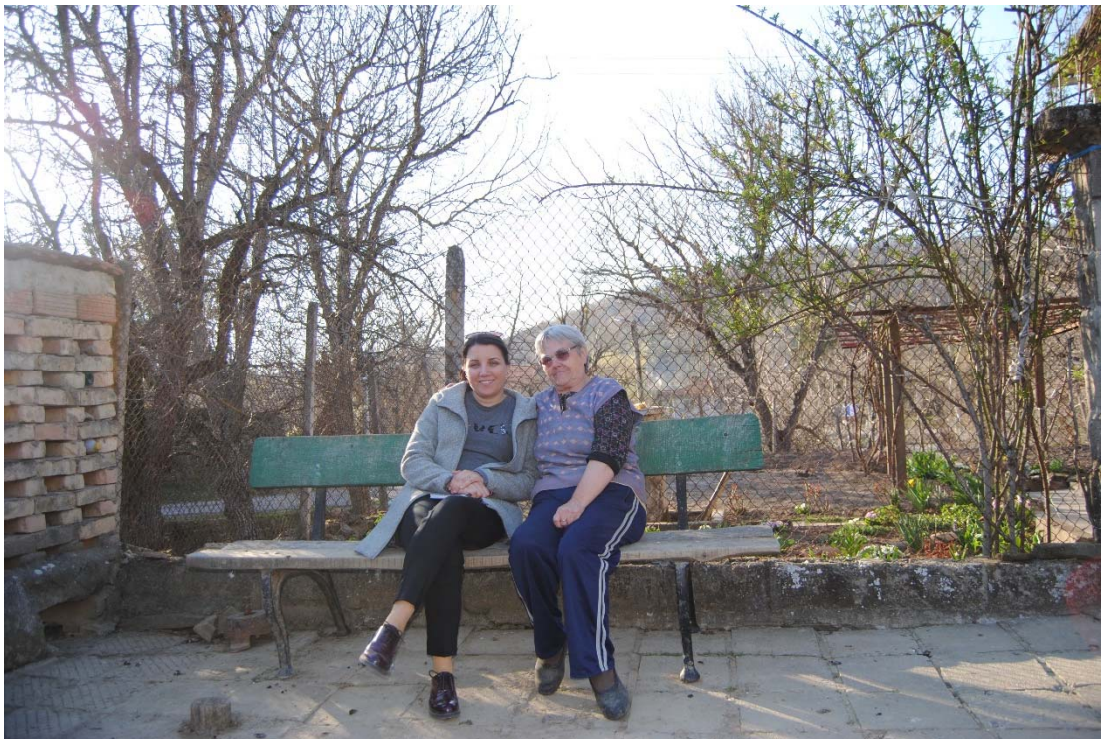

Kasırgalar Köyü (Trıskavets)

Mehmet Ahmet (90), Zülbiye Mehmet (85)

Kasırgalar Köyü (Trıskavets) - Şevket Pangal (72)

Stevrek Köyü - Fatma Mustafaov (70)

Dobrucalar (Dobriditsa) - Mürsel Ahmet (81)

Dobrucalar (Dobriditsa) - Hüseyin Hasan - (74)

Örencik (Golam Gıradişte)- Metin Sevin (23), Hüseyin Zekeriya (88)

Dağ Yeni Köyü (Lübnen)- Rükiye Yusuf (71)